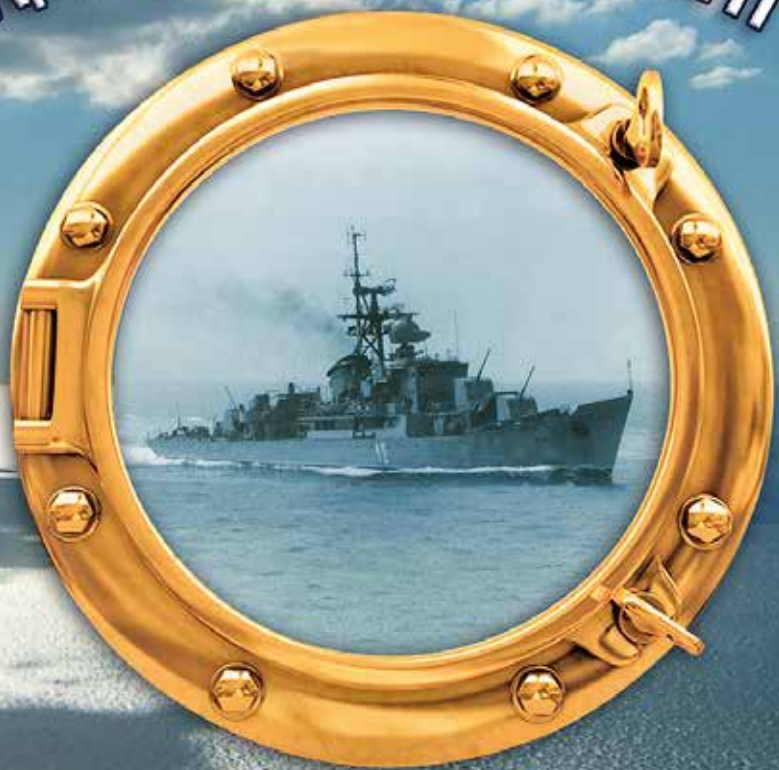

Валентин Димитров

АДМИРАЛСКИ ЕФЕКТИ

РАЗКАЗИ

Валентин Димитров

АДМИРАЛСКИ ЕФЕКТИ

РАЗКАЗИ

София
2025 година

© Валентин Димитров
АДМИРАЛСКИ ЕФЕКТИ
Разкази

Българска, първо издание

Коректор и предпечат
Дора Томова

© Корица
Рекламна агенция „МООРЕА“
www.moorea-bg.com

© Печат
„Дайрект Сървисиз“ ООД, София

ISBN 978-619-91555-6-1

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДИСЛОВИЕ	5
В МИНАЛО СВЪРШЕНО	7
МЪЖКИ СЪЛЗИ.....	8
ВОЖДА НА СИУКСИТЕ	11
БАЛКАН.....	16
СЪД.....	23
ПСЕВДОНИМ.....	31
АВИАЦИОННА ЕПИГРАМА	39
КАЛКАНИ.....	43
ВРЪЗКАР.....	48
МАЯ	57
БУЙ	62
ВРАГ.....	67
РЕМОНТ.....	73
КАСА.....	81
БОБ.....	88
ПРАЗ.....	94
БОМБАДЖИЯ	100
БОЙНИ ДЕЛФИНИ.....	109
ТЕСТ	114
В СЕГАШНО ИСТОРИЧЕСКО	121
ЕДНА ЗВЕЗДА	122
НА КИНО	129
ПРЕДСКАЗАНИЯ.....	136

ФАЗАНИ	142
ЕВРОПЕЙСКИ НОТИ	149
ТЕНИС	156
СЪДЕБЕН ЗАСЕДАТЕЛ	164
В ДВОРЕЦА	172
ЕМИГРАНТЪТ	179
ПОСРЕДНИК	187
ХАЛ ХАБЕР	192
КАТИНАР	197
ПИЩОВ	200
КОМАНДАТА	205
ВЕСТОВИ	211
КАФЕТО	219
НАКАЗАНИЕ	227
НАЧАЛНИЦИ	232
ЧЕЙНДЖ	235
БОМБА	240
ПОСТИ	244
МОРСКИЯ	249
Владко	252
Данчо	254
Краси	258
Светльо	262
Вальо	265
Стефчо	268
МОРСКИ РЕЧНИК	273
КНИГОПИС	276
БЛАГОДАРНОСТ	277

ПРЕДИСЛОВИЕ

Ако за военноморския читател разшифроването на заглавието не е чак толкова необходимо, то за всички други е задължително. „Адмиралският ефект“ е ситуация, която е еднотипна с проявленията на Закона на Мърфи или с несполуките на родния карък Марко Тотев. Зад тях стоят две реално съществували личности – зад първото е един американски авиационен капитан и конструктор, зад второто – един великотърновски адвокат и общественик. Но адмиралският ефект не е свързан с конкретна личност. Зад него стои целият военен флот през цялата му история. Ако според една шеговита дефиниция корабът (особено военният) е сложно инженерно-техническо съоръжение, чиято главна цел е да се запали или да потъне, то военният моряк е много по-сложно органично „съоръжение“.

Той е в центъра на координатна система с три оси – стихия, техника, хора. Всяка от тях, особено последната, е непредсказуема. Каквато и подготовка, опит, старание да съпътстват службата на военния моряк, все някога, добре че е рядко, той се оказва автор, потърпевш или поне свидетел на малки или по-големи адмиралски ефекти.

По своята природа адмиралският ефект е неочакван и нетипичен, неговият резултат е песимистично-хумористичен и градивно-поучителен. Той ражда сентенции от типа: „Резервният способ е по-сигурен от основния“, „Големите моряци са на малките кораби“, емблематични

прозвища и весели случки, които разнообразяват флотския фолклор. В тази книга известното няма да бъде повтаряно.

Героите на разказите много рядко имат имена, защото са обобщения, зад които по прякор, длъжност или ситуация наднича някой познат военен моряк, предимно офицер, от различни структурни елементи на флотския организъм. Канава на повествованието е историята, промените, трудният делник на ВМС, то се опитва да бъде на вълната на моряшката мъдрост, разчита на аксиомата, че самоиронията е висша интелигентност.

В съответствие с прилагателното в заглавието в повечето от половината от разказите адмиралът е главен или второстепенен герой, но това не е самоцел на автора, а произтича от същността на адмиралския ефект. „Адмиралът“ с такъв или с друг, дори с матроски пагон е метафора на командира, началника, старшия, на онзи, който в повечето случаи предизвиква ефекта. Защото „На кораба адмиралски ефекти настъпват, когато се качи генерал“.

По-важното е, че във всичките аспекти на ефекта са хората, от матроса до адмирала, които, освен да служат, мислят, обичат, радват се или се гневят, търпят или красят своята съдба. За тях е тази книга.

Тридесет и три години във флота, предшествани от пет години в Морското училище, особено последните дванадесет, през които имах петима преки началници – адмирали и командващи, както и качеството ми на началник на ресора „Информация и връзки с обществеността“ ми дадоха много информация за нещата и много връзки с хората, някои от които с уважение са намерили място в тази книга.

В МИНАЛО СВЪРШЕНО

МЪЖКИ СЪЛЗИ

Командирът на стражевия кораб получи нова длъжност – престижна и трудна, в Щаба на флота. Доверие, на което не се отказва. Напред беше една неизвестност, назад – много спомени. На този кораб беше служил два пъти – като старпом и като командир. Четири годни – командир!

Настъпи денят на раздялата. Във флота всичко става или по устав, или по традиция. Една от тях е за последен път командирът да напусне кораба с гребната корабна лодка. Ако, разбира се, на кораба все още има такова нещо. Тогава имаше. Преди това последно отплаване обаче има ред и уставни, и традиционни събития – проверки, протоколи, подписи, четене на заповеди, прощален обяд с командния състав, прощаване с екипажа, целуване на флага. Чак тогава идва „дебаркирането“ с лодката на морската гара.

За обяда кокът се беше престарал. Употребата на алкохол – разрешена от командващия. Тостовете – благодарности и пожелания. Сред подаръците – командирският вимпел...

Дежурният по кораб подаде командата „Голям сбор на юта!“. В повечето случаи екипажът разбираше за какво го „сбират“ едва след като застане в строя. Днес всички знаеха. Затова ли матроските нозе сякаш трополяха по-бързо по палубата? Кой знае...

Командирът прие строя. Поздрави. С офицерите си беше казал всичко в каюткомпанията. Беше ред да каже нещо и на матросите. Толкова пъти беше им

говорил. Не беше обмислял думите си предварително. Всъщност колкото пъти се замисляше какво да каже, стигаше само до едно – кратко да благодари на екипажа. Пък каквото се получи.

И той не знаеше какво ще се получи. Беше привикнал да командва, но сега трябваше да се подчини на чувствата, които бушуваха в него. Каза, че като командир е знаел кой стои на маневрените клапани при заставане на кораба на котва и кърма по бързината на реакциите при подаване на парата на турбините напред или назад. Спомена с добра дума всички бойни части и службите. Не забрави кока, вестовия и приборчика.

Сълзите потекоха неочаквано. Сам им се учуди. Нямахме спомен кога беше плакал за последен път. И дали изобщо беше плакал. Не обърса солените капки. Остави ги да си текат. Сякаш искаха да целунат палубата. Не се разхлипа, гласът му не трепна. Трябваше да го запомнят все с този твърд, властен и сигурен командирски глас. Продължи да говори през сълзи. Не им обръщаше внимание. Не се срамуваше. Каза, че винаги е бил сигурен в този екипаж, и в най-малкото колелце в този безупречен часовников механизъм. И това беше единствената метафора. След нея дойде финалът – искрен и прост: „За всичко това ви благодаря, момчета! Благодаря ви... мъже!“.

Командирът знаеше, че този екипаж никога повече няма да стои пред него, да го слуша, да му вярва. Всъщност екипажът стоеше зад него. Едва ли заради едното единоначалие. Прииска му се да се взре в очите на всеки. Но това не беше възможно при сто и петдесет чифта очи.

По-лесно беше да „обходи“ с поглед лицата в строя. Потресе го това, което видя. Всички плачеха! Някои съвсем неуставно и почти незабелязано забърсваха сълзите я с длан, я с ръкава на холандката.

Прозвуча командата: „По места за спускане на корабната лодка“. Старпомът контролираше процеса. Зъбните колелца на часовниковия механизъм се завъртяха по волята на флотската пружина. Спуснат беше парадният трап. После и лодката се приводни до него.

Командирът направи последните си крачки по палубата и тръгна надолу по трапа. Дежурният по кораб изкомандва. Боцманът надудукката. „Двете напред!“ – и лодката отплава. От десния борд на стражевика всички ѝ махаха с фуражки и барети. От лодката им отговаряше само една фуражка. Собственикът ѝ се чудеше дали спасителните гребци биха гребали по-яко и по-бързо и на общофлотска спартакиада. А момчетата просто искаха за последно да зарадват своя командир. Само с това можеха. Но бяха сигурни, че точно това ще му хареса. По флотски...

ВОЖДА НА СИУКСИТЕ¹

Сиуксите са индиански народ зад океана, открит за първи път от европейците през седемнадесети век на територията на днешния щат Минесота в САЩ. А Седящия бик е най-известният индиански вожд. Има го по филми и в книги.

Колкото и да е странно, и у нас в едно по-отдавнашно време също имаше индианци, по-точно същите тези сиукси. Във флота, на стражевия кораб така наричаха матросите от минно-торпедната бойна част. Те също имаха свой вожд. Вождът на сиуксите, наричан за по-кратко само Вожда, беше едно бичме от третия набор. Дори към края на службата не беше удостоен и с една хамсийка на пагончето с две букви – ЧФ, докато половината от наборите му вече бяха я старши матроси, я дори старшини втора степен. Той беше неофициалният тартор на матроските чинове в бойната част, че и на целия кораб. Пред него не пееха командирите на отделения, предпазливо се зъбеше на старшините, пред офицерите се правеше на вода ненапита.

Цялата тази работа с племена, вождове, прякори и други още по-недопустими от корабния устав особености на подпалубния живот не беше достояние на началниците. До тях сравнително неуспешно се домогваха спецове и замовете, но едва когато в редки случаи въшката излизаше на челото, се сипеха наказания „по командна линия“ – от конкретните виновници до коман-

¹ Разказът е спечелил втора награда в конкурса „Диря в морето“ през 2024 г.

дира на кораба. Така стана и в този случай...

Сиуксите имаха свой традиционен ритуал, през който един по един минаваха всички млади матроси. Ритуалът неофициално и тайно разнообразяваше живота на момчетата, защото знайно беше, че в сравнение с пехотата морската служба беше по-тежка, но затова пък по-дълга с цяла една година. Не че покрай плавания, стрелби, дежурства, ремонти и безброй други тежести на службата нямаше прищипани в седмичното разписание развлечения като отпуски, художествена самодейност и спорт, но все по друго си беше да се роди нещо автентично от низините.

В обявения на ухо ден, обикновено след вечеря, вместо да гледат задължителната емисия „По света и у нас“ на синия екран, сиуксите се събираха тихо и мирно в кубрика на поредния празник на племето. Вожда седеше по турски на долната койка, наобиколен от наборите, от горните койки подаваха глави салагите. Бледоликият, придържан внимателно от двама асистенти, за да не се съпротивлява, се явяваше в центъра на спектакъла. Днес негов герой беше Мухата – дете се вика, едно джезве кокали, пръкнало се в едно село и изкласило в някакъв техникум в златната Добруджа.

Вожда на сиуксите постави няколко формални въпроса, колкото да изясни сивито на новобранеца, и премина по същество:

– Я сега кажи ни ти на нас защо ти викат Муха? Да не би защото си половин порция? Че ти и за комар не ставаш!

Мухата мълчеше. Отстрани подвикваха:

– Казвай, казвай! – вероятно искаха да му спестят униженията...

– Ами... така ми остана от техникума.

– Добре – заключи Вожда, без да подозира колко добре щеше да направи, ако си беше изяснил нещата в дълбочина.

Настъпила беше кулминацията. Вожда постави съдебния въпрос:

– Я кажи ни, Муха, ти е.аваш ли старото куче?

– Не! – отвърна новобранецът.

– Чухте ли? – Вожда се обърна към публиката. – Мухата не е.ава старото куче! Грешка, груба грешка... А сега внимавай, поставям същия въпрос. Внимавай да не сбъркаш пак! Кажи, Муха, ти е.аваш ли старото куче?

– Да – отвърна този път Мухата.

– Нова грешка! Как може един новобранец да е.ава старите кучета. Това дори в корабния устав го пише. Но е казано с други думи и се нарича старшинство. А всеки, който нарушава корабния устав, се наказва!

Всички знаеха какво наказание предстои. По командата „Разчохла!“ виновникът трябваше да свали кепето, при „Подложи!“ – да се счупи в кръста и да наведе главата си напред. По нея Вожда нанасяше силен удар с юмрук. Той не оставяше забележими рани и отоци, вероятно предизвикваше леко мозъчно сътресение, но поне наместваше чакрите на приобщения към племето.

При командата „Разчохла!“ Мухата не стори нищо. Някой изотзад услужливо ускори нещата – замахна над главата му и кепето отлетя нанякъде. И на „Подложи!“ бледоликият не реагира. Публиката го подканяше, защото

знаеше, че колкото повече се инати, юмручният парен чук щеше да е по-силен. Вожда повтори и потрети командата.

Най-после Мухата отговори:

– Няма!

Вожда се видя в чудо. Това не му се беше случвало, откакто оглави племето. Авторитетът му се рушеше с всяка секунда. Изчерви се, огледа публиката, като че ли търсеше подкрепа. Настана тишина, в която някъде далеч назад бръмчеше агрегат. И реши да потърси опора в това, което дръзко нарушаваше:

– Ти чуваш ли какво ти казвам? Подложи! Това е заповед!

– Няма!

Мухата все пак поназнайваше военния закон и корабния устав. Представи си, че за демонстративно неизпълнение на заповед може да гние в дисциплина. Но пък Вожда не му беше пряк началник, и той като него беше гол пагон. Какво ли още се въртеше в главата му. И го измисли бързо...

Добруджанското юмруче с все сила попадна право в лицето на Вожда на сиуксите. Чу се рев, шурна кръв, която обля всичко наоколо. Някои се опитваха да извадят Вожда от нокаута. Друг побягна към лазарета да повика Бацила. Така наричаха корабния санитарен инструктор, който в отсъствието на доктор Бром играеше ролята на линейка.

Бацила дойде начаса с медицинската чанта и се залови да лекува Вожда. Той стенеше тихо, докато напоеният с някаква жълта течност памук обикаля-

ше окървавената му физиономия, а два тампона щръкнаха в ноздрите му. Бацила успокои кибиците, че предните зъби са съвсем леко разклатени, долната устна е малко сцепена, но може да мине и без шев, а дали носът е счупен може да покаже само утрешната снимка в болницата.

Случката се разчу нагоре „по командна линия“, но спря само до командира на Военноморската база, защото, ако отидеше по-нагоре, формулирана като побой или извращение на дисциплинарната практика, щеше да влезе като ЧП в министерска заповед. Докторите бяха посъветвани да не шумят за счупения нос. Началниците получиха поредното си „мъмрене“.

В онези години по театрите се играеше „испанската“ пиеса на Димитър Димов „Почивка в Арко Ирис“. Според флотския жаргон Вожда и Мухата получиха по петорка в Арко Ирис, което преведено означаваше, че по пет дни ще си почиват на наровете на гарнизонния арест.

Вожда на сиуксите горко съжеляваше защо не беше разкрил своевременно етимологията на думата „муха“. Защото дребосъкът беше придобил прозвището си покрай бокса, който тренираше в техникума в категория „Муха“. Още по-тъжно му беше, че на кораба веднага смениха гордия му индиански прякор с нов, по-актуален, с който си отиде и в цивилизацията – Счупения нос...

БАЛКАН

Командирът на кораба се изкачи пъргаво по сход-нята, прие доклада на дежурния и закричи по парад-ния борд към своята нулева каюта. Около дежурната рубка го видя. Кучето се разхождаше бавно и разглеж-даше света наоколо. То също видя първия след Бога. Изглеждаше обяснимо и дори уставно да се прибли-жи смело, да се умилква в краката му, а когато той се наведе да го погали по главицата, предано близна ръката му. Така между двамата пламна и любовта от пръв поглед.

Дежурният по кораб получи забележка, че не е до-ложил напълно обстановката. Лейтенантът се оправ-да, че също за първи път вижда непознатото на борда. Разследването беше възложено на старпома. Несъв-местимо с неговите задължения, той също не знаеше нищо за кучето, но бързо изясни фактологията.

Преди няколко седмици, късно вечерта, на връща-не от гарнизонен отпуск, някъде между ламарините в корабостроителния завод матроси дочули жалови-то скимтене. Без разрешение прибрали малкото съ-щество на кораба. Предавали го от кубрик на кубрик, радвали му се, хранили го всички, дали му гръмкото име Балкан. Той растял с дни, не хапел и не лаел, нау-чил се да ходи по траповете. Не е излизал на палубата. А под палубата решили да го обучават за матрос.

Последното старпомът каза с насмешка, намекна нещо за хигиената и заключи:

— Предлагам да го махнем!

– Не бързай! Корабният устав позволява. Ще видим накъде ще тръгнат нещата.

Нещата тръгнаха изненадващо оптимистично. Кучето първо усвои името си. Междувременно растеше. Започна да изпълнява команди на матросите. Палубата беше неговата територия. Но най-добре се чувстваше в командирската каюта под бюрото, свито тихо и мирно в краката на собственика ѝ. Когато той беше на мостика, с подскок си отваряше самò вратата. Мигом изпълняваше всички подходящи за четириноги заповеди на командира, а когато по трансляцията той кажеше „Балкан, на мостика!“, намиращите се там началници, проверяващи, щабаджии и други чинове оставаха шокирани от изпълнителността на юнгата, който се появяваше задъхан от бързане. Може би затова освен име кучето придоби и фамилия – като на командира на кораба...

Постепенно Балкан усвои корабното разписание. Посрещаше и изпращаше командира. Безстрашно наблюдаваше стрелбите на главния калибър и торпедата, качваше са на автоматния мостик, не се страхуваше от димките при борбата за живучест, без него не минаваше спускане на корабната лодка и парадния трап. Подминаваше с достойнство камбуза, защото винаги беше нахранен. Но не нахалстваше, стоеше на задни лапи до някоя от матроските маси. На всички сборове на юта се строяваше до командира и олайваше всеки, появил се след него. При вдигане на флага виреше глава към небето и имитираше сигналите на тръбача с неговия си кучешки вой, който някои намираха за твърде музикален.

Балкан беше обичан от всички и мразен от двама – старпома и доктора. Те не бяха лоши хора, но смятаха, че куче на борда е несъвместимо с функционалните им задължения. Дори от тънко корабно въже бяха измайдсторили ласо с примка накрая. Не се разбра дали се шегуват, или наистина смятат да обесят любимеца на командира и на екипажа. Изглежда кучето се досещаше за някои неща, защото бягаше от двамата, а и корабната архитектура го правеше неуловимо. Никой от матросите не се нави да участва в евентуалното му залавяне.

Командирът на кораба беше позован при комдива. Той имаше добър нрав, дори и прякорът му беше добър, но сега беше непреклонен:

– На плаването на Обединената ескадра в Средиземно море Балкан не трябва да участва. Няма да се аргументирам. Това е заповед!

– Ще изпълня заповедта ви, но поне ми дайте възможност аз да се аргументирам.

– Добро!

Командирът започна отдалече. На българския есминец е имало мечка. На някои руски кораби има кучета. Корабният устав го разрешава, при положение че има поносимост от двете страни. Не каза за старпома и доктора, но ги заподозря, че те са потърсили подкрепа от комдива. И най-важният аргумент – Балкан не е стъпвал на брега. Всички опити да бъде разходен по сушата са се проваляли. За три седмици извън кораба той няма да оцелее.

– Слушах те внимателно, всичко е вярно. Чуй ме сега внимателно ти мен! Балкан няма да бъде на пла-

ването! Какъв командир си, ако не можеш да намериш разумно решение. Свободен си!

Решението беше намерено моментално, но не съвсем разумно и доста рисковано – заповедта няма да бъде изпълнена, а Балкан ще плава тайно. Създадена беше организация кой къде да го крие с оглед никога да не се покаже на палубата. Отговорниците си вършеха работата и по време на плаването в Средиземно море кучето сякаш изчезна.

Ескадрата беше на котва източно от остров Крит. След съвещанието на борда на руския флагман барказът караше участниците там, откъдето ги беше взел сутринта. Наближавайки до своя кораб, командирът му изтръпна от това, което видя отдалече. Зад кърмата на една кука висеше някакъв труп на животно и закачливо се поклащаше над водата. Първото, което си помисли, беше, че враговете на Балкан са използвали ситуацията, за да изпълнят пъкления си план. Влетя в каютата си и повика старпома:

- Какво става на юта?
- Какво да става, нищо не съм разпореждал!
- Иди и виж тогава!

Старпомът доложи. Някой казал, че в Средиземно море има огромни акули. Боцманът и кокът решили да уловят някоя. За стръв било удобно да използват едно размразено агне, което малко се било вмирисало. За съучастник привлекли доктора, по принцип винаги готов за всякакви щуротии. Пускали и вдигали стръвта, но акулите не кълвели. Идеята била да изненадат командира и екипажа за вечеря с акула, която кокът щял да сготви по фантастичен начин по собствена рецепта.

Докато двамата разговаряха, някой задраска по вратата на каютата. Балкан сам си я отвори, погледна с неприязън старпома и се свря в краката на командира. Явно в системата на тайното плаване кучето беше намерило слабост, позволила му да се появи на палубата и чак в командирската каюта.

На връщане, навлезли в Черно море, корабите от ескадрата продължиха учебните бойни действия в качеството на противник. Атакуваха ги ракетни и торпедни катери, подводница ги дебнеше някъде напред по курса, в тях се целеха с ракети от брега. Разборът щеше да бъде труден – и едните, и другите бяха наши. Корабите осъмнаха на котва край Калиакра. Балкан вече беше пуснат и лудееше на свобода, защото забранителната заповед касаше само Средиземно море.

Към кораба приближаваше катер. Политически офицер от София, съпровождан от друг от Щаба на флота, трябваше да види „как живеят хората“. Командирът чакаше да посрещне гостите до парадния трап. Балкан се излежаваше на сянка под торпедния апарат. Минавайки учуден покрай него, софиянецът го подритна. Кучето изръмжа, излая само веднъж и изчезна нанякъде. Офицерите се отправиха към командирската каюта, за да си продължат разговора на чаша кафе. Балкан ги чакаше под бюрото. Явно беше ги изпреварил, минавайки по левия борд. Когато видя софиянеца, се хвърли към него и го захпа в слабините. Командирът извика: „Балкан, мирно!“, животното замръзна и тихо се изниза от каютата.

Гостите си свършиха работата и си отидоха. След обяд командирът беше повикан от комдива по радиото:

– Ти защо не изпълни заповедта ми да не вземаш кучето в Средиземно море?

– Нямаше да го взема, но то се скри някъде по кораба.

– Скри се или го скрихте? И сега ни докара извънредно произшествие?

– Какво произшествие?

– Как какво! Ухапа политически офицер! Като заста-нем в базата, ще разговаряме на пирса.

На пирса разговорът с нищо не обогати ситуацията, нито я облекчи. И завърши с нова, още по-категорична заповед. „Балкан да изчезне до три дни!“ Нямаше мърда-не. Трябваша решения. По възможност – разумни.

Първото решение наистина беше умно. Вечерта кучето беше закарано в района на противоположната ескадрила „Чайка“. Там имаха собствени кучета, с които морският би се сприятелил, авиаторите се хранеха обилно по най-високата разкладка, така че глад не го очакваше. А големият парк беше удобен за лудории на воля.

На другата сутрин Балкан беше строен на кораба точно за вдигането на флага. Това изглеждаше фантастично. От първите си дни той не беше стъпвал на земя, живееше само на кораба, преодолял беше разстояние от километри, закаран до новото място по тъмно.

По втория вариант Балкан беше подарен на хижа „Ветеран“ близо до плажа в района на Паша дере. Посрещнатото с обич и любезно обгрижвано, кучето отказало да яде. А на втората сутрин отново беше на стражевия кораб.

Заповедта трябваше да бъде изпълнена. Решение предложи един старшина. Баща му имал бостан на Камен бряг. Преспивал често в колибата, щял да се грижи за животинката, а тя да му пази дините и пъпешите. Командирът одобри този план и Балкан замина с един москвич в северна посока. Изглежда, че са се харесали с новия стопанин. За всеки случай бил вързан, за да не се върне отново на кораба.

След известно време старшината се яви на командира „по личен въпрос“.

— С Балкан се случи нещо лошо! За около седмица не се е докосвал до храна и вода. Баща ми го видял — изглеждал като заспал...

Командирът осъзна, че за кучето Балкан живот е имало само на неговия „Дръзки“. А някои хора са смятали, че няма...

СЪД

Младежа реши, че Пета точка е най-подходящото място, на което да осъди империализма. То май това изречение стана като уравнение с три неизвестни. Всъщност те бяха известни само на военноморските чиновници от Първия дивизион, оказали се под знамената към края на предишния исторически период. Е, за другите ще стане ясно кои са трите неизвестни – кой е Младежа, какво е Пета точка и как ще се осъди империализмът.

Името и фамилията на лейтенанта, щатния секретар на корабния комитет, не бяха много популярни сред екипажа на флагмана. Мъдреха се на последния ред във ведомостта за заплати, които баталерът, прегърнал чантата с парите, разнасяше веднъж месечно по старшинство из каютите на офицерите.

За близо трите му години на служба званието и имената на ентузиазирания младок се бяха появили само веднъж в грамота „за отлично изпълнение на функционалните задължения“ и нито веднъж в заповед за наказание. Това беше по-голямата му гордост, с която все някога, въпрос на време, щеше да се прости. Обект на неговата мобилизираща функция бяха повече от сто матроси на кораба, чиито имена той нямаше как да запомни. На всичко отгоре всяка есен те се подменяха с по една трета, когато се уволняваше третият набор и идваше първият. Е, познаваше лично секретарите на петте дружества, командирите на отделения, отличниците и калпазаните, участниците в художествената самодейност и няколко спортни медалисти, но за по-лесно към всеки

от масовото морячество се обръщаше с „младежо“. Закономерно така започнаха да се обръщат към него всички по-старши офицери, не че на борда имаше по-младши от него. А така го наричаха и матросите, само че зад гърба му.

Пета точка не беше географско понятие, въпреки че се намиреше в басейна на Средиземно море далече от бреговете и интензивния търговски трафик. Координатите ѝ бяха известни на големите флотоводци, на командирите на бойни кораби, които плаваха в района, и на някой и друг щурман, който водеше картите. Всъщност не беше точка, а по-голяма акватория, която по време на обединените руско-български ескадри на бойни кораби ставаше много актуална. Най-важното на Петата точка беше сравнително малката дълбочина на морето, която позволяваше корабите да хвърлят котва и застанали на тази импровизирана стоянка, да попълнят запасите, екипажите да починат за едно-две денонощия, щабове да си направят разчетите и планове. Когато започваше новата серия от морските учебни баталии, винаги поне по един руски кораб оставаше да пази ценната Пета точка. Въпреки че на американците „пета точка“ не им трябваше, в Неапол корабите им си бяха като у дома.

Почивката на екипажите, освен тъй нареченото лично време, беше разнообразявана вечерта с филми, прожектирани на палубата на опънатия сравнително чист бял чаршаф, а през деня – с причудливи спортни шафети, преодоляващи различни подръчни корабни препятствия. Гвоздеят на програмата беше Нептуно-

вото тържество, а най-интересната му част – кръщаването на офицерите, които за първи път бяха на далечен поход, защото морският бог не признаваше земни закони и старшинство. Точно в тази координатна система Младежа реши да вмъкне своето мероприятие – съда над империализма.

Той, империализмът беше осъждан навсякъде и многократно – в партийните решения, в училищата и университетите, в книгите и вестниците, по телевизията и радиото, в речите и статиите. В този фарватер нищо не му пречеше на Младежа и той да осъди империализма. Сценарият беше заимстван, разбира се, от съветския флот. Трябваше да се изиграе един спектакъл – съдебен процес с всичките му атрибути, който да завърши с присъда над империализма – „всеобщо презрение на народите“.

С благосклонна насмешка съдът беше вкаран от началниците в корабното разписание някъде в късния следобед, когато лъчите на палещото средиземноморско слънце падаха под по-остър ъгъл и нямаше толкова да препотяват моряците, на които, макар и с униформа с къси ръкави и къси крачоли, им беше достатъчно горещо на втора степен – и от климата, и от службата.

Във фиксираното време на юта, зад трета башня, току под дулото на страховитото стомилиметрово оръдие, между релсите на минния път матросите бяха подредили три сгъваеми маси и десетки столове, изкарани временно от каюти и кубрици. Младежа откри начинанието, обясни накратко какво предстои да става и представи участниците в съдебния процес.

Край средната маса седна „прокурорът“, в дадения случай назван „обществен обвинител“ – един ентусиазиран и успешен лейтенант, командир на бойна част. Зад другата маса се беше разположил „съдът“. И в онова време, не ще и дума, имаше демокрация и в такава пропита от единоначалие среда като армията, да не говорим за флота. Затова в тричленния съд бяха включени по един офицер, старшина и матрос, зад които надничаше служебното триединство на корабния екипаж. Зад третата маса, която вероятно имаше ролята на официална ложа, се бяха наредили гост от щаба на дивизиона, който на този сегмент от учението плаваше на стражевика, и неговият старпом, олицетворяващ командването на кораба. Този път матросите имаха редкия шанс да седнат по столовете кой където си иска според предпочитанията си – набори, градски, селски, бойни части. Местата не достигаха и, какво по-естествено, салагите бяха правостоящи.

Младежа се беше подпрял на стелаж на подводните бомби и държеше в ръцете си сценария на представлението. По този сценарий още в базови условия бяха раздадени и научени ролите от артистите, които бяха изпитани на генералната репетиция предишния ден между епизодите на бойната подготовка.

Прокурорът се изправи и произнесе кратка, но емоционална и аргументирана реч, в която разкри същността на империализма – виновен за всичките беди по света. Накрая пледира за присъда – „всеобщо презрение на народите“, без да се позовава на членове, точки и алинеи от някакви закони и наказателни кодекси. Им-

периализмът по обясними причини нямаше как да присъства на процеса, та затова щеше да бъде осъден задочно.

Тримата съдии внимателно слушаха показанията на свидетелите, които ставаха и разкриваха различни страни от неговата престъпна същност. Пръв говори един старшина втора степен от електромеханичната бойна част. Логично беше да се започне с военната област. Нали всички бяха под пагон. Стана ясно, че империализмът искаше да завладее света, че той е източник на войни, което беше подкрепено с пресни примери, че се въоръжава непрекъснато и създава агресивни военни блокове. Всъщност това беше скучна фабула, известна по много начини.

По-интересно стана, когато думата взе един от най-важните хора в борбата с противниковите подводници – старшината на хидроакустиците. Той още не беше си отспал – близо две денонощия прослушваше подводния хоризонт, за да засече руската атомна подводна лодка. И защо ли я наричаха „лодка“ след като беше с двадесет метра по-дълга от стражевика? „Ухото на кораба“ (да не се бърка със „спеца“) разнищи икономиката на вероятния противник с нейните беди – експлоатация, безработица, кризи, стачки, бедни, просяци, въобще масово загиване. Някой промърмори онази известна приказка за гнилата мушмула. Момчетата си мислеха, че като се уволнят, пак ще намъкнат каубойските дънки, че по-добре е да се фукат със западна кола втора ръка вместо с ново возило, произведено на изток, че всеки искаше да си купи нещо с връзки от „Кореком“, да пуши „Камел“ вместо „Стюардеса“...

Публиката се разшумя, когато един старши матрос подхвана „идеологическата диверсия“. Той не беше мно-

го убедителен по въпроса за упадъчната музика, защото ливърпулските бръмбари бяха предпочитани пред Лили Иванова, щатските кримки – пред филмите за войната, които походната киномашина въртеше на чаршафа.

Когато свършиха подготвените свидетелски показания, Младежа даде думата на аудиторията, което беше голямата му грешка. Не случайно се говореше, че най-умните войскари са във флота. Някои наистина допълваха казаното със свои аргументи, но по-опасни бяха риторичните въпроси. Един попита как империализмът ще разбере, че сме го осъдили. Друг се пошегува, че нали в Средиземно море са американските кораби, те сигурно ни подслушват. Дойде ред и на корабния зевзек – артилерист от третия набор, но с чист пагон:

– Другарю лейтенант, мога ли да попитам?

– Разбира се, младежо, питай!

– Сега ние тук ще го осъдим империализма, то е ясно. Но нали в процеса освен прокурор, обвиняем, съдии и свидетели има и адвокати. Защо империализмът няма адвокат?

Настана тягостна тишина, в която се чуваше само приспивното бръмчене на антените на радиолокацията, които се въртяха денонощно. Въпросът висеше, а десетки очи бяха вперени в лейтенанта. Той елегантно забърса с длан избилата по челото му пот и реши да играе вабанк:

– Да, по принцип трябваше да има и адвокат. По принцип! Но няма, а това е моя грешка. И можем да я оправим веднага. Съдът още не се е произнесъл. Може

да изслушаме и адвокат. Ти, младежо, искаш ли да бъдеш адвокат на империализма?

– Не, не, аз само попитах...

Бурен смях се разнесе над спокойните води на Пета точка.

Младежа реши да развие атаката:

– Добре, ти не искаш! Все пак някой иска ли да стане адвокат на империализма? Има ли желаещи?

Нямаше желаещи. Публиката мълчеше. Съдиите се оттеглиха към леера на десния борд и уж там нещо се съвещаваха. Точно в този момент се разнесоха пронизителни звънци. Всички знаеха какво означават те. Само едно! Транслацията пропука и се разнесе гласът на вахтения офицер, дежурен на мостика:

– Въздушна тревога! Бойна готовност номер едно!

Момчетата презглава се втурнаха към бойните си постове. Мотористите нямаше закъде да бързат. Корабът не можеше да тръгне за секунди. А нямаше и как да избяга от изстребителите. От мостика отново прозвуча глас, този път на командира:

– Изстребители от кърмовите ъгли! Десен борд! Готовност за стрелба на зенитния комплекс и ЗРК!

Последното беше сериозна команда. След нея имаше само едно: „Огън!“. Развъртяха се двата зенитни автомата, които с по два ствола можеха за секунди да изстрелят серия снаряди, но с техния калибър от 37 милиметра, дори да надупчат самолета, едва ли биха го свалили. Пък и да уцелиш на око свръхзвуков изстребител беше трудна задача, колкото и печени да бяха артилеристите. По-важен беше онзи ЗРК – зенитно-ракетният комплекс „Стрела“.

Едно матросче го държеше на рамо и го насочваше някъде високо в небето. Готовата за изстрелване ракета имаше инфрачервена глава и насочена правилно, не пропускаше огненото сопло на самолета.

В настаналата напрегната тишина всички от екипажа – офицери, старшини и матроси – си мислеха, че това е поредната тренировка. Младежа си мислеше, че по този начин командирът на кораба реши да прекрати спектакъла, който се разиграваше на юта. Никой не позна!

Чиновете, които бяха на палубата и гледаха към кърмовите ъгли, първи забелязаха двете сребристи точки в небето. Те приближаваха бързо. Команда „Огън!“ не прозвуча! Нямаше да пламне нова война. Особено пък Първият дивизион да я разпали. Изстребителите профучаха тихо на стотина метра над кораба. Някакъв зевзек се провикна: „Обвиняемият, ето го обвиняемият!“. Отново смях са разнесе над Пета точка. Смехът секна, когато дойде звуковата вълна. Тя се стовари като взрив и отекна с грохот над морето. Шокът имаше аромат на война...

Обади се вахтеният офицер:

– Отбой! Бойна готовност номер две! Влезте в разписанието!

Империализмът така и не беше осъден. Появи се навреме и изчезна бързо. До края на деня изстребителите не се появиха. Не дойдоха и по време на цялото плаване в Средиземно море. Не дойдоха и дълги години след онзи провален съд. Щели да дойдат през тази година! Платили сме ги все пак...

ПСЕВДОНИМ

Днес тоалетна хартия – колкото щещ! Различни цветове, пластове, шарки и аромати. Закратко стана дефицит, когато населението, не се разбира защо, се запасяваше с купища рула от този нежен консуматив.

А преди? Новите поколения не знаят какво беше преди. И сигурно не си и представят живота без тоалетна хартия. Защото животът си иска своето, в това число и на изхода на системата. Но пък тогава имаше много вестници. Всички те бяха нечий органи – на партията, на армията, на земеделците, на Отечествения фронт, на трудещите се, на културтрегерите, че дори и на футболлистите. Та тези вестници, чиито страници, нахвърсани на осминки и набучени на подострена тел, висяха на разположение във флотските галюни като предвестници (как само звучи – вестници като предвестници) на бъдещата тоалетна хартия.

Имаше някаква дълбока метафора в това задници да бъдат забърсвани с органи. Не, не, няма никакъв джендър намек, защото тогава нещата в секса стояха по съвсем правилен и каноничен начин. Имаше нещо много по-опасно. Може ли за тоалетна хартия да се използва органа на Партията „Работническо дело“? Не, разбира се, че то си е противоконституционно. Е, ако не против цялата конституция, но поне против нейния член първи. Защото все ще се намери някой да доложи където трябва, че на еди-кой си кораб, в еди-кой си галюн се забърсват с партийния орган, нарушавайки първия член (тук нещата пак задебеляха – в едно изречение и орган, и член).

По подобен начин стояха работите и с другите хартиени органи. Все някой щеше да се засегне. Някой беше решил, че най-безболезнено е, ако „онази“ функция се възложи на флотския вестник „Димитровска вахта“. По тази причина флотските зевзеци му лепнаха нелегалното име „Галюн Таймс“. То звучеше хем морско, хем евроатлантическо. Дето се вика, смело беше надникнало в бъдещето. Казваше се често, но след оглеждане, само на ухо, на доверени приятели и колеги, защото със службата шега не бива.

А вестникът беше сериозен – от шест до осем страници. Излизаше всеки петък и до понеделник сутринта фелдегерската служба беше длъжна да го разнесе до двете бази, южната бригада, северния дивизион, ракетния полк, авиаторите и подводничарите, дори до всички постове за наблюдение и свръзка от Шабла до Резово.

...Дошло беше време проблемите на „Вахтата“ да се обсъдят на партийно събрание в организацията, в която членуваха тримата офицери от редакцията и само един пролетарий от флотската печатница. Докладът, с присъщото журналистическо перо на автора му, разясни добросъвестно всичките достойнства на многотиражката. Анализирал всички броеве за година назад, той посочи приоритетните теми, важните автори, кореспонденциите от учения и плавания, фоторепортажите от стрелби с торпеда, реактивни снаряди и подводни бомби. Похвали статиите за флотската история, културната страница, на която някакъв си курсант – Чони Чонев, и дори, представяте ли си, един

матрос – Валери Станков, публикуваха първите си стихове. Кой тогава да знае, че след време щяха да станат страхотни поети!

Докладът в никакъв случай не беше захаросан. Имаше и слабости. Понякога, ако някой имал повод да почерпи, работническата класа от печатницата удължавала обедната почивка чак до края на работното време. Въпреки строгия надпис „Забранено изнасянето от частта“, някой бил видял „Вахтата“ из цивилизацията. Веднъж коректорката закъсняла за работа. Докладът бръкна и в раната: „А знаете ли как наричат нашия вестник? „Галюн Таймс“! Не за друго, ами, защото, вместо да го четат, направо го закачат по галюните“. Дойде време и за персоналните оценки. Докладчикът си беше направил счетоводството – от 50 броя за годината най-много публикации имат еди-кой си, по-малко еди-кой си, отговорните началници дават положителен пример със своите уводни и стратегически статии. А пък еди-кой си не подкрепят флотския вестник, много рядко се появяват по неговите страници...

Изказванията тръгнаха в очакваното русло. Хвалеха главния редактор и неговите подчинени, перфектността на коректорката, чудесните снимки на фотографа. Някои си направиха самокритика и обещаха да пропишат. Атмосферата малко влоши един, който каза, че като оказвал помощ и контрол на еди-кой си кораб, видял един неразпечатан свитък вестници с изтекъл срок на годност. Друг съзря начин да се изживее обидния прякор на вестника. Било много просто – да се дава тоалетна хартия не само в Щаба на флота и по офицерските каюти, ами

и на матросите. „Защото – патетично завърши ораторът – матросите нали и те са хора!“ По това нямаше съмнения, но дебатите по санитарно-именния въпрос залитнаха към финансиране, заповеди, организация и старшинство...

Събранието очевидно отиваше към своя край, когато някъде от галерията вдигна ръка един младок. Не че беше типично някакъв старши лейтенант да мери дар слово с ранговете. Те и по старшинство си бяха поумни. Той похвали вестника, редколегията и доклада, каза това-онова по обсъжданите проблеми, като потвърди с факти, че и матросите са хора, не само около заострената тел в галюна, ами и на море, където от целия екипаж зависи изпълнението на задачите. И когато всички очакваха, че е завършил, каза:

– А с критиката в доклада не съм съгласен! Не е истина! Не е вярно, че пиша малко във вестника, напротив – писал съм повече от другите...

Несъгласие с критика в онези времена си беше екзотика, още повече че в доклада тя се основаваше на анализ, на конкретни числа. Аудиторията се поразбуди, поразшумя, чуха се реплики и въпроси. Налагаше се обяснение. Недоволникът стана отново:

– Да, ще обясня какво казах. Във вестника пиша и като курсант, и като офицер. Пиша и когато получих последното назначение. Но вече рядко се подписвам с името си. Получавам задачи и молби, неофициално. Напиши това, напиши онова, за този и за онзи... Знае само главният редактор кой какво пише. Докладчикът не знае. Писал съм статии без подпис. Писал съм ма-

териали с различни псевдоними – вицеадмирал... адмирал... капитан първи ранг... генерал-майор... и други, по няколко пъти. Така че – пиша под различни псевдоними... Не приемам критиката!

Леко наелектризирана, членската маса дълбоко в себе си сподели тези скверни терзания. Защото, знайно беше, началниците не обичаха да пишат. Те мислеха, ръководеха, командваха, награждаваха и наказваха. Но да пишат – не! Пишеха други – опитни специалисти, всеотдайни работяги, по някой и друг подмазвач. Наричаха ги „шерпи“ и „пелета“. А в Оперативния отдел разработчиците на докладни записки и обосновки, тези, които чертаеха карти като чаршафи, гордо се наричаха „първи флумастер“, „втори флумастер“ и т.н. Шефовете четяха написаното от едни, проверено от други, напечатано от трети на половинки листи с големи букви, колкото да не използват очилата. И четяха всичко – от доклади и разбори до кратки приветствия, дори до поздравите на поредния банкет.

Флотският фолклор възпяваше емблематични случки. Някакви дръзки курсанти в междучасието бяха разменили страниците на преподавателската лекция, забравена до катедрата. В края на международно спортно събитие на Варшавския договор, връчил купите и медалите, пред строените пред морската гара отбори началството прочел написаните му умни страници, вдигнал глава от тях и решил да каже нещо свое, ей така, както днес се казва, „ад хок“. И заключил: „Откривам спартакиадата!“...

А нашето събрание продължи още малко. Някой намекна, че озвучаването на това обстоятелство бие по

авторитета на отговорни другари. Друг зададе риторичния въпрос: „А кой в крайна сметка получава хонорарите?“...

След някой и друг ден старши лейтенантът беше позован в кабината на прекия му началник – един от псевдонимите. Той съкрати увода и постави главния въпрос:

– Значи вие обявявате, че нашите звания, имена и длъжности не значат нищо. Че всичко това сте вие? Ние не сме в състояния да напишем нещо подобно. Ние сме едни псевдоними и нищо друго.

Виновникът се опита да обясни нещата, но не му се получи. Отговори чинно „Виноват!“ и толкова. И си спомни още нещо по темата. Като пишеше с псевдоним, така и никой не му благодареше, не му казваше кое е добре и кое не. Главният редактор контактуваше с флотоводците и вероятно обираше лаврите. Едва като излезеше вестникът, младокът виждаше, че писанието му не е пипнато, беше доволен, че е влязъл в обувките на началника, че мисли като него...

Но веднъж се обади един от „авторите“. Не беше доволен, че в подписа е сгрешено званието му „контраадмирал“. Явно всичко друго му е харесало. Старши лейтенантът се запъна – не е сгрешено званието и подло попита как всъщност е правилното. Отговориха му – „контрадмирал“. Така било в руския флот. И в нашия царски флот имало подобна традиция – „контърадмирал“. Младият офицер се опита да обясни етимологията. Понятието е съставено от две думи и нито една буква не може да

отпадне. А пак това „контра“ (а няма дума „контр“) идва още от тактиката на ветроходния флот. Адмиралът командва основните сили на армадата. Вицеадмиралът – авангарда, предния отряд, а контраадмиралът – ариергарда, силите, които пазят от нападение отзад. Та затова е „контра“. Последва нов аргумент със социално-политически привкус – не може един адмирал да е „контра“, както и заповед: „Докато аз съм на тази длъжност, ще ме подписвате така, както казах!“.

След някой и друг ден фотографът – пухкав и жизнерадостен арменец, покани младока в своето царство. Там сред вани, сушилни, химикали и гилотини, под увисналите като пране проявени ленти, той черпеше с ароматно кафе, което мелеше на музейна ръчна мелничка и вареше на котлон в меден кафеник. Въпреки строга-та забрана за пушене в цялото Адмиралтейство, гостите все пак запалваха по цигарка, защото на вратата на помещението със статут на лаборатория, в което се работеше и на тъмно, и под червена лампа, имаше надпис „Влизането забранено“. А докато стане разрешено, кафенето можеше и да се проветри.

В началото на цигарено-кафения ритуал фотографът мина по същество:

– Виж сега, гълъб, поканих те да удариш един подпис в една ведомост. Чакай да отключи касата.

Всекиго фотографът наричаше „гълъб“. Това беше някак приятелско, а и не се налагаше да помни имената на десетките хора, с които общуваше. А общуваше в качеството на финансист на „Вахтата“ – викаше един по

един авторите, те се подписваха в хонорарната ведомост, вземаха си парите и пиеха ароматното кафе.

Ковчежникът сложи разграфения списък на масата, отвори зелената метална каса и подаде ритуално една банкнота.

– Ето ти химикал, подписвай!

– Какво да подписвам, няма ме в този списък?

– Как да те няма бе, гълъб? Нали се хвалиш, че пишеш с псевдоним! Там си анонимно. Подписвай се на първия ред!

– Ама там е адмирал... командващият! Как да се подпиша като командващ, на неговото име?

– А той как се е подписал на твоята статия? Танто за танто! И да знаеш – това е заповед. Хайде, че изсти-на кафето!

...Тази случка щеше да завърши много възвишено, ако с хонорара интелигентният младок си беше купил книги. Нищо подобно, завърши битово и прозаично. Заведе жена си в гарнизонния стол „Маяк“ на вечеря по флотската „пълна схема“. Защото един откраднат от „Балкантурист“ майстор правеше най-вкусните кебапчета по цялото Черноморие. А за първи път в кратката си все още служба първи тост старши лейтенантът вдигна за адмирал...

АВИАЦИОННА ЕПИГРАМА

В морската противоположна ескадрила „репите“, както галено наричат младите летци, пристигат есенес, предимно по желание. Някои се ръководят от географски интерес – да са по-близо до родното място, други са подвластни на предвкушаната морска романтика, която от птичи поглед, че и още по-отвисоко, е наистина неповторима.

Зад гърба си лейтенантът има пет военновъздушни курсантски години, заредили го с теория. Летял е и на учебния самолет – лаборатория с осем работни места, на които летците – шурмани, се обучават едновременно. След трети курс стажът е където трябва – в морската авиация. Така „полуфабрикатът“ добива и самочувствието на летец. Но още в първите няколко месеца в ескадрилата то е поомачквано от най-ниската длъжност в екипажа – шурман, и още повече от съвсем земни грижи – да научи „службата“, да усвои „материалната част“, да го завъртят различни подготовки, инструкции и нормативи.

Във въздуха е далеч по-интересно. Защото, за разлика от другите вертолетни събратя, морската авиация има две особености. Първата е, че „врагът“ не е на земята, а в морските дълбини, а втората, че машината може да каца в морето и да се движи като кораб. Впрочем няма друг тип вертолет по света, който да прави това. Като се добави взаимодействието с надводните кораби, бреговите ракети и „тюлените“, при срещи със съвипускниците морската униформа, но със сини пагони и пеперуда на фуражката, е сигнал за тиха завист.

В „Чайка“ младокът набира височина в уменията си с помощта и под окото на опитен инструктор. Той първо обяснява, после показва, след това контролира, докато накрая казва: „Я сега да те видим! Направи го сам!“. Ако успее, получава традиционния ритник в задника.

В този ден младият шурман за първи път трябва сам да „унищожи“ подводна лодка с бомба. Изобщо бомбопускането е понаучено още във военното училище, но на морския вертолет, в полет над морето нещата са различни. А денят е като по поръчка – безоблачен, почти слънчев, чудесна видимост, свеж ветрец. Тренировъчният полет е специално само за това упражнение. В него шурманът става най-важният човек в екипажа с още двама пилоти и техник. Защото най-младият работи с апаратурата и въоръжението на вертолета за търсене, следене и унищожаване на вражеската субмарина. Персоналният му инструктор, самият началник-щаб на ескадрилата, е на земята. Подготвил, колкото подготвил. Всевиждащото и неумолимо око на аерофотоапарата ще покаже какво, кое и как...

Вертолетът излита от летището и се насочва към зона двадесет и четири, отдалечена на тридесет километра и на сто и двадесет градуса от нос Галата. Навигацията и подводните работи в района са забранени от Щаба на флота още предишния ден. Ролята на обречената подводница играе плаващ буй, по чиято радиолокационна отметка трябва да се насочи бомбата. По форма и размери тя е като истинската, има си и

стабилизатори, само дето металният корпус вместо със заряд е пълен с бетон. Истинските бомби са скъпи.

Пилотите вече насочват машината на боен курс, включен е автопилотът. Сега вече всичко е в ръцете на щурмана, разположен зад пилотската кабина на своя пост в товарното помещение. Той отчита разстоянието до целта (онзи буй), височината и скоростта на полета, посоката и скоростта на вятъра. После всичко зависи от момента на пускането на бомбата. Текат последните секунди! „Двадесет секунди до пускането... петнадесет... десет...“ Пресметнал всичко по науката, щурманът отваря бомболюка и ръчно, с едно натискане на важното копче откача куката на висящата там бомба. Тя полита във въздуха по желаната траектория, която трябва да я отведе право в целта. Плиската при съприкосновението с морската повърхност се засича технически и на снимка.

В „Чайка“ разглеждат снимката. Тя обхваща голяма морска повърхност, но плиска не се вижда. Изобщо на снимката плиска няма! Чудо! Авиаторите знаят какво означава това. Оценката на упражнението се дава в зависимост от разстоянието от буя до плиската в метри – двадесет, четиридесет, шестдесет... Иначе казано – „отличен“, „добър“, „удов.“. В случая оценката е „двойка“.

Началникът на щаба лично анализира нещата. Не е очаквал такава изненада от подопечния му лейтенант. Подготовката му е много добра. Но резултатът... И в морската авиация шества крилатата сентенция: „По-добре мъртъв в боя, отколкото жив на разбора“. Разборът е на следващия ден, води го лично командирът на ескад-

рилата. Нещата стигат до упражнението на младия шурман. Подполковникът иска обяснение от младока:

– Другарю лейтенант, защо според вас бомбопускането е неуспешно?

– Другарю подполковник, изпълних всичко, както е положено, отчетох параметрите, вятъра...

– И защо тогава няма никаква бомба?

– Ами... вероятно вятърът...

– Стига за вятъра, достатъчно!

На командира на ескадрилата, човек на възраст и положение, въздушен ас и строг началник, едва ли някога му е било до хумор. И никой в залата не допуска, че ще образува една авиационна епиграма. Тя ще се помни с години и авиаторите ще я използват винаги намясто. Според случая!

– Нека да обобщим нещата – казва подполковникът. – Не ви е виновен вятърът, всичко зависи от авиатора!

Следващото бомбопускане, извършено от младия шурман, е успешно. С годините шурманът трупа звания – старши лейтенант – капитан – майор. В ескадрилата повече не дават, подполковник е само командирът. Под знака на „онази“ епиграма, паралелно със званията, расте и опитът, за да достигне своя „таван“ – заместник началник-щаб на ескадрилата по противолодъчната подготовка.

КАЛКАНИ

След като в морето, в полигон „Десятка“ (в марината упорито не приемат правилната дума „десетка“) достатъчно дълго са си поиграли свирепите надводни котки и хитрата подводна мишка, в ранния следобед подводната лодка (думата „подводница“ май и тя никога няма да дойде на въоръжение) плава в надводно положение с курс към базата. На вахта на мостика, трета бойна смяна, е капитан-лейтенант, командир на бойна част четири, наричан за по-кратко свързист (само в армията казват „свързочник“).

Независимо че хидрометеорологичните условия са приспивно-прости, а плаването – досадно-рутинно, вахтеният офицер си носи службата бдително, оглежда хоризонта, хвърля по един поглед встрани от двата борда, но вниманието му, както са го учили, е преди всичко напред по курса.

А във водата напред по курса изведнъж свързистът забелязва нещо необичайно, незаконно и предполагаемо познато, виждано и друг път, но не точно по курса. Три флагчета се полюшват леко на повърхността на морето, оградени от бели стиропорни „гердани“. Препятствието е на десетина мили от брега, тоест в българските териториални води, на траверс на Кара дере. Няма съмнение, че това са рибарски мрежи.

За турските рибари престъпният и дързък контрабанден улов е традиционен бизнес. Бързоходните им лодки лесно се изплъзват от граничните ни катери, да не говорим – от по-бавните военни кораби. Могат да бъдат

задържани в момента на престъплението, или с уловената риба на борда. По-нататък нещата са твърде сложни и опасно международни. В първите години на демокрацията при стълкновение, предизвикано от турска риболовна гемия с наш граничен катер, загива матрос от катера. Дни преди уволнението...

Вахтеният офицер знае, че рибарското „гюме“ е слабо препятствие за подводницата, но възможното навиване на мрежите на винта ѝ може да я лиши от ход, а това си е сериозен проблем. Затова реагира бързо и по науката. Командва аварийно по парлангото: „Двата дизела стоп! Двата среден назад!“. Кое то за бойна част пет означава дизелите да спрат да движат подводницата напред, а електромоторите да убият инерцията и да предотвратят залавянето на голямата риба от мрежата.

В това плаване участва и командирът на дивизиона. Лодката „осигурява“ в качеството на противник стражевите кораби или авиацията, плава по своите собствени учения, а началството попътно и планирано контролира своите подчинени. Ако не е командирът, ще е старшият му помощник, ако не е той, ще е помощник-командирът, да не говорим за командирите на бойни части – все някой нещо сдава, обикновено курсови задачи, или нещо получава, обикновено някакъв „допуск“ до управление на субмарината или използване на нейните оръжия и техника.

Чул тревожните команди в централния пост, командирът на дивизиона за секунди изскача на мостика. Бързо разбира какво се случва и оценява като

правилни действията на вахтения офицер. Той обаче се осмелява да направи на началството едно екзотично кулинарно предложение:

– Другарю капитан втори ранг, сега ни се е паднало – да закачим на шпила едната мрежа и да вземем малко калкан!

Комдивът изобщо не се колебае:

– Не разрешавам! Курс – към базата!

Капитан-лейтенантът е разочарован. В съзнанието му се въртят познати сюжети. От подводната лодка се е случвало в морето да вадят парагади. Не вземат целия улов, но няколко десетки акули стигат за рибена вечеря на матросите и по едно парче за вкъщи на офицерите.

След дозор на лодката за две-три седмици пред Босфора в дивизиона екипажът е посрещан тържествено на пирса, след което следва ритуалът, който може да бъде наречен „Печено прасе“. За матросите свинското се поднася на порции, а за командния състав в офицерската столова, след водката и салатките, кокът разфасова в тавата на живо печеното животно с лимон в зурлата. Различни части от тялото се поднасят „наричани“ за съответния специалист по тяхната функционална близост.

Та и в този случай свързистът си представя как, ако разреши комдивът, ще бъдат усвоени калканите, как те ще стигнат за един банкет на екипажа, че и по някоя бройка за вкъщи на офицерския корпус. И понеже не се получава така, той опитва по друг, много по-сложен начин.

От мостика се свързва с щурмана и му казва:

– Щурман, сложи една точка на картата! Веднага!

Щурманът е не само най-младши, но и най-млад в еки-

пажа. А е важен човек, защото шурманията под водата не е като на повърхността. Няма брегови ориентири, няма звезди, няма нищо. Има данни, има една прецизност, която помага на командира да реши „торпедния триъгълник“. А да забие една точка на картата – източна дължина и северна ширина, става за минута и е едно неповторимо място на повърхността на планетата.

С това „място“ на картата след завръщането на подводницата в базата свързистът се явява на началника на щаба на дивизиона. Разказва му за находката в морето, която вече е перфектно документирана. Той има само едно разумно решение – да се обади на командира на Осемнадесети дивизион, известен като ОХРА.

Зад това съкращение в историята се крие дивизион за охрана на рейда, преименуван по-късно на дивизион кораби със спомагателно назначение, а после с добавени и подводни операции. Всъщност името не може да опише цялото разнообразие на корабите, минали през дивизиона – всякакви моторни катери, торпедолов, мишени, буксири, хидрографски и противопожарни кораби, щабен, учебен и спасителен кораб, „линейка“, плаващи „туби“, военен транспорт, легендарната гемия „Баба Яга“, тъпоносият „Алф“, гвардейският „Христо Ботев“.

И ако в Първия дивизион се хвалят, че почти всички негови командири после стават адмирали, навремето един командир на ОХРА ги иронизираше: „Не сте голямата работа – някакви си четири кораба! Аз всяка сутрин вдигам двадесет флага! И да знаете – големите моряци са на малките кораби!“.

сигурно го беше откраднал и преработил от миньорите, според които: „Железните моряци са на дървените кораби“, защото тралчиците им са с дървени корпуси.

ОХРА, и тя родила двама адмирала, има и едно прилагателно – „златна“, заради предполагаемо по-леката служба. Да, корабите не са бойни, а спомагателни, но на море задачите са трудни, понякога и странни. Най-странната задача има секретното кодово име „Фрути дел маре“. Когато началникът на Щаба на флота се обади на комдива и каже само тези три думи, той си знае работата. Има кораби, има такъми, някои мичмани са печени рибари, а водолазите знаят точно от кои скали под водата да остържат най-големите миди. После плодовете на морето тръгват към флотския „мастър шеф“, който смайва обикновено софийските банкетни лъвови.

Командирът на спомагателния дивизион получава онази „турска точка“ в нашето териториално море. Дотук свършва известната част на тази история. Не се знае какво се случва по-нататък. Читателят може само да гадае. Поне един знае нейния финал. На другия ден, към края на работното време непознат нему мичман открива свързиста на подводницата.

– Другарю капитан-лейтенант, разпоредиха ми да ви предам това.

Подава черна найлонова торба и добавя:

– Казаха ми – за находчивост!

Находчивият офицер се досеща каква е пратката. Все пак, за да провери интуицията си, надниква в торбата. Да, познал е – вътре са две големи сплескани риби, от онези с копчетата...

ВРЪЗКАР

В морската столица на България, в търсена близост до пристанището и железопътната гара, за нуждите на тогавашните Търговско-индустриална камара и Стокова борса, върху част от стар барутен погреб по проект на двама варненски архитекти в периода 1929 – 1933 г. е построена, а през 1935 г. е осветена внушителна сграда. Тя впечатлява с едро мащабираните си барокови елементи, мощен полуобъл ризалит, който завършва с огромен кръгъл купол с форма на щит. До трите вписани в сводове врати се достига по обширни полукръгли стълбища. Вратите са фланкирани от шест коринтски колони, които носят никога неотварян балюстраден балкон. Интериорът – мозайки, стълбища, колони, огромна зала с балкон, кабинети, гишета – сигурно е съответствал на функциите и представителността на стопаните на сградата.

През 1952 г. тя е предоставена на Министерството на отбраната за нуждите на Щаба на флота. През следващите десетилетия много неща се променят. Приобщени са две съседни сгради, затворени са близките улици, накрая целият ансамбъл е обиколен от висока ограда, зад която се влиза през охраняван всекидневен вход. От трите врати на централната част на фасадата двете не се отварят никога, а средната – само при официални посещения на чужди флотоводци, големи началници и покрай достъпни за „цивилизацията“ събития.

Може би по някаква чужда аналогия или защото покрай развитието на флота и бройката на адмиралите

нараства, Щабът на флота започва да се зове „адмиралтейство“. Логично – в другите големи структурни единици на флота адмирал е само техният командир (днес и това го няма), а в Адмиралтейството адмиралите са петима. „Пирамидата“ на званията на служителите в Адмиралтейството е обърната. Най-много са най-старшите – капитаните първи и втори ранг. Надолу тя изтънява с капитаните трети ранг и капитан-лейтенантите, докато първите две флотски звания са чиста екзотика.

С едно от тях – старши лейтенант, само след четири години служба и само след една с три звездички на пагоните, бях назначен за началник на най-малката единица в голямата строга къща – отделение в състава на отдел. Обитавах една канцелария с двамата си подчинени старши лейтенанти – единият беше випуск преди мен, другият – випуск след мен в Морското училище. През следващите години ги замениха и лейтенанти. Младият ни тим беше противоположен по нагласи на старите кокали. Те бяха минали жилото, сега им беше дошъл редът за меда на службата. Дълги години бяха трупали опит, звания и длъжности, докато доплават до Адмиралтейството. Тук всички бяха някакви началници, поне методически по отношение на базите и дивизионите. Пенсията беше типичната им перспектива, в редки случаи за по-младите – обратно в поделенията. Ние бяхме от тях. Аз се застоях пет години на длъжността...

В Адмиралтейството не се пушеше. С пиенето работата беше по-хлабава. Един мичман, който го раздаваше пожарникар, по цял ден сновеше по коридорите, душеше покрай канцелариите и доловил цигарения дим,

нахлуваше ненадейно, за да сгази нарушителите на министерската заповед. Те не се противяха никак, когато контролърът вадеше кочана, записваше звание и имена и прибираще пет лева срещу хвърчаща квитанция. В онези времена пет лева чинеха вечеря за двама по пълната схема в гарнизонния стол.

Понеже и пушачите са хора, за тях бяха създадени условия да си угаждат на порока, без да плащат глоби. Една гилза от главния калибър на ескадрения миноносец стърчеше вертикално във вътрешния двор в качеството на гигантски пепелник. Пушалната почти винаги имаше посетители, по-честите от които бяха заклеявявани от началниците, които си мислеха, че трябва да се работи непрекъснато. Всъщност непрекъснато се служеше...

– Хей, младо, я ела за малко при старата служба!

Нямаше как обръщението да не е било адресирано към мен – по-млад трудно се срещаше. Край гилзата бяха двама – пушачът, полковник със сини пагони, който не беше летец, но покрай някоя и друга година в морската ескадрила се беше пребоядисал от червено в синьо, че дори си беше сложил и пеперуда на фуражката. Другият, непушачът, беше оригинален морски капитан първи ранг. Двамата бяха приятели, а ги подозираха, че се заключват да играят шах в работно време. Кое то беше по-поносимо, защото играта на карти беше почти престъпление. Не че в оперативния отдел не играеха бридж, но вратата към целия им етаж беше заключена и се отваряше дистанционно, ако отвътре решат. Според слуховете и началникът на Щаба

е правил по някой робер с подчинените си.

– Виж сега, колега, спорим двамата с моя приятел по нещо, което само ти можеш да ни осветлиш – започна морският.

– Стига да мога – отвръщам и поглеждам часовника си.

Намесва се полковникът:

– Е, не бързай чак толкова много! Службата няма да избяга. Разсъждаваме така. В Щаба попадат опитни, авторитетни офицери. Ама те във флота всичките са опитни и авторитетни. За тук трябва и нещо друго. Трябва някой да те изтегли, да те предложи, да те избута. С други думи, кажи ни ти сега кой е твоят човек?

– Нямам мой човек! – правя се на обиден, преценявам дали се шегуват и за всеки случай настъпвам внимателно. – Вие може да сте имали, щом такъв е бил принципът, но аз нямам.

– Добре де, как да си го обясним – преди теб на твоята длъжност беше капитан трети ранг, преди него – капитан втори ранг. Ти дойде някакъв старши лейтенант, миналата година стана капитан-лейтенант – не мирясва полковникът. – Някой трябва да те познава, да те движи. Нямах ли флагман, фарватер? Някак чудно ни се вижда – твърде млад, ничий и изведнъж – началник в Щаба на флота.

– Няма нищо чудно – хващам се на хорото. – Има си началници, атестации, кадровици. Преценили са, че съм способен, отговорен, перспективен...

– Така е, прав си, не го отричаме! – Морският смекчава тона и продължава: – Но всичко се познава в сравнение. Виж около теб какво става. Всичките ли са такива способ-

ни? Кой отиде в академия – зетят на коменданта. Кой се уреди на офицерска длъжност извън армията – зетят на генерала. Лейтенант щеше ли да дойде при теб, ако не беше се намесил заместник-министърът?

Замислям се. Наистина фактите са такива. Но всички са и подчинени, и приятели, вършат си работата, какво ме интересуват техните подозрения. И как да доказвам, че нямам „човек“. Още не мога да разбера дали се шегуват. Решавам да сменя гарда:

– Да, имам човек, но никой не го знае и не трябва да го знае!

– Ето, видя ли, познахме! Не ни интересува името. Само кажи твоят човек морски ли е, или не е? – полковникът решава да обикаля около целта.

– Не е морски.

– Във Варна ли служи, или не?

– Не е във Варна.

– Да не би да е в София?

– Познахте.

– Сигурно е полковник?

– Не е.

– Дойде най-важният въпрос – да не би да има червени кръпки по гащите?

– Има лампази и на двата крачола!

– И каква стана тя – генерал? И с колко звезди на пагоните е твоят генерал?

– Само с една!

– Генерал-майор значи?

– Не е генерал-майор. Звездата му е една, обаче е голяма!

Двамата са в шок. Не знаят дали се шегувам. Ако не се шегувам, работата е станала дебела. Морският решава да мине по тънката лайстна:

– Е, приятелю (бързо станах и приятел), остана само едно да ни кажеш – твоят човек има ли мустаци?

– Винаги е имал мустаци!

– Така си и знаехме, ама чак толкова... – полковникът търси някакъв заден ход.

Давам си сметка какви съм ги забъркал. Те любопитстваха, аз се шегувах, но да намесиш министъра на отбраната си беше тъпо отвсякъде. Като шега ли бяха ме разбрали, или като истина? Реших да сложа една тенекия, която работи и в двата варианта:

– Сега, като разбрахте как стоят нещата, да ви кажа нещо много важно. Име не съм споменавал. То не е и нужно. Далечна рода сме, много далечна. Той е моят човек. Но ме предупреди много сериозно – да не споделям пред никого за нашата връзка. Ако случайно някой все пак се разприказва, ще го уволни моментално.

– Не, не, имай ни доверие, за него такава работи не трябва да се говорят! – каза морският и ме потупа съзаклятнически по рамото. – От нас и дума няма да излезе. Нали така, другарю полковник?

Полковникът вдига вежди, поклаща глава и широко разтваря ръце. Аз подгонвам задачите. От тази случка изминава повече от половин години. По всичко личи, че за нея знаем само трима. Аз дори я бях забравил.

В онези времена беше много важно щабаджиите да оказват „помощ и контрол“ надолу във флота. Зад тази

формулировка се криеха нескончаеми проверки от различен сой – комплексни, годишни, групови, внезапни, контролни. Често попадах в тези началнически инвазии като дребно зъбно колелце на флотския механизъм.

Ветеранът на осигуряващия автопарк обра в тъмни зори чиновете от домашните им адреси и запраши (точно това е думата) в южна посока. С една почивка групата сколаса за вдигането на флага в Бригадата ракетни и торпедни катери в Созопол, където трябваше да мъчи катерниците цели два дни. Когато съединението получи и ракетна корвета, се превърна в Бригада леки сили. На границата на хилядолетията тя ускорено започна да олеква, като през 2005 г. беше окончателно закрита. Но в онзи ден, за който става дума, бригадата беше не само най-далечното, най-южното, но и най-боеспособното ударно съединение на флота с най-модерното за времето си оръжие – торпеда и противокорабни ракети.

Както си му е положено по добрата флотска традиция, вечерта командирът на бригадата покани проверяващите на прилична „другарска вечеря“, разбира се, безплатна, в „бреговата каюткомпания“. В нея щеше да участва и междувременно пристигналият на борда на своята „Волга“ командващ флота. Такъв тип вечери ми бяха досадни и гладни. Досадни – защото разговорите включваха известни служебни проблеми, завоалирани натягания, накъсвани от някой и друг виц, заимстван от братския флот, и задължително разказван на руски по тогавашната езикова мода. Гладни – защото началството се хранеше твърде бързо, един-

ствената сервитьорка сновеше около него и докато на мен, на края на масата, ми донесат поредното блюдо, в епицентъра на събитието вечерята почти привършваше. А да остане някой след командващия не беше възпитано, не че някои след време не се връщаха на бойното поле да доразвият успеха.

А в Созопол имах чудесна алтернатива – съвипусник, приятел, че и кръстник, военнослужеше там. И страшно би се обидил, ако предпочета началническата пред неговата вечеря. Тя тръгна по познатата схема – водка, шопска салата, някакви огромни гръцки маслини, характерният за региона маринован паламуд. Приказката ни течеше задъхано – не бяхме се виждали отпреди около година, когато с катера беше на ремонт на Лъджата. Вече се канех да поема към хотела на военния клуб, когато кръстникът подхвана нова тема:

– Не знам дали точно на теб трябва да ти кажа това, кумец, но съм длъжен да опитам...

– Давай, слушам те!

И започна нашироко да ми обяснява служебните си неволи. Отговаря за „консервите“ – няколко катера от стар проект, които консервирани се съхраняват без екипажи на брега. През няколко години в рамките на най-голямото оперативно-тактическо учение на флота, в „застрашителния“ период някои от тях се разконсервират, спускат се на вода, а като започне учебната война, мобилизираните междувременно запасници, служили на тези катери, литват с тях в морето със скорост от петдесет възла и изпълняват свойствените си задачи, увенчавани и с торпедна стрелба. И на него като на механик

лежи тегобата „консервите“ бързо да влязат в строя и да плават сигурно в морето...

Изслушах монолога и попитах с какво той ме засяга. Роднината продължи:

– Ще дойдем и дотам. Цялата тази работа с извеждане и въвеждане в строя на старите катери е сложна и непредсказуема. Ако някой не тръгне, аз опирам пешкира. Имам идея как да се подобри този процес. Пари не се искат, само организация – кой кога какво да прави. Написал съм го. Но не ми обръщат внимание – нито в дивизиона, нито в бригадата. До флота няма как да стигна, пък и те ще я подкарат по инструкции и правилници. Та затова си казвам – трябва да помогне някой отгоре.

– И аз къде съм в тази история? Нищо общо нямам с Техническият отдел на флота.

– Остави го ти флота. Бойна готовност е все пак. Някой по-отгоре трябва да им даде „добро“. Поне да се занимаят с проблема. Та си мисля, ще кажа на кумеца, а той ще каже на неговия човек да удари едно рамо.

– За какъв човек става дума?

– Какъв, какъв? И таз добра! За твоя човек става дума, за твоя! За онзи с мустаците...

След още една петилетка със сина на министъра обитавахме втора каюта на „Дръзки“ – флагмана на Първи дивизион. Попитах го знае ли, че сме далечни роднини. Не знаеше. Разказах му тази история, както съм я разказал тук. Много се смяхме...

МАЯ

Новоназначеният командир на Четвърти дивизион противолодъчни кораби в Бургас имаше сложна задача. Два кораба бяха консервирани, други четири по-нови щяха да постъпват последователно. Над него тегнеше повелята на командващия да направи нов дивизион по подобие на Първи дивизион във Варна. Беше служил дълго в него и знаеше какво се иска. А беше назначен под девиза „Само ти можеш да се справиш!“, което, преведено на по-ясен език, може би означаваше, че никой друг не иска да се хване на това хоро.

Не беше назначен началник на щаба на дивизиона, в който имаше проветряване. Обичайните трудности при навлизането в новата длъжност бяха съпътствани от битовизми, породени от смяната на гарнизона. И ако всичко това в някаква степен беше предвидимо и нормално, имаше един твърде специфичен проблем, наречен Мая. Така се зовеше кучето на единия от консервираните кораби. То нямаше порода, възраст и красота, но беше своенравно и се държеше на положение, да се чудиш на какво отгоре.

Дойде време корабът да се разоръжи и прехвърлен във Варна, да бъде превърнат в мишена. Мая отказа да се качи на някой от новите кораби и работата ѝ порасна – от корабно куче стана куче на дивизиона. Въртеше се на пирса около стаята на дежурния и пред една ламаринена пристройка, която можеше да мине и за канцелария на комдива, защото имаше маса, столове и телефон.

По-малката беда беше, че кучето не вземаше храна от никого. Позволяваше да го храни само един матрос от бившия му кораб. По-голямата беда беше, че лаеше по всички извън дивизиона, които към своите кораби трябваше да преминат през „неговата“ територия. За капак на капризите си скъса панталона на един старшина от съседния дивизион тралчици. Командирът му се оплака на командира на базата, че в района има куче, което хапе неговите офицери и старшини. То не хапеше чак толкова много, но си беше вярно, че кръстосваше из цялата база, че и извън нея. Надвечер съпровождаше почиващата смяна чак до военното градче и пак се връщаше в дивизиона.

В битието на Мая имаше един полезен и един хумористичен елемент. Полезно беше, че си беше присвоила функциите на пазач. Когато от продоволствена служба докарваха на кея купчина продукти за зареждане на корабите, до тях никой външен не можеше да се доближи, не че някой ще крадне щафета салам. Самата тя не се докосваше до богатата.

Веселата част идваше, когато се опитваше да имитира това, което правеха моряците. Бягаше напред-назад по време на физзарядка. Мушкаше се в строя. Най-смешна беше, когато се опитваше да марширува. Всичко това можеше да ѝ се прости, но не и лаенето по всички „чужденци“, сред които попадаха и началници.

— Ти си имал куче в дивизиона? — подпита веднъж командирът на базата.

— Нямам куче! Не е мое, наследство ми е от старите кораби — оправдаваше се командирът на дивизиона.

– Няма значение, сега е твое. И щом лае и плаши хората, махай го!

Понеже това дълго не се случваше, един ден докторът на базата в бялата му престилка беше забелязан да прекосява футболното игрище с две печени пилета, намазани със стрихнин. Колкото и да викаше „Мая, Мая!“, тя не му обръщаше внимание. Убиецът, разбира се, не знаеше, че тя приема храна само от „собствения“ си матрос. Точно на него беше заповядано да разкара кучето. Той вършеше работата фиктивно – няколко пъти разходи животното извън портала на базата, но скоро то отново се появяваше в дивизиона.

Когато Шести дивизион тралчици се класира на първо място в съревнованието във флота, предстоеше знамето да му се връчи тържествено пред строя на цялата база. Тук нахалницата Мая беше абсолютно неподходяща. Усилията предишния ден тя да бъде арестувана поне временно бяха безуспешни. И сутринта в деня на събитието нейното издирване не успя.

Когато обаче събитието започна, тя се появи отнякъде и се инсталира между оркестъра и командира на Четвърти дивизион, който командваше ритуала. С няколко команди „Марш“ той я прогони. Това си беше грешка, защото следващия път Мая си избра най-неподходящото място – пред строя на базата и срещу официалната трибуна. Стоеше на задни лапи и разглеждаше официалните лица – командващия флота, бургаския партиен лидер, руския съветник, командването на базата, директорите на предприятията, чието „шефство“ щеше да покрие предстоящия банкет.

На трибуната приеха мъдро и спокойно кучешкото участие, а и Мая търпеливо се отнасяше към речите, които сигурно не разбираше. Ненадейно това беше опровергано. Когато заговори началникът на политотдела, тя вирна глава, разчекна паст в дълга съпроводена с протяжен вой прозявка и се просна на асфалта. Нейното изпълнение беше прието с вълна от смях както в строя, така и на трибуната. Мая се пробуди едва когато реши да се включи в тържествения марш, разбира се, до връченото току-що знаме. После се нареди до трибуната да приема строя на дивизионите.

Командирът на Четвърти дивизион очакваше възмездие. Неизпълнение на заповед плюс последвала от това публична излагация щеше да влезе в заповедта за наказание веднага след флотския фразеологизъм „не така разбира...“. В скромния си „офис“ запали цигара в размисъл каква точка ще напишат след „За това, че...“. Сигурно нямаше да го уволнят – нали правеше дивизион по образец. Един „несер“ щеше да забави следващата звезда. На мъмрене беше навикнал.

Влезе заместник-командирът на базата и подкара разговор, в който Мая отсъстваше. По едно време вмъкна:

– Абе, ти какво си се умърлушил? Днес, като командваше базата, добре ти се получи.

– Добре ли? Аз си чакам наказанието.

– Това ли било? Наказание няма да има! Спаси те руският адмирал. Когато Мая се прозя и заспа на

словото на началника на политотдела, той каза, че таква умно куче никога не бил виждал.

След такава височайша руска оценка никой повече не се осмеляваше да прокужда или да притеснява Мая. За благодарност тя роди три кученца. Не ѝ се разсърдиха дори когато, за да си отгледа бебетата, изкопа една дупка на десетина метра от тъчлинията на футболното игрище на базата, съвсем близо до нейния Четвърти дивизион.

БУЙ

Новината, че дивизионният механик ще плава по време на дозора, на който изпращаха най-подготвления от четирите екипажа, беше посрещната с полярни чувства от двамата механици на определената подводница – единицата. От една страна, това съвсем „не беше окей“, както по-късно се казваше. Защото на никого не му е приятно прекият му началник да му диша във врата, да му търси кусури и да го засипва с мъдри съвети. От друга страна, добре си е за всеки случай около тебе да има един печен „профи“, защото капитанът трети ранг беше дългогодишен механик на подводница, можеше да се ориентира в абсолютна тъмнина (дори имаше и такова упражнение), а по шума на техниката знаеше къде какво става. Че имаше и някои обеци на ушите.

По повод на „кооптирането“ на дивизионния механик в екипажа още в началото на прехода на юг, в централния пост някой от зевзеците се направи на остроумен:

– Когато плава някакъв началник с нас, винаги нещо се случва! Адмиралски ефект...

– Пепел ти на езика! Така не се говори! – сръза го командирът. – Или искаш да дръпнеш дявола за опашката?

И старпомът реши да се произнесе по суеверията:

– Той, адмиралският ефект не зависи от нас! Ако има да става, ще стане. Но има и добра страна – по-рано ще си бъдем вкъщи.

Никой от тях още не знаеше колко е прав...

Течеше шести ден от дозора, наричан още „бойна задача в мирно време“. Напред имаше още два пъти по толкова. Подводницата „прослушваше хоризонта“ в подводно положение в международни води пред Босфора. Е, понякога и в териториалните води на „евентуалния противник“, станал след десетилетия невероятен съюзник. По шума на винтовете, който улавяха в слушалките, „най-музикалните“ хора в екипажа, четиримата акустици – мичман и трима матроси, класифицираха целите. Не само познаваха, че горе са стражевите кораби, но различаваха „Дръзки“ от „Смели“ по особения шум на винтовете на единия, вероятно общувал с подводни камъни.

Акустиците помагаха на командира да определи вида на корабите – военни, граждански, и елементите на тяхното движение. Няколко пъти в денонощието подводницата изплаваше на перископна дълбочина, вдигаше антената и за секунди излъчваше шифровано съобщение към приемателния център на флота. Там анализираха кой влиза и излиза в „нашето“ Черно море и какво от това произтича. Понякога надводните ни кораби съпровождаха „гостите“, понякога ги предупреждаваха да не навлизат в териториалните ни води. Веднъж една корвета се засили на таран, за да изтласка американската фрегата от дванадесетмилната ни зона. Добре че не се стигна до торпеда и снаряди. Колко му е...

Своята работа подводницата вършеше скрито, тайно, което беше най-голямото ѝ предимство. Колко кораб горе трябваше да орат морето, за да открият иглата в

купа сено, въоръжена с четиринадесет торпеда. Подводничарите добре знаеха кога са открити – когато по корпуса барабанеше чуждата акустика. Командирът решаваше – дали да се отклонява, дали да заповяда режим „Тишина“, в който в подводницата не трябваше и звук да се чува, или просто да „легне“ на дъното. Беше се измъкнал от американска ескадра...

На няколко пъти, само по нощите, подводницата беше в режим РДП (работа на дизела под перископ), когато дизелите зареждаха акумулаторите, осигуряващи подводния ход. Това, както и кратките изплавания на перископ за сеанс, изобщо не радваха пушачите, колкото много редките случаи на изплаване в надводно положение, когато единствено им се разрешаваше на мостика на смени да дръпнат по няколко пъти от цигарата. Това предстоеше и сега...

В централния пост звучаха команди, докладваха дълбочини, подводницата изплаваше бавно, перископът изкара на повърхността любопитните си очи. След малко те виждаха не само хоризонта и морето, но и самата подводница – първо носа, после и кърмата. Нещо подразни погледа на вахтения офицер. Той не му повярва и се завъртя обратно още на половин оборот. Наистина не беше за вярване – назад към кърмата, на борда на подводницата зееше черна дупка. Бързо разбра какво се е случило и докладва кратко:

– Кърмовият буй го няма!

– Не се шегувай, не е първи април! – явно командирът не можеше да допусне, че това е вярно.

– Вижте, няма го!

Командирът се залепи на перископа и изкомандва:
– Шифровчикът – при мен!

Мичманът долетя бързо и записа в секретния бележник онова, което командирът му редеше на ухо. Шифровката беше готова и излъчена бързо. Никой не разбра какво гласеше тя. Отговора на Щаба на флота разбраха всички: „Върнете се в базата!“. Всичко се сбъдна – и адмиралският ефект, и странното ЧП, както по руски наричаха извънредните произшествия, и дори предсрочно-то завръщане у дома.

Над целия екипаж висеше един въпрос: „Защо?“. Не че отговорът му нещо щеше да промени. Нито причината щеше да смие срама. Най-добрият екипаж, най-добрият командир. И изведнъж – „дроб“ на дозора! А наскоро предстоеше есенният кадрови кадрил, отчетът на съревнованието.

Експресно разследване на нещата в седми отсек, над който в корпуса на подводницата беше загнезден изчезналият буй, разкри истината. Всичко започнало от един прекалено старателен матрос. Бронзова табелка с два надписа – „Открит“ и „Закрит“, му се видяла потъмняла. Отвил двата винта, свалил и излъскал до блясък табелката. Поставил я обратно, като по невнимание сменил посоката. „Открит“ и „Закрит“ си сменили местата, които сочел показалецът. Сега той показвал грешното „Открит“, въпреки че буйът си е бил на мястото. Механикът забелязал тази нередност и разпоредил на матроса да оправя нещата. С четириграма той поставил показалеца на „Закрит“, а с това приводът завъртял горе на палубата трите лапи, които държат буйа, и освободен, той се ус-

тремил към повърхността. И къде ли е сега? А предназначението му е да маркира мястото на бедстваща подводница!

Всъщност адмиралският ефект се основава на Закона на Мърфи. Капитан Ед Мърфи, инженер-конструктор от Лабораторията по летателни апарати на летище „Райт“ в САЩ, недоволен от погрешно включени проводници към клемите на динамометъра, с думи, казани към техника: „Ако изобщо има някакъв начин да го направи не както трябва, той непременно ще го направи!“. Та какво остава за нашия матрос!

На седмия ден от началото на дозора подводницата застана на пирса на дивизиона. Чакаха я взвод началници и чиновове от военното контраразузнаване. Ами ако е диверсия? Не беше! Но последиците бяха непредсказуеми. Буйт си е една голяма шамандура, откриваема и технически, и визуално по червено-белите ѝ шарки. И там някъде пише коя подводница е собственицата. Нашата! Буйт, отрит в морето и още повече изхвърлен от вълните на чужд бряг, би породил сложни въпроси. А и подводницата не може да плава без буй.

Но няма зло без добро! По-скоро без няколко добри. Буйт не беше изхвърлен на брега. Далече в морето беше открит и взет от руски търговски кораб. Предали го комуто трябва – на „сродната“ дивизия подводни лодки в Севастопол. Оттам изпратили новия буй. Междувременно действащите лица си намерили място в заповедта, а мичманът, командир на седми отсек – в цивилизацията.

ВРАГ

Командирът на дивизиона позовал старпома на стражевия кораб, за да му обясни дискретно, че май ще му се отвори парашутът. За постъпване във Военноморската академия в тогавашния Ленинград по онова време кандидатите не се подбирали с конкурс, а по удостояване. Когато изпратят началниците. Спрели се на командира на кораба. Той си имал причини да откаже, но за да не го назорват, предложил вместо него да отиде старшият му помощник.

За Емо това било рядък шанс като за втора година на „кучешката“ длъжност. Родом от Видинския край, като всички „мокри“, и той обичал военната служба и званията, кариерата под пагон му била по душа. Още повече завършената академия била първото условие за включването на офицера в известната в тесен кръг абривиатура ФУРОК (някои го наричали „фурор“). Обитателите на Формированието за ускорено развитие на офицерските кадри получавали предсрочно следващото звание, прескачали по някоя длъжност и в крайна сметка ставали големи командири и началници, достигали и до адмиралски звезди. Радостната тръпка обаче траяла кратко.

По онази флотска традиция старпомът си ходел въкъщи веднъж седмично, в петък вечерта до голямата приборка в събота. Този път имал късмет – спецът предложил да го закара до града с колата си. Пътъом решил набързо да му покаже къде е неговата служба. Военното контраразузнаване (ВКР) заемало два етажа над Военното комендантство, точно срещу Адмиралтейството.

– Аз имам малко работа – казал спецът. – Изчакай ме в тази канцелария, после ще тръгнем с колата.

В „тази канцелария“ зад бюрото седял капитан първи ранг – заместник-началникът на специалния отдел. Той бил много делови. Отворил чекмеджето, извадил лист и го подал с думите:

– Седни! Прочети това! Да видим какво ще кажеш.

Емо прочел едната страница, озаглавена „Сведение“, написана на машина с безброй грешки. Авторът се оказал уволнил се матрос, радист от кораба. Спял на горната койка в кубрика, точно под аварийния люк на пода на каюткомпанията, така че с отвращение слушал какво си говорят вечер офицерите от дежурната смяна.

А те си говорили, че в България може да стане революция. Стига началникът на Генералния щаб да издаде заповед на армията. Не харесвали социалистическото съревнование. Било формално да се води битка за отличници, след като само четиридесет процента от екипажа имали завършено средно образование...

– Нищо не мога да кажа – рекъл старпомът. – Не си спомням това да сме обсъждали някога в каюткомпанията.

– Помисли, помисли! Отиди в другата канцелария, сядай и пиши! Като завършиш, донеси обяснението!

Емо се появил повторно.

– Няма да пиша нищо! Аз съм офицер, не съм враг на тази държава. От щурман и до старпом всичките ми бойни части са били отлични. Арестуван ли съм, или не съм? Ако съм арестуван, слагайте ми белезниците...

Изпратен още веднъж да мисли и да пише, Емо обяснил на спеца, който ловко го е докарал в службата, че такъв разговор не помни.

– Добре, аз ще ти припомня! – казал му той и излязъл нанякъде.

След малко се върнал и му подал друго, този път ръкописно сведение, подписано от старши лейтенант от съседен кораб в дивизиона. В него се повтарял фрагментът, че „в България може да стане революция“.

Навързал името на информатора с „революцията“, старпомът изведнъж си спомнил ситуацията. В онази вечер в каюткомпанията по телевизията давали филма „Революцията в Португалия.“ С преврат военните около „Движението на капитаните“ свалили от власт наследника на диктатора Салазар заради фашисткия характер на управлението с надежда за либерализация и демокрация. Събитието било известно като „Революция на карамфилите“ – в дулата на оръжията на бунтовниците имало карамфили, показващи безкръвния характер на преврата. Военните арестували когото трябва и дали властта на Съвета за национално спасение. Датата се чества в Португалия като Ден на свободата.

В каюткомпанията били неколцина офицери от кораба и от щаба на дивизиона и един външен – авторът на ръкописното сведение. На неговия кораб нямало цветен телевизор и той гостувал на колегите си, които имали тази екстра. След филма аудиторията разменила мисли. Възможно ли е в една страна да се прави революция, контрареволюция и преврат?

Гостът се пошегувал:

– Не е голяма работа! Зависи от началника на Генералния щаб – той като отдаде заповед, превратът е готов!

Някои опонирали, че не е възможно, като дали пример с неуспешните превратаджии Горуня и генерал Цвятко Анев.

...Докато се движел от канцелария в канцелария, Емо видял още двама от набедените съзаклятници. Вероятно и те са писали. Очевидно старши лейтенантът го е направил първи, щом като неговото сведение служело за опресняване на паметта. И старпомът изложил на хартия каквото си спомня, като посочил произнеслия възловата фраза. Началството прочел листа и недоволствал:

– Не ми харесва, както си го написал! Пиши отново!

– Нищо повече няма да напиша!

– Добре! Какво да ти кажа? Всеки има право на коментари и мнение, но вие като офицери трябва да внимавате пред кого говорите и кой може да ви слуша.

– Но ние нищо противозаконно не сме казвали, който и да ни слуша. Аз обаче имам един въпрос. Готовя се за академия в Ленинград. Това, което стана днес, ще ми попречи ли?

– Не, това няма нищо обща с академията! Дори никой няма да разбере, освен ако ти не кажеш на някого.

Около седмица при пълното затишие на кораба и в дивизиона старпомът живеел с надеждата, че нещата са се разминали и академията е възможна. Надеждата се разколебала, когато в града пристигнал уж случай-

но баща му – партиен секретар на обединеното ТКЗС в селото, и казал, че в Околийския комитет на партията във Видин пристигнали някакви хора и разпитвали каква е връзката му с Горуня и генерал Анев. Ясно било, че и бащата е бил проучван.

Командирът на базата решил да оптимизира случая. Казал на старпома, че му предстои важна среща с началника на Политотдела на флота и го посъветвал да си направи самокритика, да си признае грешките, за да опази академията. Емо отказал.

На срещата с началника на Политотдела на флота – генерал с уникална морска униформа с червени лампази, присъствал и неговият заместник – капитан първи ранг. Домакин бил командирът на базата. Генералът пожелал да разбере какъв бил „онзи“ разговор.

На старпома вече му било писнало:

– Другарю генерал, повече нищо не мога да ви кажа. Преписвах го три пъти и го знам наизуст. И вие също го знаете! Ако съм виновен в нещо, наказвайте ме и да приключим случая. Ако не съм, кажете какво ще правим.

– Какво ще правим ли!? – избухнал заместникът. – Теб от старпом ще те направим дивизионен шурман.

– Ако направите това, ще отида при министъра и ще си хвърля пагоните. Мен ме интересува само дали ще ходя в академия.

– И какво като отидеш при министъра!? Пак тук ще дойдеш! Каква академия! Ти си говорил против съревнованието, против нагледните помагала на политическите занятия, против нормативите на военно-спортния комплекс. Ти вървиш против партията – за тебе бъдеще няма!

На старпома му шукнала добра идея:

– Разбрах ви – няма академия, нямам бъдеще! Не съм достоен за старпом, наистина добре е да отида в щаба на дивизиона. Но предлагам вместо щурман да бъде ПЛО офицер – противолодъчник. Аз за това съм подготвен, но искам да помогна и на колегата, който желае да се уволни, а не му разрешават, защото няма кой да го замести.

Командирът на базата веднага разбрал интригата:

– Да, това е добра идея! Ще стане!

Гостите не знаели, че длъжността на ПЛО офицера е за капитан първи ранг, много по-висока от на щурмана.

Емо заел тази длъжност. След нея станал командир на стражевия кораб за четири години, три от които той бил отличен. Въпреки че някои смятали, че не може да бъде поверен на капитан-лейтенант. Не го пуснали в академията, но бил на висш академичен курс за шест месеца точно там, на брега на Нева. Служил в Щаба на флота. С уговорката за две години го назначили за командир на новосформиращ се дивизион в друг гарнизон. Харесало му и останал четири години. Служил и в Щаба на Военноморска база Варна.

Към края на 80-те години нещата се променяха в света, в страната, във флота. Подозиран като враг, Емо можеше да се изкара репресиран, дисидент, несъгласен със системата. Да се уреди. Избрал друг път. Законът му дал право да напусне марината. И си останал просто моряк.

РЕМОНТ

В армията има различни дежурства, във флота – още по-различни, че и повече на брой. В „ниското“ са дежурен по рота и дежурен по кухня. По-нагоре се нареждат дежурен по кораб, дежурен по дивизион, дежурен по щаб. Идва ред на бойните единици – дежурен кораб, дежурен вертолет, дежурен разчет. Всеки род сили си има собствени специфични дежурства, които дори не се поддават на изброяване.

Обаче най-масовото дежурство по корабите – дежурна смяна, наричана още „стража“, е проклятието на военното морячество. Понеже войната може да започне ненадейно, една трета от екипажа всяка трета вечер спи по корабите – някой трябва „екстрено“ да ги изведе от базите, за да не ги ударят първите ракети на противника.

А понеже непрекъснато на кораба трябва да има командир или старши помощник-командир, сметката на старпома е жестока – от всеки три вечери, две трябва да е на борда. Това е по принцип, но фактически от някои кораби не се препоръчва старпомът изобщо да слиза на брега. А по традиция – най-много веднъж седмично от петък вечерта до „голямата приборка“ в събота заран. Къде на шега, къде наистина, на командира приписват репликата: „Старпом, един от нас трябва да остане на кораба! Аз слизам...“. Няма лошо – като му дойде времето, мачканият старпом става сърцат командир.

Най-отгоре в регистъра на дежурствата е „отговорното дежурство“. То смислово убива самочувствието на

другите дежурни, които, погледнати от този ъгъл, би трябвало да са „безотговорни“. Не е така, всички са отговорни. Но има и най-отговорни, те се носят от „най-отговорните“ хора във формирането – командира и неговите заместници. Това дежурство, което се въвежда, когато международното положение стане напечено, за разлика от всички останали, не фигурира в закони, устави, правилници и инструкции. Не е и нужно. Отговорните хора и без друго знаят какво се иска от тях – да контролират всички други дежурни, цялостния живот и служба и според „обстановката“ да вземат умни решения. В някои случаи и да „опират пешкира“ заедно с всички по-надолу.

Има обаче един особен наряд – „Дежурен по ГРК“. Абревиатурата означава „група ремонтиращи кораби“. Подразбира се, че това е заводско дежурство, основно на „Лъджата“, по-късно КРЗ „Флотски арсенал“, а накрая с едно ТЕРЕМ най-отпред. Първото кораборемонтно предприятие в страната възниква заедно с Черноморския флот във Варна, две години преди края на деветнадесети век.

За ремонт постъпват различни кораби – на стапел или застанали на кей – на борд или на кърма. За времето на ремонта екипажите спят и се хранят в казарма на брега. Помагат на работническата класа, а по-важно е да не ѝ се пречат. Удобно е матросите да си излязат в домашен отпуск. За офицерите и старшините ремонтът е златно време – „стражата“ отпада и те си спят вкъщи. И докато те спят, един трябва да бодърства – това е този дежурен по ГРК.

Днес дежурен е капитан-лейтенант, командир на бойна част на подводница. Тя е на доков ремонт на стапел – ремонтът на подводната част на субмарината е важен, защото тя понася високо налягане при потапяне на голяма дълбочина. Освен нея в завода има още половин дузина съдове, които по закона на подлостта се стремят да се запалят или да потънат.

Дежурният няма да им позволи това! Веднъж ги обхожда на светло и веднъж на тъмно. Убеждава се, че техните дежурни са по корабите, дремят пред телевизорите или уплътняват времето със служебните си задачи. Между двете разходки дежурният надниква в столовата, за да се убеди, че вечерните калории са усвоени от матросите – боб яхния и КСП. Това съкращение не е „контролно-следови патрон“, използван от корабите, а галеното име на традиционния „компот сушени плодове“.

Около двадесет и два часа настъпва най-важната проверка – казано тавтологично, на наличността на личния състав. Капитан-лейтенантът използва всички способности. Един екипаж построява в коридора и слуша доклада на дежурния – толкова по списък, толкова в отпуск, толкова болни, налице еди-колко си. Те наистина са толкова! Щом излиза сметката.

Присъства фактически на вечерната проверка на екипажа на стражевика. Дежурният по кораб чете списъка. От строя се обаждат „Аз“ или с кратко обяснение на отсъствието. И тук всичко е наред. Времето тече, идва тъй нареченият „отбой“ – всички под чаршаф. Леглата се проверяват най-лесно на светлината на синята лампа. Ако в тях има тяло, всичко е наред. Ако

няма тяло, има дървена табелка с надпис: „Отпуск“, „Болница“... Така или иначе, няма легло без матрос или без табелка.

Последно дежурният отива на втория етаж, при подводничарите. Един вид, за десерт. Свои хора, познава ги всичките. По лице, по име, по длъжност и по прякор. По всичко. И най-много по тази мъжка служба, която ги е омесила, сближила, свързала...

Някои вече спят, други си приказват, неколцина ги няма. Обясняват му – те са долу, на входа, сигурно пушат. Не само че пушат, но и той запалва една цигара с тях. Разприказват се – на матросите не им се спи, на офицера и без друго му тече дежурството. А и момчетата са от неговата бойна част. На всички им е интересно. Докато началството разпорежда:

– Хайде, поприскавахме си! Отивайте да спите!

Младежите тръгват неохотно по стълбите, командирът им – към дежурната стая с чувство на изпълнен дълг. „Лъджата“ никога не спи. Тук бръмчи агрегат, там – трансформатор, проскърцват вързалата, нанизани на кнехтовете, а в лятното небе се блещи постичният звезден материал. В дежурната стая луксът се изчерпва с портативен телевизор и подов вентилатор, който не охлажда, но поне прави кръгооборот на дежурния прахоляк.

Телефонът звъни по никое време – два часа след полунощ.

– Слуша дежурният по ГРК – гласът му е сънено-прегракнал.

– Докладва дежурният по КПП. Другарю капи-

тан-лейтенант, тука дойде някаква милиционерска кола. Имало произшествие. Търсят директор, началник, нещо такова...

– Добре, сега аз съм директор. Идвам веднага.

Пред входа на завода е бяла жигула със синя лампа. Двама милиционери – старши лейтенант и старшина, стърчат около нея. Офицерът удря една неочаквано устатна козирка:

– Другарю капитан, ние...

– Капитан-лейтенант – прекъсва го морският.

– Другарю капитан-лейтенант, ние арестувахме две лица, казват, че били матроси. Преди да ги откараме в районното, решихме да минем оттук, за да им поверим показанията.

– Слушам ви най-внимателно.

Милиционерският офицер започва дълго обяснение. Старшината вмъква подробности. Произшествието възниква в дискотека в Белослав. На около пет километра от „Лъджата“, от двете страни на канала е град Белослав, доскоро село, отдавнашно Гебедрже. Градът е известен със стъкларския завод и с шестдесет и пет жертви на скъсания преди години понтонен мост между двата бряга. Военни моряци участват в издирването на телата. Оттогава връзката е само с ферибот.

Дискотеката, единствена в огромен ареал, привлича почти постоянни любители на нощния живот и става известна с добра музика, евтин алкохол, модерни танци и чести побои на пияна глава. Сигналът в милицията за масов побой подава собственикът на заведението. Заради поражения освен по главите и по интериора.

Блюстителите на реда идват бързо с две коли. Лесно овладяват положението, защото боят е към края си. Битите ближат рани, а победителите им внушават, че не трябва да правят така. Чорбаджията обяснява, че един от туземните бабаити помъкнал някакво момиче навън, но някакъв неизвестен го защитавал сърцато. Възниква бой между двамата, чужденецът праща насилника на пода, но се намесват негови приятели. Те имат превъзходство, докато не се включва и другият непознат на местните бабаити, който се оказва приятел на рицаря.

Повечето участници в мелето са известни на „кварталния“ милиционер. Дватама победители нямат документи и казват, че идват тук за първи път. Чак накрая на разпита, след много колебания казват, че са матроси от ремонтиращ се кораб.

— Затова идваме тук, да проверим тяхната самоличност — завършва речта си старши лейтенантът. — Да проверим дали наистина са от вашите хора.

Старшината отива до колата и отваря задната врата. Отвътре се изнизват двама младежи. Приближават в тъмното и в момента, в който попадат под осветлението, дежурният по ГРК мигновено осъзнава цялата истина. Те са от тези, с които само преди няколко часа пуши и сладко си приказва, преди да ги изпрати по леглата. Не е нужно да ги разпитва. Гледали след него, видели как влиза в дежурната стая. Скачат в летни панталончета, обличат модерни фланелки, а щатните им морски „тапочки“, както руснаците галено наричат леките перфорирани обувки,

могат да минат и за шик. През оградата не е проблем, пет километра пеш са много, ако не се смили някой да ги вземе на автостоп. После е ясно – музика, момичета, танци, алкохол. Ако не е боят, ще се приберат щастливи на ранина.

Но сега, мисли си подводничарят, нещата са загрубели – самоотлъчката е подсъдна, военните съдии я измерват с няколко месеца „дисцип“ (дисциплинарна рота, един вид военен затвор), в бойната част са шепа матроси, без двама на плаване ще е трудно. Но най-лошото е, че нарушителите са негови преки подчинени, а престъплението извършват през неговото дежурство. Дори знае какво за него ще пише в заповедта – „не възпитава личния състав“, „не носи уставно дежурството“. И друг път е получавал писмено „мъмрене“, но тук нещата отиват към „несесер“, разшифровано – „непълно служебно съответствие“, което влече и други ядове, сред които партийното събрание е бял кахър.

– Вижте сега, колеги – с това обръщение морският хвърля интелигентски приятелски мост към милиционерите. – Потвърждавам, наши хора са! Нещо повече – мои са, лично мои, от моята бойна част! Че са и от гребния отбор на подводницата, яки момчета – това донякъде обяснява нещата. Единият е старши матрос другият – старшина втора степен, командир на отделение. Добри момчета! Учуден съм, но нали разбирате – младост, три години във флота, че и на подводница. Решили малко да поживеят. Не че ги оправдавам, но сме на ремонт. Подводницата е на стапел, на сухо, не са нарушили чак толкова бойната готовност... И какво ще правим сега?

– Има съвместна заповед на милицията и флота – обажда се старшината. – Не можем да задържаме и санкционираме военни. Изясняваме нещата и пишем доклад. Той тръгва нагоре, стига до окръжния началник, който информира командващия. Той решава какво следва!

– Това задължително ли е за всички случаи, или така – по принцип?

– Другарю капитан-лейтенант, добре разбирам вашия въпрос – намесва се старши лейтенантът. – В заповедта няма дума „задължително“, но всички заповеди са задължителни. Казахте „за всички случаи“. Всъщност случаят не е като други нарушения на общественения ред. Щом са нарушили вашите порядки, вземете си мерки. От моя гледна точка – нямат документи – толкова! Защиават момичето, и аз имам дъщеря. Докато дойдем до произшествието, дори свършват и нашата работа. Вие тук си ремонтирате подводницата, а вашите момчета – физиономии на бабаитите... Вземайте си героите! Докарахме ви ги на крака!

КАСА

Днешната Банка ДСК има емблематична прабаба. През 1951 г. е създадена като Държавна спестовна каса – десетилетия наред единствена депозитна и кредитна институция за банкиране на дребно у нас. През пролетта на 1998 г. е преобразувана в търговска банка, а в началото на новото хилядолетие става унгарска собственост.

Преди промените тя – колосът и гръбнакът на банковата система, имаше хиляди конкуренти в лицето на тъй наречените взаимоспомагателни каси. Имаше ги във всяко предприятие, завод, институт, учреждение, та дори и във военните поделения.

В N-ското брегово учебно поделение шеф на касата беше офицер от щаба му, който отговаряше за мобилизациите. Падаше се по една на две години. Запасните чинове се явяваха по писмена заповед посред нощ, обличаха съхраняваните в нафталин дрехи, получаваха си оръжието, участваха в походи и занятия, а след два-три дни връщаха военното имущество и си отиваха по живо, по здраво. До другата мобилизация, понеже още нямаше компютри, мобилизаторът използваше двете си оръдия на труда – молив и гума, за да попълва и изтрива данни в някакви списъци, таблици и донесения в тишината на секретната си стая с желязна решетка пред вратата. Да ръководи касата, задействана само веднъж месечно, му беше допълнително важно и неплатено задължение, което не пречеше на мобилизационната готовност за евентуална война.

За да определи кого взаимно ще подпомага, се беше събрала избрана на общо служебно събиране комисия. В нея, освен мобилизационният ѝ председател, влизаха трима офицери (единият беше партийният секретар), мичман и военна служителка, които демократично олицетворяваха социалните слоеве в поделението. Обаче най-важен беше един наскоро назначен лейтенант, който в качеството на секретар на комисията трябваше да изучи, да подготви и „да доложи обстановката“, на базата на която се разпределяха помощите.

В касата само доброволно участваха офицери, старшини и „волнонаемни“. Всеки определяше сумата за членския внос, която счетоводителката ежесечно и автоматично удържаше от заплатата му. Членският внос се набираше в негова персонална партида в качеството на „дялов капитал“. Той беше важен, защото максималният размер на заема не трябваше да надхвърля трикратния капитал. С по-големи членски вноски за по-дълъг период някои трупаха значителен капитал, който им позволяваше сериозен заем. Комисията си затваряше очите за някои, позакъсали ненадейно, които бързо ставаха членове на касата, теглеха каквото им е нужно, но тридесет процента от сумата връщаха веднага за дялов капитал. От всяка заплата счетоводителката погасяваше без никакви лихви дългосрочните заеми на равни месечни вноски по желание, но не по-дълго от една година. В редки случаи паралелно се отпускате и краткосрочен заем – за шест месеца и не по-голям от дяловия капитал.

Секретарят на касата започна да докладва персонално щенията на базата на попълнената кухня молба. Звание и длъжност на молителя, откога е член на финансовото общество, колко е дяловият му капитал, каква сума иска, за колко време и на какви порции ще я връща. И още една графа – не че беше кой знае колко важна, но все пак – за какво ще се използва заемът. Преобладаваха битовизми – сватби, абитуриентски вечери, ремонти, обзавеждане, почивки.

Членовете на комисията поставяха въпроси, секретарят отговаряше грамотно, защото надълго и нашироко беше общувал с желаещите. Когато бяха обсъдени всичките молби, се състоя нещо като гласуване. В протокола първи влезе един старшина, комуто трябваша пари за лечение на майка му. Балансът беше спазен – и една машинописка получи пари за тоалети на нейната абитуриентка. Още няколко се оказаха късметлии, други останаха за следващия месец. Това рядко се случваше, защото при есенния кадрови ребус тези, които получиха назначения в други поделения, заминаваха заедно с дяловия си капитал, така че хазната позалиняваше.

Заседанието почти беше приключило, когато секретарят на комисията вкара странна точка „разни“. Депозирайки молбата си, единият от молителите казал, че ако получи пари за сватбата на сина си, ще почерпи цялата комисия.

– Е, и ти да не би да се съгласи? Още повече че му дадохме заем, без да знаем за неговото черпене! – мълниеносно реагира партийният секретар.

– Не съм се съгласил! – сопна се лейтенантът. – Ка-

зах му, че комисията не може да се ръководи от такива условия. И няма да кажа за неговото обещание...

– И защо тогава ни казва? – не мирясваше партийният.

– Защото има и продължение. След като му отказах, човекът настоя да почерпи комисията, независимо от нейното решение. Сватба все пак...

Ситуацията се усложни. Чиновничката се изниза безмълвно. Мичманът каза, не кой не му дължи черпене и си намери някаква срочна работа. Другите трима търсеха приемливо решение. Партийният секретар се колебаеше. Председателят на комисията държеше да не се обиди човекът. Лейтенантът беше „въздържал се“. Беше му възложено да разговаря със сватбаря и да отклони черпенето.

То не само че не беше отклонено, но беше и организирано. И някои други ощастливени със заеми също спонтанно решили да почерпят. Ритуалът доби конкретика. Място – Домът на флота, ден – четвъртък, начало – половин час след края на работното време. Дотогава парите ще са изтеглени от банката, още в нея ще са разпределени в индивидуални пликове съгласно протокола. Които имат на сърце да почерпят, ще влизат един по един, ще се разписват във ведомостта, ще вземат своя плик, ще казват по един ред и ще си общуват благодарно и приятелски с комисията. Другите ще си получат пликовете в поделението, в петък, веднага след вдигането на флага в служебната зала.

В онова време Домът на флота покрай бурната културна дейност – библиотека, курсове, школи, само-

деен театър, концерти – даваше възможност и за банкети и почерпки. В приземния етаж и едно ниво под повърхността на планетата имаше общо три заведения с близки функции – игрална зала с барче, ресторант и официална зала. Тримата офицери – част от взаимоспомагателната комисия, се бяха разположили в ъгъла на ресторанта. Пред лейтенанта лежеше почти постоянният военноморски аксесоар – дипломатическото куфарче с пликовете, а до него – раздавателната ведомост. В игралната зала имаше билиард и шах маси, около които се бяха събрали тримата офицери, огрени от касата. Нямаше да скучаят в очаквате на постъпателния ритуал.

Пред комисията първи се появи и приседна сватбярят – капитан втори ранг от щаба на поделението – най-старши от всички край масата. Това, а и предстоящото черпене, му даваше самочувствието на домакин на срещата. Той взе плика, прибра го, без да го отвори, разписа се и попита делово:

– Какво да бъде?

– Каквото решите, дошли сме да уважим вашето желание – върна топката мобилизаторът.

Всъщност тези две реплики бяха абсолютно излишни. В онези години целият флот геополитически пиеше предимно водка. А в ресторанта на Дома на флота от месец сервираха само едно мезе – варени яйца в майонеза с много малко пресен лук, поръсени с червен и черен пипер.

Сервитьорката прие поръчката „по четири“ с уточняващ въпрос:

– Какви да бъдат водките?

– Разбира се – философски заключи черпещият.

„Разбира се“, момичето донесе големи водки. След първата наздравица за комисията разговорът потръгна леко и хлъзгаво като по майонеза. Къде ще е сватбата, колко са гостите, данни за булката и кръстниците. Дори лейтенантът успя да каже няколко думи – от всички на масата той имаше най-пресни спомени от своята скорошна сватба и сподели ценен опит.

Вторият офицер нямаше какво до уточнява, поръча „същото“, без да пита комисията. Тя дори не успя да реагира. На третия черпещ партийният секретар настоя поне водката да е малка. Предложението беше прието с консенсус. Понеже вече отвън никой не чакаше за пари, разговорът се затегна именно към пари, заплати, длъжности и служба, докато по едно време шефът на комисията ненадейно каза, че е време да си ходят по къщите. Той вече беше останал най-старши и никой дори не си помисли да му възразява. Карето си тръгна точно когато нахлу голяма компания за поредния банкет.

Сутринта, веднага след вдигането на флага в служебната зала, пликовете раздаваше лейтенантът. Някои забелязаха, че от ритуала за първи път отсъства председателят на комисията, но това сега не беше толкова важно, след като присъстваха пликовете с парите. Първата информация беше, че шефът е болен. Тя обрастваше с допълнителни подробности – болки в стомаха, линейка, Военноморска болница, промивки, системи.

Събитието в Дома на флота стана публично дос-

тояние. Реномето му рязко падна, защото за хранителното натравяне на офицер обосновано предположение визираще само един виновник – мезето в ресторанта. Не се разбра яйцата ли са били развалени, или майонезата вкиснала. Управителката на заведението предпазливо допускаше, че не качеството на продуктите, а тяхното количество е виновно за случката.

Дори при тогавашните средства за комуникация във флота всичко се узна бързо – чак в Адмиралтейството. В понеделник взаимоспомагателният шеф беше на аудиенция при командващия флота, а партийният секретар – при началника на Политотдела. Наказания нямаше, защото големите началници бяха убедени, че обществена работа на алкохолна основа повече няма да се върши, а виновните ще си направят съответните изводи. Странно, лейтенантът не беше поканен на никаква аудиенция, не му вмениха никаква вина. Това донякъде противоречеше на флотската традиция. Но и той след някоя и друга година от личен опит направи своя извод – по корабите пият много по-здравословно, отколкото на брега.

БОБ

По-голямата част от слуховете в крайна сметка се оказват истини – частично или напълно. Седмица преди поредното плаването на Първи дивизион се разнесе мълвата, че министърът на отбраната ще бъде на море. Кое то впоследствие се оказа истина. После слухът се конкретизира – министърът ще плава на противолодъчния кораб, командван от сина му. Това беше разбираемо, но невярно. Министърът си избра единия от стражевите кораби. При това не флагмана, а другия.

И се започна бурна подготовка. Задачите на море със сигурност щяха да бъдат изпълнени, така че усилията се насочиха към лустрото. Защото на министъра щяха да докладват какво се случва в небето, на повърхността на морето и под вода, но най-важното беше какво той сам ще види и почувства. Трябваше да види поддържан (в това число и боядисан) кораб; образцова организация – отчетливи команди, бързи доклади; чисти униформи; подстригани и избръснати моряци; флотски финес и самочувствие.

За всички фактори обаче имаше и едно голямо притеснение. За сравнително краткото плаване, преди началото на нощните морски баталии, се падаше министърът да участва не учебно, а фактически само в един епизод – вечеря в тесен кръг в каюткомпанията.

Отговорностите за предстоящата вечеря бяха разпределени от командира на кораба между старпома, интенданта и кока. Менюто беше съгласувано „по ко-

мандна линия“. Замът пое опеката над вестовия. Всичко беше предвидено и проиграно.

Доста преди часа „Ч“ малката началническа масичка, застлана с белоснежна покривка, с подредени върху платнени салфетки полирани прибори, с блестящи на светлината кристални чаши за безалкохолни течности, очакваше гостите да потънат в четирите кресла, „зачохлени“ с морскосин плюш.

Четиримата влязоха един по един по старшинство. Министърът седна в креслото, което по протоколната наука беше срещу вратата и най-близо до финестрина. Той беше затворен заради сигурност, а кадифената завеса – разпъната срещу любопитства. Контраадмиралът – началник на Щаба на флота, седна отдясно на министъра, командирът на кораба – отляво. Замът на кораба – където остана празно място.

Тутакси се появи вестовият, целият в бяло, който впери поглед в този, когото беше виждал само на снимки, и изрецитира усвоеното на репетициите:

– Другарю министър, разрешете да сервирам вечерята!

Министърът кимна, матросът изхвъркна, за да долепти след секунди с първите две порции. Докато двамата висши офицери разглеждаха с любопитство какво има в огромните им чинии, сякаш взети назаем от двореца „Евксиноград“, се появиха и другите две порции. Най-близкото название на поднесеното би било „мешана скара“. Но тя беше претоварена с пържола, шишче, кебапче, кюфте, люспи от луканка, украсена със зеленчукови листа, изпод които плахо надничаше кулинарният хит на

кока – печени дробчета от неизвестно на пръв поглед животно. Увисна някакво мълчание. Никой от моряците не каза „Наздраве!“, защото имаше по-старши, всъщност най-старшият въобще. Вместо това той се обърна към този отляво:

– Командире, я ми кажи какво ще яде раята!

Както винаги, командирът съобрази светкавично, че това „раята“ изглежда означава, че край масата са четирима от „чорбаджиите“. Което вече беше първата оценка. Без да се смути, отговори:

– Другарю министър, съгласно разкладката за деня вечерята на екипажа е боб и компот сушени плодове.

– Бихте ли казали на онова момче да ми донесе един боб?

Нямаше по-лесно от това. Натиснат беше „мързеливият“ звънец, който висеше над масата и „момчето“, в случая вестовият, отново се опъна като струна. Командирът му заповяда да вземе чинията на министъра и да донесе един боб. Докато поръчката се появи бързо, този път в чиния алпака, другите трима на масата вече бяха решили, че не е красиво да ядат скара, ако армейският генерал яде боб. Вестовият инкасира нова заповед – да отнесе три скари и да донесе три боба.

Бобената вечеря тръгна съпроводена от позитивно-служебни кратки реплики за предстоящото учение. По едно време министърът се обърна към този отляво:

– Командире, може да е нахално, но ако обичаш кажи на момчето да донесе още един боб!

Сътрапезниците рефлексивно се присъединиха към тази идея, ей така – за компания. Вестовият влетя в камбуза. Когато каза на кока за какво идва, първом той не му повярва. После благодари на себе си, че за този огромен екипаж винаги предвиждаше „допълнително“, заради което беше обичан от морячеството. Ами ако не можеше да изпълни тази заповед?

В каюткомпанията се хранеха в темпо, защото знаеха, че след тях на голямата маса на две смени ще вечерят всички офицери. Министърът отказа компота. И пак се обърна наляво:

– Командире, би ли извикал момчето да му кажа нещо?

Вестовият „се яви по заповед“. И получи заповед под формата на въпрос:

– Би ли казал на готвача да дойде тук?

Вестовият надникна за пореден път в камбуза:

– Коки, министърът те вика!

Кокът поддържаше висока степен на бойна готовност за подобни случаи. И без това беше целият в бяло. Само свали работното кепе и нахлузи високата готварска шапка. Над цилиндъра ѝ имаше нещо като балон с изпуснат наполовина въздух.

Кокът се представи на министъра по възможно най-установения за специалността му начин. Министърът се усмихна вероятно заради вида на кухненската шапка и започна сериозно:

– Слушай, моето момче! Аз изядох два боба. Твоят боб ми напомни за моята майка. Тя го готвеше по същия начин като теб. Или ти като нея. Много ми хареса. Си-

гурно и моряците го харесват. За което ти изказвам служебна благодарност!

Кокът отговори „Служа на Народната република!“ и замина да се фука пред старшините, че си е говорил с армейски генерал, министър на отбраната.

Плаването, разбира се, завърши успешно. Без други генералски ефекти. Корабите се прибраха в базата някъде около обяд, малко преди другия час „Ч“, който беше умно планиран. Тогава предстоеше нещо като банкет, на който министърът нямаше как да откаже, защото беше в негова чест.

В бреговата каюткомпания беше командването на базата, командирите на дивизии и на кораби, както и някои други чинове, достойни да обядват с министъра. Посрещнаха го прави. С отчитане на вчерашния опит, на масата чакаха скромни шопски салатки, като авангард на пържола с картопки. Водката беше разлята в класическите сто милилитра, а пред министъра беше изпотена бутилка мастика. Цялата армия знаеше, че той кусва само това. Всички седнаха подканени от министъра, който остана прав.

Говори кратко – за задоволството си от учението, за дълга и за службата, вдигна тост за здравето и успехите на военните моряци. Отпи от мастиката, огледа залата и още преди да седне попита на всеослушание:

– Тук ли е командирът на кораба, на който бях?

– Тъй вярно, другарю министър! – изправи се по-виканият от галерията.

– Би ли проверил дали твоят готвач е запазил от оня боб, който ядохме вчера? Бих изял още един боб.

Командирът на кораба изрази съжаление, че това е невъзможно. Защото в интерес на здравето на екипажа и в изпълнение на корабния устав два часа след обяд и вечеря храната се изхвърля...

Банкетът продължи с други няколко тоста. Командирът на базата подари морски сувенир. И командирите на дивизиони се отчетоха. Към края на събитието повечето разговори бяха по съседство. Някой почука с прибор по стъклена бутилка, за да се възцари тишина, в която министърът се изправи. Той благодари за вниманието, за сувенирите, за добрите думи и за приятната атмосфера и отправи пожелания. Огледа тъжно масата, после строго – офицерството, и каза кратко и ясно:

– И нека това да е за последен път! Хубави са тези срещи, но оттук нататък всеки участник в тях трябва да си плаща сам!

Флотските натегачи изобщо не дочакаха това „оттук нататък“. Още на другата сутрин интендантът по списък събираше от всички участници в банкета по седем лева. Толкова беше порционът.

ПРАЗ

Нямаше как най-големият морски гарнизон да няма най-страховития комендант. От него трепереха всички чиновци от матроса и редника до адмирала и генерала, защото в „неговия“ гарнизон освен моряци имаше, макар и малко, кашаици, трудоваци и дори някакви авиационни производни.

Участник в последната (засега) световна война, генетичен артилерист, той се беше появил във флота чрез една от бреговите батареи, които щяха със снаряжи да гromят приближаващия от морето нашите красиви брегове враг.

Дойде време ракетите да сменят снаряжите и когато батареята взе да залязва, на младия и амбициозен офицер затърсиха място. Той нямаше „експертиза“ за ракетчик и понеже за моряк съвсем не ставаше, му повериха гарнизонната служба. От майор, твърде млад за длъжността, та чак до късно пенсиониран полковник, той беше строг, неуморим, несменяем апотеоз на парадно-улично-ресторантската военна дисциплина в най-прусашкия ѝ вид и любимец на командващите.

А и видът му беше респектираш, особено към по-късните години. Висок, строен, видимо „едър кокал“, винаги в перфектна униформа, завършваща най-отгоре с висока фуражка, която поради опънатата пружина напомняше на гларус, който всеки момент нанякъде ще отлети. По-важното беше, че до тази фуражка главата беше остригана „нула номер“

и точно с такава прическа, наричана от бръснарите „ала Гевез“, трябваше да бъде всеки, осмелил се да крачи по гарнизона му.

Нарушителите от редовия състав, арестувани от патрулите – офицерски и старшински с по двама матроси с оръжие и червени ленти, строяха безплатно спортни съоръжения. Комендантът имаше мотивация, защото освен мотор на жилищната комисия, беше и председател на секцията по щанги към флотското спортно дружество, та заедно с железните мъже, които се водеха на матроска служба, му се случваше да обикаля света по разни състезания и олимпиади.

Комендантството обитаваше национализирана стара сграда с канцеларии, дежурна стая, помещения за почивка на патрулите и малка столова, в която храната им пристигаше отнякъде в баки и тави. Автопаркът се състоеше от раздрънкан полски автомобил „Варшава“ и трофеен немски мотоциклет с кош. В малкото дворче пред гаража, наричано с любов „английския двор“, временно задържаните маршируваха и изучаваха уставите, а по-големите престъпници отиваха направо в ареста.

Рано сутринта в продължение на около час комендантът правеше строеви преглед на патрулите, изпитваше ги по „ръководните документи“, инструктираще ги най-подробно и след като заредят оръжието на куршумоуловителя, ги хвърляше насъскани по улици, площи, авто- и жп гара, край по-вървежните ресторанти и кафенета. Скоро след това на борда на „Варшава“-та тръгваше след тях и следеше дали спазват дадения им напечатан в тефтерче график за движението, съчетаващ

времето и пространството.

Най-голямо удоволствие му доставяше да крачи гордо из града. Покрай клетви, паради, празници, полагане на венци, зари и илюминации той беше известен на населението. Разговаряше се с този-онзи, навестяваше по служба големците, предупреждаваше ресторантьорите да не сервираат алкохол на срочнослужещите, интуитивно усещаше как зад гърба му шепнеха: „Комендантът“... „Комендантът“... Градът беше негов!

Едва ли имаше в бреговата част на марината по-педантичен офицер. Корабните моряци си караха трудната служба по корабите, без да се вълнуват много-много от това, което в гарнизона беше фетиш. Там трябваше всеки да е прясно обръснат, високо подстриган, с блестящо лъснати обувки, с лъснати копчета и бляхове, с изгладени на ръб холандки и якички, а през зимата долният край на шинела трябваше да бъде на тридесет сантиметра от земята. Част от счупен чертожен линеал с нанесен на него запоядания аршин беше обективният контрол на зимния дрескод.

Комендантът беше педант и в музиката. След една военна клетва той позова диригента на флотския оркестър, направи му бърз строеви преглед, даде му указания със срокове и запита:

– Вие не виждате ли, че музикантите ви лъжат?

– Как ще ме лъжат? Те са добри момчета, никога не са ме лъгали – възрази Маестрото.

– Преди малко ви излъгаха! Дирижирате си вие и

вместо в оркестъра да има синхрон, онези с дългите инструменти какво правят? Един бута напред, друг дърпа назад! А хората гледат!

Наложи се капелмайсторът да обяснява какво е то тромбон и как става звукоизвличането от него.

Комендантът умееше да съчетава приятното с полезното. Лично подобряваше реда и дисциплината. Проверяваше документи, правеше забележки, отправяше в комендантството или директно в ареста онези нарушители, на които предвидливо беше задържал личните документи. Смяташе за редно и достойно да обръща внимание предимно на офицерите и старшините. Беше невъзможно началник на патрул младши офицер да прави забележка на старши, дори ако привлича погледите на публиката в ресторант. По принципа на окото на гарвана не можеше да се очаква старшинският патрул да санкционира колеги. Комендантът беше поел тази тежоба.

Тегобата се зададе точно насреща му. Мичманът беше притъпил бдителността – носеше връзка дълъг праз и внимаваше да не засегне с нея хората, с които се разминаваше по тротоара. Късно беше да се спасява, с тоя праз едва ли беше удобно да се бяга.

Полковник и мичман се изправиха един срещу друг. Първият каза само една дума: „Документите!“. Вторият опря прازа на замята като „Пушки – при но-зе!“, като придържаше връзката с една ръка. Другата плъзна към вътрешния джоб на шинела, което му беше лесно, тъй като горното му копче беше и без това неуставно разкопчано.

Комендантът погледна документа и заключи:

– Не подхожда на мичман от боен корабен дивизион да ходи по този начин в центъра на града – с праз и с разкопчано копче.

Като че ли, ако беше от друго брегово поделение, щеше да му подхожда, мислеше си виновникът. Нов въпрос прекъсна мисълта му относно подхождането:

– И накъде така точно по обяд? По това време трябва да сте на кораба.

– Ползвам почивка, другарю полковник, но ме извикаха на кораба, на връщане минах през пазара... живея наблизко у тъщата.

– Трябваше да се облечете цивилен и така да се разхождате с този праз. Какво ще кажат хората? Мичман с праз! С мен в комендантството!

Мичманът прегърна прازа и двамата тръгнаха един до друг. Полковникът премести мичмана от левия си борд, обяснявайки му, че там е уставното място на по-младшия. За да може старшият по-лесно да козирува. Не че онзи с прازа щеше някому да козирува. Пътном комендантът продължаваше да поучава носителя на зеленчука:

– Въобще не си давате сметка за авторитета на флота. Хората трябва да виждат уставно облечени, стегнати, възпитани военни без компрометиращи багажи.

– Виноват, другарю полковник – мичманът се сети за вълшебната дума, която в много случаи приключваше дребни субординационни ситуации.

Но за началството ситуацията изглежда не беше

дребна. Щом отново продължи:

– И какво ще си кажат хората при вида на този праз?

Виновникът вървеше и мълчеше. Понеже въпросът кръжеше няколко пъти, той наистина се замисли какво ли биха си казали хората. Поколеба се, но се осмели да доложи честно своето предположение:

– Мислят си... На праза сега му е времето. Полковникът е минал през пазара, купил си е праз и точно по обяд си отива вкъщи. Но понеже го е срам от това какво ще кажат хората, дал е праза на мичмана да му го носи...

БОМБАДЖИЯ

Според една шеговита дефиниция хобито е тиха лудост в свободното време. Има всякакви хобита – колекционерство и готвене, бродиране и катерене, игри и изкуства, четене и спорт, отглеждане на цветя и животни. Хобито на нашия герой има две особености. Първата е, че то е твърде опасно – като всяко занимание с взривни вещества. Втората е, че с времето хобито се превръща в професия и бомбаджията става известен миньор във военния флот.

Всичко започва с любовта към химията, особено в извънучилищен формат. Младежът е чел нещо за Лавоазие, Ломоносов и Менделеев, за химическото оръжие, за взривните вещества. Интересно му е как като смесиш няколко неща с безобидни свойства може да получиш друго нещо, което гърми, свети или пуши.

Учителят по химия е впечатлен от знанията му, дава му ключа от кабинета, включва го в кръжока и се зарича, докато завърши гимназията, повече да не го изпитва. Това не се случва. Месец и половина преди да завърши осми клас любителят химик прави първия си крупен гаф. Смесва сяр, парчета целулоиден триъгълник и алуминиев прах, добавя за „запалка“ една дълга клечка от ветроупорния кибрит „Буря“ и решава да изпробва димката в училищната тоалетна. Лютивият пушек бързо я запълва и плъзва по етажа. Едно момче е закарано в болница, други са опушени.

Решението е строго: за поведение – двойка, изключен без право на продължаване. Безуспешно се

опитва да се запише в друго училище в същия осми клас. Губи една година в безтегловност между две гимназии. Записват го с връзки – единствен момък в девическа паралелка. Когато се смиляват да го върнат там, откъдето са го изключили, момичетата не си дават талисмана, който с фишеци и фойерверки им разнообразява пубертета.

В Морското училище постъпва за военния флот. Другите се натискат за гражданския, но само във военния има бомби, мини, снаряди и торпеда, пълни с взривни вещества. Още в първи курс започва серията екшъни, всеки от които завършва с наказания, рязане на нашивки, за да се окаже в пети курс с една хамсийка на старши матрос. После набързо го награждават по различни поводи, достига до мичман, за да завърши училището като лейтенант. Още през новобранството опразва барута от халосните патрони на колегите – материал за бъдещи взривни рационализации. Не го наказват, защото още не е положил клетва – цивилен гражданин един вид.

В огромни вместимости, бракувани от „Винпром“, със стълби отстрани, се подрежда около два камиона зеле, добавя се вода и сол, в очакване до зимата туршията да е готова. Идеята на първокурсника е, когато вътре се хвърли взривното устройство, хидравличният удар да изхвърли водата нагоре, за да образува нещо като фонтан. Всъщност, тръгнал надолу, взривът разцепва няколко дъски към дъното, водата изтича и веднага втасва първото разжалване.

Възниква необходимост да се подпомогнат любовните дела на колегите. Завърнали се от гарнизонен отпуск, курсантите предават военните си книжки и преб-

роени на вечерната проверка, прескачат оградата. А отсреща в Морската градина ги чакат приятелките. Между храстите и дърветата обаче се мотаят и други нежелани силиуети. Специалистът по взривовите изработва и раздава на мачовците защитните средства. Със запален фитил хартиеният фишек се хвърля в опасното направление. В тъмнината като че ли незагасен фас описва траектория и пада на земята. Но скоро се раздава силен гръм, а светлината е ослепителна.

В голямото междучасие в учебната зала се провежда практическо занятие по използване на придобивката. На масата са две помагала – бойно и учебно. Бойното е маркирано с червен лак за нокти, а в учебното няма взривно вещество. Лекторът обяснява теорията и практическите действия, драсва запалката и хвърля помагалото в залата. В последния миг вижда, че пред него няма фишек, маркиран в червено. Побягва след него и го изхвърля през отворения прозорец. Началникът на училището излиза и тръгва към колата си точно когато над него устройството се взривява.

Няма никакво разследване – бомбаджията е известен. Той си признава всичко. За най-голямо учудване, изкараият пред строя на цялото училище виновник след дълга възпитателно-назидателна реч е наказан със смешната като за случая една седмица без отпуски. На везните на справедливостта честността е надделяла над произшествието.

Следващата демонстрация пред класното отделение е по време на самоподготовка, когато се предполага, че няма да я видят началниците. Тя цели да по-

каже, че малките контролирани взривове не са опасни. Фишекът е пуснат в малка дървена настолна катедра с капак отгоре. Не е отчетено, че в затворено пространство взривната вълна има друго поведение. Катедрата е на трески, а капакът разбива прозореца и пада вън на земята. Този път обаче долу няма никой. Една катедра е открадната по тъмно от механиците, но случката се разчува и коства една нашивка.

Върл противник на всякакви физически занимания, само за да не ходи на сутрешната физзарядка, по собствено желание до пети курс „взривникът“ чисти тоалетните, докато другите голи до кръста гонят Михаля. И смята за свое задължение да отпуши по някакъв начин запушеното клекало. Използвал всички мирни способности, решава това да стане с по-голям фишек. Наистина взривът свършва добра работа надолу – хидравличният удар отпушва системата, но нагоре последствията са поразяващи. Органични субстанции са се залепили по прозорците, стените и тавана. И се стичат красиво. Приятели се притичват на помощ. С взети неизвестно откъде противопожарни кофпомпи измиват тоалетната. На другия ден ротният командир изкарва бомбаджията пред строя, за да го похвали за решения битов проблем и се чуди кой недобросъвестен с пръчка е изцапал прозорците с „оне-зи“ неща, които кофпомпите са пропуснали.

В системата на учебния процес на брега на езерото се разиграва тактическо учение. На гребла с лодки навигаторите се доближават по вода в качеството на десант. Дошлите по суша механици трябва да отблъснат врага. На всички са раздадени халосни патрони, с които да се

стрелят с карабините си образец 1939 г. Откъм навигаторите обаче стрелбата е много рехава, защото „някой“ е извадил барута от патроните.

Азотният йодид е интересно вещество, което се добива лесно от смесването на йодна тинктура и амонячна вода. Получава се черна утайка, която след филтрирането се превръща в кашица. Когато тя се намаже някъде, докато е мокра, не реагира, а след като изсъхне, има много чувствително и атрактивно поведение, а като се настъпи, гърми. „Инсталирано“ в тъмна стая, при включване на лампите само от потока светлина веществото се взривява. Разлага се на йод и амоняк и отделя облак виолетови пари благодарение на йода.

Само за четвърти и пети курс в Морското училище рядко се организират тъй наречените „забави“ с приятелките. Наред с музика и танци допуснатата камерна група от по-младшите курсове има за цел да подсили „забавата“. Специалистът по пиротехниката участва в подготовката на „Лабиринта на ужасите“ с неговия азотен йодид. Ужасът от гърмежите предизвиква писъци у момичетата, които търсят закрила в обятията на кавалерите.

Друга атракция е „Китайското огнено колело“. Една картонена тръбичка се върти, а от двата ѝ края изхвърчат искри. В тъмната зала въртеливото движение създава илюзия за огнен кръг. Двата красиви китайски фойерверка радват младежта, докато не-надейно единият избухва. Светещите частици ваят върху най-близките, образувайки дупчици по тоале-

тите на дамите. Старшите подгонват младшия, за да го накажат физически. Той се спасява с бягство през прозореца на киносалона.

Между наказанията на началниците и възторга на съвипускниците бомбаджията развива таланта си по посока на пищови, стрелящи с джепане, пълнене на бутилки с взривни вещества, изстрелване на ракети.

Неусетно идва времето и на службата във флота. Съдбата и кадровиците му правят изключителен подарък – цялата му житейска реализация е в любимия му взривен фарватер. Лейтенантът е назначен във Военноморска база Бургас на рейдови миночистач, а след това – на по-големи, но стари тралчици. Оказано му е доверие в група от петима офицери от южната база да полагат основите на новосъздавания Трети дивизион тралчици във Военноморска база Варна. Корабите са нови, принципът на борбата с минната опасност е друг. Мината се открива не само с различни видове тралове зад кораба, но и с телевизионен търсач напред по курса. Командирът на минно-артилерийската бойна част на първия тралчик № 31 е в стихията си, защото откриватите мини или се подривават, или се разстрелват. Ако хобито на бомбаджията е развлечение за създаване на взривни устройства, задачата на миньора е да открива и реално да унищожава една смъртна опасност в морето. Достигнал до помощник-командир на тралчика, е удостоен за обучение в академия.

Както би трябвало да се очаква, тригодишното тогава обучение във Военноморската академия в Ленинград е в минно-торпедния профил. След нея скромно

иска да го назначат на твърде ниска, но интересна за него длъжност – началник на склад за въоръжение и боеприпаси на Туфла кула. Дават му по-висока длъжност – миньор на тралния дивизион, а по-късно – и флагмански миньор на Военноморската база. На тези позиции ръководи действията на групи за обезвреждането на открити боеприпаси в морето и на брега. В личния му актив са седемнадесет срещи с мините. Една от тях е разоръжена, всички останали – взривени. Завършен специален водолазен курс му позволява да взривява мини и под вода.

Преди много време морето изхвърля мина на брега. По-голямата част от нея е засипана с пясък. Обраснала с миди и омотана във водорасли, тя по-скоро прилича на камък. Когато вълнението отлющва част от повърхността, се вижда метал. Нещата тръгват по познатия алгоритъм. Бдителният курортист съобщава на МВР, те – на оперативния дежурен на флота, той – на командващия, той разпорежда на командира на базата да се организират предвидените за такъв случай действия. Задачата е възложена на флагманския миньор. От дивизиона той вика един матрос миньор с подривната чанта и придружени с разрешение от един познат журналист на борда на вездесъщата узка се отправят към обекта, охраняван от милиционер.

Мината е огледана, решението е взето – взривяване. Подривният патрон с около два и половина килограма тротил се прикрепя към мината в пясъка колкото е възможно по-ниско към взривното ѝ от-

деление. От него след капсул-детонатори тръгват два огнепроводни шнура. Флагманският миньор запалва огневите линии, а така също и още един шнур без детонатор, който, отдалечавайки се бързо, носи със себе си. Собствената рационализация в интерес на сигурността „отмерва“ времето – шнурът гори със скорост сантиметър за секунда или за шест минути до взрива всички трябва да са в укритие или на достатъчно голямо разстояние. Защото парчетата могат да долетят на петстотин метра. Мината е взривена успешно.

За тази рискова операция се полага възнаграждение от пет лева и шестдесет стотинки, изплащани от финансовата служба. Но миньорът никога не е вземал този хонорар! Смята, че срещите със смъртта не се мерят в пари. Има някакво странно предчувствие, че ако веднъж вземе хонорар за изпълнена взривна задача, тя ще му е последната.

По друг начин стоят нещата в журналистиката. Нейният представител пише възторжени кореспонденции за събитието в „Димитровска вахта“, „Народна армия“ и още някъде си, за които целокупно получава хонорари над тридесет лева. Анекдотичната съпоставка на финансовите измерения под един знаменател, но с различен риск, става повод миньор и журналист да се почерпят на морската гара.

По-голямата част от реализацията на миньора е в Морското училище. Само дисциплината „Минно и трално оръжие и бойното му използване“ преподава общо тридесет и една години – осемнадесет като офицер от строя и тринадесет вече от запаса.

В младостта си бомбаджията е единствен, който произвежда любителски фишеци и фойерверки. Днес те се радват на фабрично производство, на пазарно търсене и масово използване по празници от мало и голямо. Не са малко нещастните случаи и нараняванията. Затова в квартала помъдрелият вече Чони провежда „практически занятия“ с младото поколение по безопасно използване на пиратки и други пиротехнически щуротии.

БОЙНИ ДЕЛФИНИ

Днес тази значка добива увеличаващо се антикварно значение, а в последното десетилетие преди промените си бе горд военноморски аксесоар. Съветското отличие „За дальный поход“ красеше гърдите на всеки български моряк, участвал в съвместно ежегодно руско-българско плаване в Средиземно море в състава на оперативна корабна групировка, носеща емблематичното съкращение ОЕСК, иначе казано – обединена ескадра. Значката, забележима и от разстояние, доказваше, че поне веднъж притежателят ѝ е плавал „борд до борд“ с корабите на руския Черноморски флот сравнително далече за нашите единици от пунктовете за постоянното им базиране без всякакъв контакт с бряг поне за три седмици...

Лято '89 като че ли с нищо не предвещаваше какво ще се случи съвсем наскоро – в началото на ноември. Е, на север имаше някаква „перестройка“, у нас някакъв комитет се бореше срещу задушаването на Русе, философите в Софийския университет умуваха накъде да се върви, тук-там възникваха клубове, ратуващи за гласност и демокрация.

Всичко това не впечатляваше толкова марината, докато изведнъж ненадейно не се оказа, че поредната десета ОЕСК ще бъде не в Средиземно, а в Черно море. Но възникна принципен въпрос: моряците ще получат ли онази значка? От една страна, няма логика – плаването не е далечно и не е чак толкова продължително. От друга, ескадрата си е ескадра – армада от един голям противолодъчен и един стражеви руски кораб, два

стражеви и един военнотранспортен български кораб кръстосваха Черно море, преследваха подводница, отбраняваха се от изстребителната авиация и ракетните катери, използваха фактически или условно всичките си оръжия.

Според ротационния принцип разборът на ОЕСК се падна в Севастопол. Докато щабните чинове готвеха докладите, заповедите за награждаване и грамотите, дойде добрата новина – значки ще получат всички. Няколкото дни в Главната база, която впоследствие не беше главна, имаха своите екстри. За матросите това бяха екскурзии и спортни състезания, за началниците – предимно другарски обеди и вечери на различни нива и с разменени домакинства до камерни запои по каюти и специалности.

Банкетната култура в нашия флот винаги е била на висота. Независимо от тесните каюткомпаниии широките български души на домакините изненадваха с какви ли не специалитети, апотеоз на майсторлъка на проверени в практиката кокове. В интерес на гостите марковата Евксиноградска ракия беше заменена с любимата им Столичная водка. Променлив успех имаха усилията да се счупи традицията на безбройни тостове и пиене на екс за сметка на приятелски разговори и тихи гълтоци, подпомагани от прилично замезване с кулинарните ни шедьоври, които дори не са нуждаеха от сельодка – царицата на руската маса.

Някъде към заключителната фаза на българския вечерен банкет до ухото на старшия руски гост се надвеси очевидно специално придошъл офицер. След

тайно разменените няколко реплики съвсем явно бе обявено, че след разрешение „от горе“ българските другари са поканени утре сутринта в еди-колко си часа неофициално и конфиденциално на демонстрация от бойните делфини. Първоначално народът си помисли, че става дума за някаква част за специални операции – нали и нашите мъже от този сорт се зовяха „тюлени“. Не, делфините били фактически, изпълнявали секретни бойни задачи, до тях не били допускани никакви хора освен техните тренъори.

Предстоящото безпрецедентно посещение оживи разговорите по посока на това, което всеки от присъстващите знаеше по делфиновата тема. Първо се изясни, че всъщност те не са риби, а умни бозайници, че от древни времена присъстват в митологията, не бе подминат атрактивният делфинариум във Варна. Някой си спомни легендата за делфина Пелоръс Джек, появил се през 1888 г. в Протока на Кук край Нова Зеландия, който се отривал в бордовете, гмуркал се и съпровождал целия корабен трафик в продължение на следващите двадесет и четири години в качеството на безплатен и перфектен пилот. Някой внимателно подхвърли, че те и американците имат бойни делфини. Обяснено му беше, че руските са по-бойни.

Следващата сутрин в определения час квотата само от половин дузина делфинови екскурзианти, попълнена единоначално от командването на българската тактическа група и командирите на съставните ѝ кораби, очакваше развоя на вълнуващото събитие. Нетипично микробусът закъсня половин час. Офицерът за свръзка покани

българите и настанил се на седалката до шофьорчето, влезе в ролята на екскурзовод. Ще отидем в секретната базата на делфините в „Казачия бухта“, където ще видим неочаквани неща. Но понеже делфините още не са готови за срещата, пътят ще се отбием за кратко в местния винзавод. Колкото да уплътним времето.

Лично директорът на завода посрещна гостите и ги поведе по изложбени зали, поточни линии, хладни подземия, сред огромни бъчви. И когато всички очакваха път към делфините, директорът заяви, че за важните гости има задължителен (точно така каза шефът – „задължителен“) финал – дегустация. Някой плахо напомни за делфините, но офицерът за свързка го успокои, че всъщност чакаме команда и може да полетим тутакси към онази секретна бухта. Друг се пошегува, че не е прието да се пие преди десет часа сутринта, но компанията вече се бе настроила дегустационно.

Офицерството се позагуби край огромната яйцевидна маса, очевидно предназначена за многочленни делегации. На нея имаше само две неща – рекламни проспекти на винзавода и няколко празни прозрачни полусферични стъкленици на изящни основи. Директорът представи появилия се отнякъде главен технолог в бяла престилка, който след кратка историко-научна увертюра вероятно по телепатия привика две сервитьорки, също издокарани в бяло. С наредени на подноси чаши те обикаляха „яйцето“, спирайки пред всеки, за да си вземе чаша. Напълнени до една трета, тумбестите чаши позволяваха в тях да се вкара и нос, който да усети аромата на виното.

Когато видя, че някои чаши са опразнени, технологът обясни някои принципи на дегустацията. Чашата се повдига и оглежда на светлината. Приключил с цвета, дегустаторът трябва да разклати леко чашата, да я поднесе към лицето си, за да усети аромата. Накрая идва ред на вкуса. Една-две малки глътки са достатъчни, за да се произнесат хилядите рецептори по устните, езика и гърлото. Всичко това на фона на описанието на технологията завършва без тостове и чукане на чаши с изливането на остатъка от тях в полусферичните стъкленици. Сервитьорките прибират празните чаши и носят пълни със следващото вино. И така...

Дегустацията се разгорещи, въпреки че многостепенно, макар и с няколко глътки, пиене без мезе си е трудна задача. И офицерът за свръзка бе на масата. Като че ли нямаше опасност да повдигне делфиновата тема, не че някой се интересуваше от нея. По-интересни бяха хубавите вина, а на даден етап – още по-хубавите сервитьорки, вероятно специална селекция.

Никой не разбра кога бе излязъл руският офицер, но когато се върна, делово съобщи че демонстрация с делфини няма да има. Нещо там с бойните морски бозайници не било наред, а и времето напреднало. Вероятно „отгоре“ са решили, че някой се е изсилил предишната вечер с поканата, искрено се извиняват и обещават „в следующем году“ демонстрацията да се състои. Но на следващата година обединена ескадра вече нямаше. Както и много други работи...

ТЕСТ

Посред поредната лекция в учебна зала № 2 влезе дежурният по училище. Каза нещо на преподавателя, той ме назова по звание и фамилия с последвалия притеснителен императив – „да се явя“ веднага на началника на училището! Това беше много странно – именно той, началникът смяташе отсъствието от час едва ли не за углавно престъпление.

Вървах по коридорите със свито сърце. Началникът беше дефазирано взискателен – за нарушенията на курсантите наказваше офицерите. „Биеше самара“, който после биеше магаретата. Не си спомнях никакво събитие с мое участие, заслужаващо такова ниво. За четири години в кабинета на началника бях влизал само веднъж. На традиционното „събеседване“ с новоприетите курсанти той беше доволен, че избрах да се обучавам за военния флот. През седемдесетте години на миналия век почти всички бъдещи питомци предпочитаха гражданското корабоплаване.

Разминавах се с офицери, които вероятно се чудеха на смелостта ми да се движа из забранения за курсанти началнически коридор. Заподозрял ме в пътно нарушение, един поиска обяснение. Не пропуснах да се изфукам накъде съм тръгнал. Където се влизаше със страх. Заставах пред „светофара“, монтиран встрани от тапицираната врата. Натиснах бялото „позвъни“, веднага светна жълтото „зае“. Вторачих се в очакваното зелено „влез“, защото, ако пропуснех поканата, предполагах, че ще ядосам началника.

Всъщност ядосан не бях го виждал нито веднъж при десетките му рейдове пред строя на цялото училище, когато държеше възпитателните си речи. В тях се преплитаха родина, дълг, чест, служба, мъжество, морал, другарство. И разбира се, дисциплина. Тя беше хоросанът, който спояваше всичко изброено в личността на бъдещия морския офицер – било граждански, било военен, защото тогава и едните, и другите за пет години бяхме в униформа и в казарма.

Началникът имаше странна дисциплинарна практика. Награждаваше повече, отколкото наказваше. Ако си признаеш, ако се разкаеш, може и да ти се размине, а се случваше за дребни простъпки да те сполети сурово наказание. Примерът беше пресен. В неделната си отпуска в Морската градина курсант свалил едната си бяла ръкавица. Шефът го видял, направил му забележка и му разпоредил „да се яви“ на ротния си командир. Ръкавицата все пак не е самоотлъчка, нито преписване на изпит, които изискваха наказание от най-високото ниво.

На ранната понеделнишка оперативка в кабинета, пред който стоях, нито един командир не казал, че негов курсант е имал гарнизонно премеждие. Веднага пред строя на училището началникът ходеше напред-назад и ни възпитаваше вербално – мъже, страхливци, офицери... После подкара някакъв пазарлък – ако „онзи“ сега излезе пред строя и си признае, няма да го накаже. Нищо! След малко – ако сега си признае, ще го накаже с три денонощия арест. Същото! Дните арест нараснаха на пет, на десет. Дойде страшното – ако не излезе пред

строя веднага, ще го изключи. Разреди строя на по три крачки и се разходи бавно между редиците. Погледна всеки един в очите и го позна! Това беше чудо – сред хиляда души да откриеш един, когото си видял вчера за минута. Или изключителна зрителна памет, или психологически усет да открие гузния само по погледа му. Той беше изключен на момента. Не заради ръкавицата, а защото е страхливец. Негоден за офицер. После завърши училището задочно.

Светна зеленото око. Влязох плахо, поисках разрешение...

Началникът се изправи от коженото си кресло, в което се губеше, и закри делово из кабинета. Обиколи ме, като ме гледаше с любопитство, надзърна през прозореца към морето и се съсредоточи върху някакви хартии, пръснати по бюрото му. Върху тях лежах цветни моливи, защото флумастерите още не бяха измислени. Най-после се започна:

– Това вие ли го правите?

Едва сега осъзнах, че „това“, което ми беше и посочено с пръст, беше училищният курсантски вестник „Вапцаровец“, разфасован по страници и нашарен с моливите в два цвята – синьо и червено. Така на картите на „бойните“ действия операторите с червено боядисваха нашите сили, а със синьо – врага.

– В редколегията сме четирима...

– Не бягайте от отговорност – прекъсна ме бързо.
– Тук пише „главен редактор – главен старшина...“.
Не сте ли вие този много главен старшина?

– Тъй вярно, аз съм – казах с опасението, че ако

ме прецени като страхливец, може ме сполети случаят с ръкавицата.

– Началникът на политотдела видя ли този брой?

Тук вече бях в небрано лозе. Първият екземпляр трябваше да показвам на политическия цензор. Когато той дадеше „добро“, което се случваше винаги, казвах на началника на печатница и той завърташе машината. В случая началникът на политотдела не беше в своя кабинет, очилата му бяха върху някакви документи, явно беше излязъл за малко. Оставих вестника върху очилата. Не може да не го види. Ако нещо не е в ред – да се обади. Не ме потърси. На другия ден дадох ход на печатницата.

Казах истината:

– Оставих вестника на бюрото му.

Това беше отговор, който оправдава и двама ни – мен, че съм се опитал да изпълня процедурата, а него, че не е виновен за нещо, което може би не е видял. Не се хареса на началника. Заля ме с обвинения – влизам сам в чужд кабинет, не съм дал вестника лично, не съм дочакал разрешението, с една дума – три своеволия. Прав беше, поех вината. Мълчахме и двамата. Мислех си дали ще ме накаже на момента, или ще ме изкара пред цялото училище, каквато беше обичайната практика.

Не съм очаквал по-важната част от срещата.

– Този тест с гръмкото заглавие „Обичате ли морето“ вие ли го измислихте? – началникът забодя пръст в развлекателната страница, нашарена със син молив.

– Тъй вярно!

Не го смятах за нещо повече от една шега. В двата варненски вестника имаше подобни тестове. Десети-

на въпроса, по четири-пет отговора на всеки, накрая обработените по елементарен логически алгоритъм резултати подреждаха читателите в няколко групи. Чарът беше в морската тема – като за курсанти в Морското училище. Нещо повече – преди да се публикува, тестът беше изпробван върху няколко доброволци, които потвърдиха – работи! Това обясних с чувство на гордост.

Началникът ме изслуша внимателно, след което зададе два неочаквани въпроса:

– Съгласувахте ли теста с преподавателя по психология? А знаете ли, че проучвания в армията прави само Главното политическо управление?

И на двата въпроса отговорих отрицателно. Изслушах дълго обяснение за ролята на психологията като наука, за същността на тестовете като фин механизъм за изучаването на общественото мнение, за това, че в армията за това си има специални органи.

Дойде и обвинението:

– Най-лошото е, че вашият тест деморализира участниците в него. Как ще се почувства курсант, чиито резултати са в група Д. Другите групи – както и да е, но последната група е подигравка. Няма такъв курсант!

Знаех я почти наизуст тази група Д: „Не обичайте морето! Сбъркали сте си професията. Съветваме ви – напуснете училището“. Да, беше доста грубо, но не съм и допускал някой да получи такъв резултат. Отговорите на въпросите, водещи до него, не криеха никаква наследствена, географска, образователна,

творческа или емоционална близост с морето... За какво е тогава едно Морско училище? Може би за пари? Този незададен въпрос беше вплетен много дълбоко и неуловимо в теста... Добре че не го обясних.

– Вие сигурно знаете, че един умен човек може така да отговори на въпросите, че да нагоди добър резултат?

– Тъй вярно! – поне с едно нещо можех да се съглася. И се опитах да се измъкна: – Затова в инструкцията е казано: „Отговорете честно на въпросите!“.

– Вие ли ще ме учите на честност? Мен! Винаги съм бил честен. Аз отговорих честно на въпросите. И резултатът ми е група Д! Разбрахте ли – група Д! Кой сте вие, че ме съветвате да напусна училището! Мен – началника му! Свободен сте!

Странна беше неговата дисциплинарна практика. Беше ядосан, за себе си сигурно беше прав, получих упреци за своите нарушения. И никакво наказание! Това беше или коварно, или висша педагогика. Беше сигурен, че моята съвест ще ме накаже по-строго от онова, което му позволяваше уставът.

После две неща дълго отекваха в съзнанието ми „Кой сте вие...“ и „Мен – началника...“. Аз бях никой, по-точно един от многото. Той беше един от малкото, по-точно единствен. Партизанин, родопчанин, който свири на кавал, капитан първи ранг и началник на училището.

При цялата му страховита строгост по негова идея или поне с негово разрешение покрай идеализирания учебен процес в училището имаше духов оркестър, хор, отбори по всевъзможни спортове, техническо творчество, литературен кръжок, клуб „Приятели на книгата“,

художествена самодейност, образователни концерти класическа музика, организираше срещи с писатели и артисти, основа дори дружество за трезвеност. Беше начело на дълги пеши походи, периодически изкарваше курсанти да маршируват из града, по негова идея денят в поделенията на армията започваше с вдигане на националния флаг в осем часа сутринта. Беше убеден, че всички офицери трябва да могат да играят хорà, та преди вечерна проверка на това бяхме обучавани от време на време на плаца.

Той беше началник на Морското училище тринадесет години и първи в историята му получил звание контраадмирал на тази длъжност. Тогава някои завистници се сетиха: „Защо пък контраадмирал? Първите му длъжности са в Щаба на флота. И няма ден служба в дивизионите, дори на кораб!“.

Много по-късно разбрах, че онзи злополучен тест беше сипал сол в раната. Съжалявам и до днес!

В СЕГАШНО ИСТОРИЧЕСКО

ЕДНА ЗВЕЗДА

Няма по-странен от нашия флот. Той е военноморски, но е създаден на река. Първите му кораби са подарени. Тогава представлява една флотилия. След два века целият ни флот е побран в една флотилия.

От всички тридесет и осем командващи (наричани са и по друг начин) десет са чужденци или армейски офицери. Първите трима и петият са руснаци, четвъртият и шестият са български армейци, седмият – французин.

Едва след двадесет и осем години, едва осмият пореден командващ е български морски офицер. Веднага след него са още двама армейци (подполковник и генерал-майор), по-късно – още един подполковник (рекордьор), който през август 1946 г. командва флота една седмица. Не че и през двадесет и първи век няма четирима командващи, които се сменят със скоростта на командири на отделения – под една година, един от които – след два месеца и половина. През деветдесетте години има един адмирал, който командва флота осемнадесет години – колкото последните седмина, взети заедно.

По волята на царе, политици и правителства морината попада под влиянието и се развива в зависимост от Франция, Германия (два пъти), Русия (два пъти), Варшавския договор и НАТО. Затова и корабният ѝ „парк“ през годините е толкова разнообразен, в последно време и опасно намаляващ.

След повратните моменти в историята флотът се разтърсва от промени, очаквани, желани или неодобрявани, за които военните моряци имат формален и „съвещателен“ глас. Пунктовете за базиране стават военноморски бази, после бригади, дивизии, бази, отново пунктове и отново бази. По брега артилерията и ракетите се редуват в батареи, дивизиони, полк, бригада и отново дивизион.

Като че ли ключови думи, особено в последния период, са „извеждане“, „съкращаване“ и „закриване“. В Русе престават да съществуват историческата Дунавска флотилия, в следвоенния период – речните миночистачи, а в новото време – съвсем набързо и миночистачният дивизион (1990 – 1992 г.). Такава е съдбата и на Батальона морска пехота в Бургас (1998 – 2000 г.).

От строя след 1990 г. се извеждат десетки кораби. Днес няма кораби от различни класове – подводници, ракетни и торпедни катери, десантни кораби, хидрографски, щабен, учебен, буксир, военни транспорти. Закрита е Бригадата леки сили в Созопол и дивизионът миночистачи в Балчик. От общо единадесет дивизиона днес са останали пет. Най-екзотични сред множеството „закрития“ са Нахимовското училище, Ансамбълът на ВМФ и Гарнизонният матроски клуб във Варна.

Системата за подготовка на матроски и старшински кадри е сведена до минимум. Редуват се Морските специални школи (1912 – 1936 г.), Морската учебна част „Пясъка“ (закрита през 1971 г.), Средното старшинско военноморско училище, създадено през 1981 г., реорганизирано в Мичманско средно военноморско училище (закрито през 1992 г.), Новобранският учебен център

(1996 – 2001 г.), Учебна база на ВМС (2001 – 2005 г.). Професионалният старшински колеж е създаден през 2007 г. и не е закрит.

В началото на деветдесетте години на миналия век концепцията за бъдещето на флота е: „Малък, но модерен“. Първата част е преизпълнена! Най-после първа крачка от втората част са двата строящи се патрулни многоцелеви кораба, които ще влязат в строя през 2025/26 г. Два! Това е за тридесет и пет години. А имаше сили и хора, на които и това се виждаше много...

Почти анекдотична е историята на първото сред адмиралските звания в 21-ви век. Тя има (и по-скоро няма) някакви корени в традиция от предишни векове, изнасилвана от сервилни подражатели и не чак толкова прозорливи началници във Военното министерство, на които флотът, също традиционно, „козирува“.

У нас нещата тръгват от горе надолу. Горе княз Фердинанд носи униформа на капитан първи ранг и на „пълнен“ адмирал. Облича се и като генерал от артилерията, пехотата, конницата и гвардията, както и като фелдмаршал, какъвто го произвеждат владетелите на Германия и Австро-Унгария. За цар Борис адмиралската униформа изглежда е любимият дрескод при всяко идване във Варна на официални събития, посрещане на чужди кораби, почивки и корабни разходки.

Надолу, в действащия флот (вероятно поради неговата скромност), най-ниското адмиралско звание – „контър-адмирал“ (вероятно по аналогия на същото звание в Руската империя още от 1732 г.) – е рядкост. „Царските“ контраадмирали са общо петима. Първи-

ят и последният са произведени необичайно, първият – в запаса, последният – посмъртно чак през 1992 г. Другите четирима са били назначавани за командващи флота (единият двукратно) със звание капитани първи ранг. Всъщност и най-важният флотоводец е бил наричан по различен начин – командир, командващ, началник на Главния щаб, отново командващ, отново командир.

Но да се върнем на едната звезда на пагона. Не алуминиевата петолъчка, не тенекиеният ромб, а голямата „сърмена“ звезда. Тя властва в три общественно-икономически формации. За царския период стана дума. След 1944 г. всичко в нашия флот е по съветски образец. Адмиралските звания са три – контраадмирал, вицеадмирал и адмирал, съответно с по една, две и три звезди. Големият брат има звание и адмирал на флота (с една, но още по-голяма звезда), но за малкия брат това никак не подхожда.

Нашите контраадмирали имат по една звезда чак до 2000 г. Но веднага след 1990 г., когато зачестяват корабни визити, конференции, делегации и други контакти, става ясно че контраадмирал звучи и се пише по един и същи начин, но нашите хора имат с една звезда по-малко от чуждите си колеги. А на международни форуми, освен по азбучен ред на държавите, протоколът отчита и звездите на пагоните.

Обмяната на опит показва голямо разнообразие в първото звание във флотите по света. Например в Италия и Испания контраадмиралите са най-младши от висшите офицери с по една звезда, но над тях има вмъкнато още едно звание с две звезди. В САЩ и Турция има по

двама контраадмирала, но на две нива – с по една и с по две звезди. В Англия, Гърция, Румъния и доста държави с различни названия под контраадмирала (вече с две звезди) има други звания с по една звезда. Поради тази шарения, която в званията на редовите, старшините, младшите и старшите офицери по света е още по-голяма, в НАТО е възприет възходящ регистър на званията, означаван с букви и цифра, в който всяка държава намира своите съответствия. Адмиралът с една звезда, както и да се нарича, е ранг OF-6.

Нашите ВМС, разбира се, също търсят някакво съответствие, но какво от това. Те са част от цялото, а съответствие трябва до има по ранг в армията – и със сухопътните войски, и с авиацията. Те не бързат, не се срещат толкова често с чужденци или самочувствието им изглежда не изпитва дискомфорт. Едва в началото на новото хилядолетие настъпват промени с първите звезди. Генерал-майорът вече е звание с две звезди, а под него се „подпъхва“ един бригаден генерал, първо висше офицерско звание с една звезда. Как да бъде във флота? Елементарно – щом в пехотата е бригаден генерал, във флота трябва също да е бригаден, само че адмирал. Това си е мислил „кръстникът“, за да отсече – бригаден адмирал.

Още през същата 2000 г. с един указ са произведени седем бригадни адмирала (в сухопътните войски и в авиацията бригадните генерали в същия указ са общо деветима). Такъв адмиралски випуск историята не помни. Новото звание означава, че всички от него нагоре трябва да имат по една звезда повече. Пара-

докс е, че командващият (вицеадмирал с две звезди) и началникът на щаба (контраадмирал с една звезда) са произведени в абсолютно същите им звания, а в София президентът им връчва новите пагони с по една звезда в повече, съответно с три и с две звезди. Адмиралите от запаса имат правото и честта да носят своите униформи. Но да им даде нови пагони никой не се сеща. Тези от тях, които всяка година през август уважават флотския празник с бялата парадна униформа, са принудени сами да си слагат полагащите им се звезди.

„Бригадирите“, както бързо ги кръщава флотският зевзек, просъществуват до 2009 г., когато на мода идва комодорът. Звездата е същата, само името е друго. По дефиниция комодорът е най-ниското от висшите морски офицерски звания – между капитан първи ранг и контраадмирал. В някои страни неофициално определят комодора като старши капитан първи ранг и не го отнасят към адмиралите, защото в името няма „адмирал“. Според това разбиране той е офицер, който командва група кораби. От този пеленг смяната на бригадния адмирал с комодор малко напомня „разжалване“.

Възможно е и това да е една от причините през 2016 г. и комодорът да отиде в историята, защото е заменен с флотилен адмирал. Някой е решил, че поредното преименуване трябва да е по немски образец. Освен в немския флот звание флотилен адмирал има още в Белгия, Дания, Финландия и Швеция. От една страна, не са толкова много, от друга, званието е свързано с морско съединение. В немския флот морските звания са свързани с щаб, корвета, фрегата, море, флотилия. Имат си флоти-

лии, имат си флотилни адмирали. У нас флотилията е една, а флотилните адмирали – няколко.

Погледнато статистически, за шестнадесет години в нашия флот едно звание веднъж променя звездите и четири пъти името си. Това доказва, че наша традиция са честите лутания, които благосклонно наричаме промени. Никъде по света на черната адмиралска униформа няма пагони (има на нашата и на руската). Както бяха казали нашите едновременно са-лаги: „Чист пагон – чиста съвест“. Стигат аксесоарите по ръкавите – галуните, символ на въжето – подръчен корабен материал, с който според легендата е спряна кръвта от откъснатата ръка на адмирал Нелсън по време на неуспешния десант за завземане на Санта Крус на остров Тенерифе.

Всъщност честта на мундира не зависи нито от името на пагона, нито от звездите по него!

НА КИНО

Киното е едно от най-младите и е най-масовото сред изкуствата. Военните моряци се докосваха до него по различни начини – публика пред екрана, снимачна площадка, в масовките, логистиката, в ролите.

В периода, когато грижата за човека беше първа грижа, и за матроса, който също е човек, се полагаха системни грижи, в това число и да гледа филми. Големите поделения имаха кинозалони, щатни или нещатни кинооператори – мичмани и старшини, а филмите, намотани на две-три ролки в метални касети, идваха всяка седмица по линия „отгоре“ и изгледани, заминаваха нанякъде.

Морското училище и базите имаха по две киноапаратури в кабината на салона и не се налагаше прожекцията да бъде спирана, за да се зареди следващата част. За срочнослужещите от дребните поделения филми прожектираше гарнизонният матроски клуб във Варна. Е, ако, разбира се, публиката не се разбягваше веднага щом угасне осветлението. Гаджетата бяха по-интересни от предимно военните и предимно съветски филми. Български, братски и западни ленти разнообразяваха киноафиша само ако имаха правилно възпитателно значение.

Тъй нареченото „кинообслужване“ се разпростираше и върху корабите, плаващи извън Черно море. Голяма романтика беше матросите да гледат филм под небето, като на лятно кино, на палубата на стражевика в района на трета башня от главния калибър на разпънат на стойка бял чаршаф. Походната киноапаратура бръмчеше и приспиваше момчетата, уморени от средиземноморски-

те учебни баталии, в които корабите плаваха основно по „Бойна готовност 1“.

През годините флотът все повече навлизаше в киното, но в един случай и киното се потопи във флота през 1976-а. При това – реално, на подводница. Заглавието на филма „Циклопът“ търсеше прилика с командира на подводницата, изигран от Михаил Мутафов, който оглежда надводния морски хоризонт с окото на перископа. В лентата по романа на Генчо Стоев и с участието на звездата Невена Коканова в личността на командира на субмарината ставаше морален сблъсък между учения и война. Кадрите по отсеците и в централния пост бяха на съвсем реален фон като за военноморската фабула. Съвсем реален беше и механикът на подводницата Миро, който във филма изигра себе си. После тръгна префасонираната като за случая класическа хвалба, че той е най-добрият подводничар между киноартистите и най-добрият киноартист между подводничарите.

Понеже войната можеше да избухне изведнъж, мобилизационният резерв беше привикван на периодични сборове за „опресняване“ или допълнително обучение. Вече помъдрели и понатежали солидни мъже по зова на повиквателната се явяваха в поделението, обличаха съхраняваните в нафталин униформи и подкарваха позабравената служба. Да приличат поне малко на военни, беше първа грижа на командирите. Това не винаги им се удаваше. Заповедите за бръснене и подстригване стигаха до спорове, граничещи с неподчинение. В един случай обаче именно киното пос-

тигна съгласие между двете страни на единоначалието.

Точно десет години след онзи „Циклоп“ до флота дойде „Мъгливи брегове“. Руско-българската военна продукция нищеше следреволюционни сблъсъци в Русия между червените и белите, емигрирали и у нас. А у нас снимките бяха по улици и площади, пристанище и гара, в двореца „Евксиноград“ и в двореца на румънската кралица в Балчик. За някакви масовки беше решено да се използват запасняците, мобилизирани в най-северния пункт за базиране на рейдовите миночистачи. На продукцията те бяха безплатни, а се предполагаше, че като хора в униформа ще бъдат лесно командвани. За цялата идея имаше „добро“ от морския заместник на министъра на отбраната – Странджата. Адмиралът лично беше долетял да види нейната реализация.

Масовката трябваше да пресъздава дошли у нас разбити части от армията на генерал Врангел. Запасняците с радост се вживяха в киното. Разрешиха им да не се бръснат в снимачния период, не ги подстригаха, както се полага, първия ден. Влачеха се насам-натам в омачкани разкопчани шинели без пагони и без някое и друго копче, спъваха се във връзките на високите си мръсни обувки. Подпираха се и присядаха където завърнат, бърбеха си на групички и пушеха в района, в който това беше абсолютно забранено. Някой се пошегува, че за тези дубли се полага хонорар, но му обясниха, че по-добре да е безплатен артист, отколкото да плава на рейдови миночистач в развълнуваното зимно море.

В новия период флотът беше уважаван от военната киностудия и няколкото телевизии с исторически, праз-

нични, рекламни и учебни филмчета, в които задачата на рядко привличания безплатен консултант беше да не допуска куриозни гафове и драстични различия между вижданията на кинаджиите и флотската реалност.

В новото хилядолетие армията съвсем позалиня. Щатните длъжности бяха опасно непопълнени, желаещи за кадрови военни, особено за редови, нямаше. Дори повишаването на заплатите и заплащането на наема на безквартирните не променяха нещата. Военното министерство организираше рекламни кампании, демонстрации, „отворени врати“. И филмите настъпваха в това направление.

Във флота задачата дойде с писмо до командващия. Някакъв фактор в Министерството, очевидно съгласувал нещата в дълбочина, повеляваше ВМС да оказат „пълно съдействие“ в снимането на рекламен филм, чиято цел изглежда беше да привлече повече кандидати за професионални матроси. В депешата за тежест се казваше, че за създаването му има подписани договори, утвърден сценарий и подбран екип.

Екипът от около двадесет души, въоръжен с необходимата техника, дойде в морската столица в разгара на лятото – покрай работата да направи тен и десетина морски бани. Наивният сценарий беше накъсал идеята на посланието в две части. В първата главният герой беше „морско момче“, влюбено в яхтите, лодките и морето, а във втората – вече горд кадрови матрос от военния флот. Такава трансформация филмът трябваше да посади в съзнанието на младата публика.

Първата част обяснимо не интересуваше акредитирания към продукцията твърде интелигентен служител от Щаба на флота – старши офицер, освободен от морината по записаната в закона „пределна възраст“. Тя, възрастта му, съвсем не беше „пределна“, но така законодателят беше измислил как да освобождава от армията хора, леко попрехвърлили петдесетте, в апогея на професионалния им потенциал. Несвойствената задача подхождаше най-много на него, защото като бивш комендант на най-големия флотски гарнизон имаше опит в контактите с „цивилизацията“, а и сам беше колкото изкушен, толкова и известен с флотските кадри и видеа, с които облагородяваше всекидневния Фейсбук.

До около средата на произведението героят му покоряваше морската шир на лъскава яхта, снимана отблизо и далеч с камери, въздушни и подводни дроне. В кадъра беше младеж, отдаден на морето с всичките му присъщи атрибути – море, лодки, платна, вълни, чайки, момичета, брегове...

После изведнъж, очевидно решението дълго се е въртяло в главата му, артистът беше в парадна униформа на матрос от ВМС. Той вече караше скоростен боен катер, стиснал здраво руля и вперил поглед в синевата. По сценарий на катера имаше още десетина матроси, също в бели парадни униформи. За по-голяма мъжественост те стискаха традиционното оръжие – автомат „Калашников“, за краткост по-известен като АК-47.

Още след първия дубъл акредитираният комендант от запаса, на когото изглежда се разчиташе да бъде безплатен консултант, се опита да се намеси внимателно в

контакт с оператора, после – с режисьора. Подсказа им, че картинката е неправдоподобна – боен катер, очевидно летящ по важна задача, а на него матроси в бели парадни униформи, че и с оръжие. Отговориха му – така е по сценарий, а в киното сценарият е по-важен от корабния устав във флота. Ако настоява, а консултантът настояваше, да се обади някъде в София на някакъв си сценарист.

Възпитан субординационно, флотският човек не се обади в София, а в Адмиралтейството на ресорния си началник. Сподели своите разсъждения за опасността рекламната лента да породи грешни впечатления у сухоземните хора и насмешки у морските. Отговориха му: „Не сме ви пратили там да разсъждавате!“. А той продължи да разсъждава с кинаджиите. Те извадиха желязна логика. Филмът не е за военните моряци, а за тези, които ще стават такива. Затова няма значение перфектността на детайлите, по-важно е те да бъдат привлечени от тази мъжествена и красива професия. Все пак парадните униформи бяха икономисани, след като с помощта на морски парламентър спорът тръгна нагоре към столицата по киноерархията.

Снимките се редуваха, главният герой, вероятно израснал в службата, пак караше катер, само че малко по-голям. Консултантът отново се намеси, остатъчният комендантски перфекционизъм не му даваше мира. Не му хареса, че професионалният матрос влиза в кадъра с тридневна брада. Този път аргументът му беше желязен – във флота бради не

са разрешени. Дори нямаше такава хипотеза и за следващите години. Кинаджиите много-много не бръснеха консултанта, но командирът на катера все пак беше обръснат...

Работата по филма приключи „на терен“. Столичната творческа група подпечата командировъчните и си замина с бронзов загар и добри спомени от марината на път към заслужените хонорари. Предстоеше работа на редактор, на монтажист, на тонрежисьор и на някакви други техники. Мина време. За продукцията нищо повече не се чу, още повече – видя. Както се казва, филмът за флота „отиде на кино“. В дългото напразно очакване в душите на военноморските чинове плахо надникна прокобата – да не би и флотът, иначе изкушен от седмото изкуство, „да отиде на кино“?

ПРЕДСКАЗАНИЯ

В историята Наполеон Бонапарт остава като първи император на Франция, държавник и военачалник. В бита името му влиза в названията на добри френски коняци и на дълги долни мъжки гащи. Сред останалите за поколенията негови мъдри мисли военните харесват най-много: „В раницата на всеки войник лежи маршалски жезъл“. Мобилизиращата ниските чинове сентенция на великия артилерист, „преведена“ на морски език и съобразена с новите условия, би трябвало да означава нещо подобно: „Всеки курсант в Морското училище, обучаващ се за военния флот, се вижда с адмиралски пагони“.

Това, разбира се, е вярно за малцина, защото лейтенантите са стотици, а адмиралите – нищожна извадка от тях, всичко около шестдесет души за цялата флотска история. През осемдесетте години на миналия век най-много – четиринадесет – адмирали са на служба едновременно.

Бъдещите адмирали трябва да притежават качества, да натрупат опит на възходящи длъжности, да се изучат още в академии и колежи, да знаят чужди езици. Друго приоритетно изискване е да са завършили специалност „Корабоводене“. Защото само двама механици са адмирали, единият от тях дори командващ флота, макар и по-кратко от година. Само един радиолокатор е адмирал, но пък е завършил и корабоводене задочно. Само един свързочник е адмирал, но пък званието получава като дипломат.

Много е важно как е тръгнала службата и в кои сили се развива морският офицер. Повечето адмирали дава варненската база, „ковачницата“ за такива кадри е Първият дивизион. Адмирали има също сред миньорите, катерниците, по-малко от пръстите на едната ръка са сред подводничари и десантчици, само двама са от ОХРА, нито един няма сред бреговите ракетчици, свързочници и авиатори, да не говорим за „Пясъка“ и други дребни подразделения. Всички адмирали, началници на Морското училище, имат друг боен старт.

В западния свят шества една адмиралска шега: „Може ли морският офицер да стане контраадмирал? Може, ако баща му е вицеадмирал“. В руския флот има още едно допълнително условие – ако на челото му пише: „Ти ще станеш адмирал“. Каквото и да значи това. И в нашия флот се срещат адмирали от офицерски семейства, дори двама адмирали от едно семейство, дори трима адмирали от една фамилия. Друго е, като има традиция, приемственост. Въпреки че има адмирали и от сухоземната вътрешност на страната, които за първи път виждат море по време на летния лагер в първи курс на Морското училище.

Изглежда има и нещо друго – необяснимо, мистично, енигматично и зодиакално, като например разположението на звездите. Особено ако звездите са по пагоните на кадровиците и най-вече на хората, които командват държавата.

Вече в запаса, един адмирал е партийен кандидат за висока изборна длъжност. Харесали го, предложили му, приел. Няма лошо, той е гордост за флота. Но по време

на кампанията лидерът решава да му вдигне рейтинга: „Адмиралът е с нас още от създаването на нашата партия“. Всъщност от основаването на тази партия до преминаването на адмирала в запаса са минали цели единадесет години, през които той заема високи длъжности във флота и в армията. Което означава, че или тази хвалба не е вярна, или има едно дългогодишно нарушаване на включената в закон деполитизация. Има и трета възможност – изказването е „изцепка“ на вожда. А вождовете това го могат.

На предсказанието на циганка може да се вярва едва когато то наистина се случи. Затова майката няколко десетилетия не казва на своя син какво за него ѝ „се дава“ на ромката: „Това момче ще стане голям човек. Ще носи златни копчета и златна сабя“.

Момчето вече е в началните класове в училището, когато в час на класния учителката е поканила бащата на едно от децата. Морският офицер, строен и красив, в бяла парадна униформа, разказва за флота, за корабите и морето, за моряците и офицерите. Колко му е някому да блесне в главицата: „Ще стана като него!“.

А най-близкото до мечтата решение е Нахимовското училище. За юношите то си е казарма – с дисциплина и наказания, с пансион и отпуски. Но заедно с това – с обаятелни преподаватели и началници, с интересни науки и морски гребни походи. Разбира се, и с красива униформа, която привлича погледите на девойките.

Естественото висше продължение на военния гимназиален курс е Морското училище, разбира се, по онази правилна специалност – „Корабоводене“, инкубатор за адмиралите. Алма-матер дава всичко на лейтенантите, с което в умовете, телата и сърцата те започват първите си крачки във флота. А после той, както от години си знае и може, ще ги омачка и омеси по „свой образ и подобие“. Някои ще изградят и собствен.

В края на пролетта на една от седемдесетте години на миналия век военният съвет на флота определя вече капитан-лейтенанта и за втора година командир на стражеви кораб в „онзи“ Първи дивизион да участва в конкурс за обучение във Военноморската академия в Ленинград. За изпита по тактика амбициозният офицер се подготвя в Морското училище. На „Акациите“ се качва в автобуса на път към базата. Стои прав, защото няма свободни за сядане места. Един пътник, който го оглежда внимателно, става от седалката и тръгва към него. Нищо особено – непознат възрастен човек, среден на ръст, в тъмносин шлифер. Той се представя кратко:

– Контраадмирал Иван Вариклечков.

Двамата се ръкуват и адмиралът продължава:

– Много ми е приятно да ви видя! Вие имате изключителна осанка на военноморски офицер. Желая ви успех в службата!

Капитан-лейтенантът е впечатлен от неочакваната среща с човек, за когото все още знае малко, починал през следващата година. Запознава се по-подробно с интересния му живот – немски възпитаник, служил в немския флот, с немска съпруга, първи „контърадмирал“ на

действителна служба в нашия флот, флигел-адютант и любимец на царя, два пъти командвал флота, който на коронния съвет при Борис III и министрите през октомври 1939 г. аргументирано и решително се обявява против плановете България да стане съюзник на Германия. За което е уволнен.

След 1944 г. „царският“ офицер е арестуван, съден, лежал в лагер и затвор, лишен от пенсия. По времето на онази среща в автобуса вече е свободен, забравен и скромен фермер. Дватамата, както се оказва по-късно, имат съвсем еднакво начало на военната служба. „Царският“ офицер е завършил кадетското училище в София, а „народният“ – Нахимовското училище във Варна.

Младият офицер завършва Академията, служи в Адмиралтейството, командва последователно „онзи“ Първи дивизион, базата и флота. С времето се сбъдват предсказанията и пожеланията.

Циганката познава донякъде. Ако не са златни, поне са жълти копчетата с котви на морската му униформа. Ако не е златна, все пак е сабя, с която капитан-лейтенантът участва в парада във Варна по случай двадесет и пет годишнината от събитието на 9 септември 1944 г., наричано впоследствие според конюнктурата въстание, революция или преврат с различни прилагателни. Строят на „онзи“ дивизион се води от капитан първи ранг, който по-късно ще стане контраадмирал, а до него марширува друг капитан-лейтенант, който по-късно ще стане вицеадмирал. Ако не е сабя, все пак е кортик, с който през 1997 г.

в София вече началникът на Главния щаб на флота командва парада на представителните части на армията по жълтите павета.

През следващата година, може би по онова предсказание, става наистина „голям човек“. Удостоен е със звание „адмирал“ – четвърти в цялата история на флота „пълнен“ адмирал и първи, чиито пагони след 2000 г., когато той вече е в запаса, са апликирани с четири звезди. Дълго време е единствен. Ще минат още цели двадесет и две години, докато президентът връчи същите такива пагони на друг морски офицер...

ФАЗАНИ

– Здравейте, другарю полковник! Всичко наред ли е със службата? – за началника на Щаба на флота едва ли имаше по-традиционен въпрос, с който той започваше разговорите си с командирите на поделения, за които отговаряше пряко.

Не че в известен смисъл не отговаряше за целия флот, но военноморските бази и бригадата ракетни и торпедни катери „се водеха“ на командващия, а всички останали на „пряк отчет“ – нему. В случая на другия край на връзката беше командирът на бреговото ракетно поделение – най-мощната ударна сила на флота, макар и от гората.

– Тъй вярно, другарю контраадмирал! Водим учебен процес, техниците поддържат изделията, след обяд имаме строеви преглед...

– Добре, добре, поддържайте, преглеждайте се! Всъщност аз не се обаждам по служба. „Омега“-та в строя ли е?

– Разбира се, какво ще разпоредите?

– В събота с командващия и още трима отговорни другари ще дойдем на обяд. Вижете там нещо по-така, да речем два-три фазана...

Нещо пропука в слушалката и връзката прекъсна. Телефонистките я възстановиха бързо и адмиралът заговори първи:

– Нещо стана по трасето, повтарям – пет души, събота, фазани! Разбрахте ли ме? – началникът искаше да се убеди, че важната задача е ясна, въпреки лошата връзка.

– Разбрано, другарю контраадмирал – отговори ра-

кетният полковник, въпреки че имаше малко съмнение, но не му беше удобно да го занимава с дразнещи подробности.

Той дослужваше до пенсия като командир на най-секретното флотско поделение, донякъде разшифровано чрез популярното му име – „Родни балкани“, което пък, пак донякъде, разкриваше неговата дислокация – южно от нос Галата, недалече от близко до Варна село, в надвиснала над морето гора. Огромният му район беше недостъпен по суша и море, ограден от кльон и охраняван денонощно от въоръжен караул, подсилван от периодичен обход.

В поделението не влизаха дори офицери от Щаба на флота с изключение на единици от всеки отдел, горди собственици на „червен“ пропуск от група А, и то само до административната част. До техническата позиция достъп имаха само няколко души.

Дори думи с корен „ракет...“ не трябваше да се произнасят. Поделението не беше ракетно, а „режимно“, в него нямаше противокорабни ракети, а „изделия“. Изобщо не само врагът, но и родната цивилизация не трябваше да знае нищо. Кое то си беше смешно, защото стотици наборни младежи „отбиваха“ войнския си дълг на „Родни балкани“. Те бяха щастливи, че носеха морска униформа и още повече, че за разлика от корабните моряци служеха не три, а две години. Само дето не можеха да се хвалят с горда служба сред чудесна природа – подписваха една хартия, според която бяха ни чули, ни видели.

Източният фланг на строго секретната територия

беше девствен плаж, милван от нежните вълни на чистата морска вода, в която влизаше и малко мостче. Малко по-нагоре беше онази „Омега“ – прилична хижа за гости. Вероятно неизвестният кръстник я беше нарекъл с името на последната буква от гръцката азбука, защото в нея имаше всичко, наистина от „алфата до омегата“, за отдих, срещи и банкети. Екстра беше близкият златист плаж, за който все не стигаха сили и време, посвещавани предимно на кулинарните шедьоври на известен заради тях кок.

Природният ареал беше благодатен с прасета, фази и гъби – неща, които привличаха ловна дружинка от отбрани люди и самостоятелни началнически интереси. Те наминаваха периодично, посрещани, водени, съветвани от почти професионални специалисти по природните дадености, които трябваше да бъдат дебнати, гонени, стреляни и брани от гостите. Някои от тях нямаха онзи пропуск от група А, но дежурните на портала козируваха още на микробуса, без да се задълбочават относно неговите облечени в камуфлаж пасажери.

Ракетният полковник позова началника на прехраната и му възложи задачата. Манджата, както го наричаха, инструктира готвача за съботното мероприятие. На него много не му трябваше, знаеше откъде какви продукти да осигури, как да ги изпише документално и какво от тях да сътвори. Алкохол имаше достатъчно, предвидливо икономисан от полагащото се за последната клетва, плус неизчерпаемите запаси на командира, попълвани редовно от щедри спонсори. И зададе най-важния въпрос:

– Другарю майор, а фазаните? Фазаните откъде?
– За фазаните не бери грижа, ще ги получиш живи в петък. Колиш, попарваш, скубеш, караш по рецептата за печено пиле.

Майорът свърши още две важни неща. Първо повъни на управителката на гарнизонния стол да изпрати една сервитьорка в събота към обяд в „Омега“-та. Тя щеше да дойде с персонален транспорт – една дежурна джипка от тила на флота. На КПП-то пропуск не ѝ трябваше. Фейсконтролът на дежурния старшина щеше да я разпознае като влизала и друг път.

После извика един от най-ценните старшини в поделението. Разбира се, ценен беше като перфектен механик-водач на огромната транспортно-зарядна машина, която изнасяше ракетата „Сопка“ на отдалечената с километри огнева позиция. Модерното за времето си оръжие имаше аеродинамика на самолет изстребител, насочваше се самò, летеше над морето с близка до звуковата скорост и на разстояние от сто километра можеше да извади от строя кораб от клас „крайцер“, да не говорим за по-дребните единици.

Водачът на ракетата беше водач и на ловната дружина. Знаеше пътеките на дивите прасета и най-удобните места, където разполагаше „на гюме“ високопоставените стрелци с маркови, предимно подарявани по случай разни юбилеи оръжия. Нещатният ловджия отговаряше и за ловните кучета, условно зачислени и хранени по-добре от матроската разкладка.

Предполагаше се, че за специалиста по прасетата залавянето на фазаните е слаба ракия. Фазанът, ина-

че казано, си е вид кокошка. Има крила но не може да хвърчи надалече като орела, има крака, но не може да бяга бързо като щрауса. Види ли се из гората див фазан, въпрос на малко време е да се хване, особено с помощта на маскировъчна мрежа, брезентово платнище или обикновена тояга.

Дните се редуваха под знака и в подготовка на съботното събитие. На един почти основен етап от нея, в петък около обяд ракетният командир набра смелост да се обади на началника на Щаба на флота.

– Разрешете да доложа, другарю контраадмирал! Относно обяда утре...

– Докладвайте! Сигурно всичко е наред?

– Тъй вярно, готвим се. Но срещаме един проблем...

– Какъв проблем, да не ви е за първи път! Нямало е никакви проблеми.

– Но сега има! Всъщност няма, но не можем да изпълним заповедта в пълен обем.

– Хайде, стига го увъртайте! Какво има? – изглежда се нервираше адмиралът.

– Ами, вие разпоредихте двадесет и три фазана, а ние към сегашния момент сме заловили само двадесет и един. Два не достигат. Но вече е обяд, а фазани няма, сигурно са се уплашили и са избягали извън нашия район...

– Двадесет и три ли? Казах два-три! Ами да, доказвате, че повечето артилеристи сте глухи... Всъщност къде са фазаните, живи ли са?

– Живи са, другарю контраадмирал. Виноват, не съм ви разбрал добре!

– Каква има за разбиране? Мислите ли, че петима души можем да изядем цял курник?

– Мина ми през ума, но си помислих да не би по-вечето да са за гарнизонния стол. Щото нали например прасетата...

– Стига приказки! Идеята е добра. Гответе обяда, всичко останало – в стола! Месо щом има, банкет винаги може да се измисли. До събота!

Извън природата – гора, море, флора и фауна, извън нестандартните задачи, поделението на бреговите ракетчици преминава през различни фази – от дивизион, през полк, до бригада. Първата ракета „Сопка“ е експонат в парковата експозиция на Военноморския музей. Постъпва нова техника – комплексите „Редут“, след него „Рубеж“, провеждат се успешни ракетни стрелби. После идват промените, полосата на съкращения и реорганизации. Надвисва заплаха за ликвидирание на бреговите противокорабни комплекси. Добре че за тях се знае сравнително малко, поне от различни ликвидатори...

Настава време бреговата ракетна част да докаже своите възможности чрез практическа ракетна стрелба по морска цел. Такава не е провеждана цели осемнадесет години, преминали са в запаса хората, които имат реален опит. Въпреки грижите, за техниката няма „гаранционен срок“. Има рискове.

През лятото на 2020 г. се провеждат стрелби с подвижен брегови ракетен комплекс (ПБРК) „Рубеж“. Поделението, флотът се справят отлично, без никакви

проблеми. Целта е поразена. В мрежата дълго се върти едно красиво видео, заснето от вертолет. Ракетата пронизва кораба мишена. По-късно в Щаба на ВМС единадесет офицери, четирима старшини и трима матроси са наградени от министъра и от началника на отбраната, и от командира на ВМС.

Ако ракетна стрелба се провежда веднъж на осемнадесет години, четири вече са минали. За оставащите четиринадесет могат да се сменят приблизително четири поколения диви фазани и две поколения диви прасета. Гората и морето са вечни! Ако ракетите, макар и от миналия век, възрастни и поддържани добре, „не ръждясват“, важни са хората! Хората са важни!

ЕВРОПЕЙСКИ НОТИ

Когато след промените страната ни, разбира се, и армията, поема курс по евроатлантическия фарватер, Военноморските сили са своеобразен флагман в този сложен процес. В началото на деветдесетте години на миналия век негова същност са чужди корабни визити в български пристанища, официални посещения на флотоводци в двете посоки, две международни конференции у нас, включването ни в инициативата „Партньорство за мир“, многонационални учения, особено от типа „Кооператив партньор“, визията за бъдещето на морината, та чак до промени на униформата и в терминологията. Правителството, Министерството, политиците хвалят флота, дават го за пример...

Обаче, образно казано, там, накъдето флотът се беше запътил, оттам Представителният му духов оркестър (ПДО) вече се връщаше. Оркестърът е „европейски“ по своя генезис, характер и развитие и през годините, и досега. Той е създаден преди сто и четиридесет години, през 1884-та, към Дунавската флотилия в най-европейския по онова време български град – Русе.

Първи капелмайстор на „музикалния хор“ от двадесет и двама души е „двойният европеец“, австрийският поданик от чешки произход Франц (Франтишек) Минарек. Но още три години по-рано шестнадесет души от флотилията създават първообраза – полусамодееен музикален състав, диригент на който също е европеец – чехът Франтишек Шебек.

Инструментите са изработени по поръчка и са доставени от фабрика „Ф. В. Червени“ в Кралъов Храдец, Чехия (в рамките на Австро-Унгарската империя). За цялата си история ПДО има седемнадесет диригенти. Показателно е, че в първия му четвърт век всичките петима диригенти са чужденци – все от центъра на Европа.

В репертоара на оркестъра около тридесет и пет процента са класика, предимно европейска. В обработка на диригентите звучат творби на Росини, Вебер, Сметана, Дворжак, Бетовен, Верди, Вагнер, Моцарт, Рубинщайн, Щраус. Модерната музика е представена с адаптации на Гершуин, Глен Милър, „Бийтълс“, АББА, въобще джаз и поп-рок.

В периода, когато за флота от всичко има по много, и ПДО има максималните си четиридесет и двама оркестранти. В по-новите трудни времена те падат до шестнадесет. Когато армията влиза в полосата на драстичните съкращения, освен самолети, танкове и кораби процесът на „нарязването“ бушува и сред военните духови оркестри. От всичко тридесет те са намалени на девет. ПДО е набелязан за ликвидиране. Между Адмиралтейството и Военното министерството потичат спорове, писма, предложения. Аргументите за история, традиции и целесъобразност не вълнуват столичните чиновници. Някой от тях дори подхвърля вариант – щом толкова държите на оркестъра, вместо него ще съкратим един корабен екипаж. Командващият не отстъпва. ПДО е „най-боеспособният екипаж“. Няма курсови задачи, учебен процес, ремонти и бойни готовности. Но във всеки момент може да изпълни всяка поставена му задача. В марината

всичко става по ритуали. Дори да се закрият ВМС, някой трябва да свири на последния ритуал.

В новото хилядолетие бурята отминава. Щатът е подобрен, назначен е помощник-диригент, оркестрантите вече са тридесет, но инструментите са стари, някои на около сто години. Един инструмент дори загибва при изпълнение на служебния си дълг. Формацията музицира на кея, докато чуждата фрегата подхожда за заставане на вързала. Някой силен матрос от борда е запартил хвъргалото твърде далече. Тежката му дървена топка попада сред оркестъра и за щастие, счупва не глава, а инструмент.

С течение на времето, с помощта на Общината и спонсори, инструментите са подменени с водещи световни и отново европейски марки – японската „Ямаха“ и френската „Зьолмер“, с каквито свирят Виенската филхармония и канадският „Брасквинтет на петимата професори“.

В цялата си история оркестърът само веднъж не е изпълнил заповед. През 2001 г. по инициатива на Турция е създадена Оперативна корабна група за военноморско сътрудничество на всички държави в басейна на Черно море – БЛЕКСИФОР. Тя е опорочена, когато Русия унищожава скромния грузински флот, а след година окончателно се разпада. В своя апогей обаче при сменяно по азбучен ред на държавите командване и преходно домакинство провежда ежегодни учения в морето и укрепващи доверието начинания по брега.

При едно такова събитие в българско пристанище с участието на ПДО трябва да се представят еки-

пажите на всички държави по азбучен ред. България е първа, но като домакин отива на пета позиция. Както е по сценария, ритуалът започва с Грузия. Оркестърът свири грузинския химн. Но на присъстващия адмирал нещо по организацията не му харесва и решава да я промени на ход. Казва на диригента да спре химна. Маестрото продължава да дирижира и през рамо му отговаря: „Не мога!“. Адмиралът повтаря своята команда. Диригентът е упорит: „Химн не се спира!“. На ръба на наказанието предотвратява евентуален международен скандал.

Оркестърът не само вкарва европейското у нас, но сам тръгва по Европа. Първата задгранична изява на формацията е още в годината на създаването му – на борда на яхтата „Александър I“ петнадесет музиканти посещават Одеса и Севастопол. След 1944 г., освен многократно Русия, оркестърът е посещавал и Румъния, Унгария, Гърция, Украйна.

„Замразени“ през последното десетилетие на миналия век, под палката на Миро задграничните мисии на формацията се възобновяват през лятото на 2000 г. с участието ѝ в 40-ия международен фестивал на военните оркестри в Монс, Белгия. През новото хилядолетие ПДО участва ежегодно (в някои години – и по два пъти) в подобни фестивали и турнета в Белгия, Франция, Италия, Швейцария, Турция, ФРГ. Навсякъде оркестърът се представя блестящо, получава благодарности от кметове и организатори, аплодисменти на публиката по концертни сцени, улици и стадиони. Той впечатлява с униформата си – черни сака и бели панталони, със стройност и

синхрон на дефилетата, с разнообразния си репертоар и най-вече с качеството на концертите на сцена.

През септември 2009 г. ПДО е единственият чуждестранен оркестър, поканен във Франция за участие в честването на шестдесет и пет годишнината на десанта в Нормандия през Втората световна война. Оркестърът е украшение на богатата програма на тържествата. Изнася два концерта в две части с обща продължителност петдесет минути, предавани директно по местното радио и телевизия. Публиката е толкова впечатлена от „европейския“ репертоар с френски акценти, че запява чувствените и вечни песни на Жо Дасен и Шарл Трение. Подарък за нея е музиката от най-известното парижко кабаре „Мулен руж“. Тя пляска в такт с игривия „Канкан“ на Жак Офенбах, френски композитор от немски произход (с френско име и немска фамилия), един от основоположниците на оперетата и виден представител на европейската класическа музика.

Апогей на юбилейния гастрол са обработки на Глен Милър – трагично свързан с честваните събития, известен на поколения французи американски джазмен тромбонист, композитор и аранжор от ерата на суинга, един от най-продаваните музиканти в периода 1939 – 1942 г. Точно в нея постъпва в армията на САЩ като музикант с чин капитан. Вече майор, той ръководи 418 Army Air Forces Band – оркестъра, който около големия десант на френския бряг изнася повече от седемдесет концерта пред американските войници, дислоцирани на Острова. След успешния десант кон-

цертите се пренасят във Франция. На 15 декември 1944 г. загадъчно свършва земният път на военния музикант. Най-тиражираната версия е, че е жертва на „приятелски огън“. По повод коледен концерт във френската столица Милър излита от британската авиобаза „Бедфорд“ с военен самолет, който изчезва в Ламанш. Предполага се, че в „зоната за разтоварване“ е поразен от съюзнически бомбардировачи, освобождаващи се от неизползвания си бомбен товар.

По време на турне в Париж и Лил през 2010 г. ПДО представя и върховото си постижение – тридесетминутния спектакъл „Вълни“ – концерт от разнообразна музика, изпълняван в непрекъсната хореография, включваща дори хоро. „Ниска топка“ за военните духови оркестри е да маршируват и да свирят. Но да свирят, като правят фигури, танцуват и играят ръченица, е запазена марка на флотските музиканти.

В Париж с ПДО се случва нещо, което напомня за онзи решаващ гол във френската врата. Разликата е, че след гола „петлите“ са обзети от спортна мъка, а след едно изпълнение на оркестъра, тръгнало като скандал, всичко завършва мирно и красиво.

На подиума се редуват френски оркестри. Към края на участието на ПДО в общия концерт неговият френски импресарио изненадващо за публиката обявява по микрофоните: „А сега българският оркестър ще изпълни „Марсилезата“. Маестрото вече е вдигнал ръце, но така си и остава, защото ситуацията не му позволява да дирижира. Над множеството се понася ропот, чуват се реплики и подвиквания, другите диригенти ръкомахат,

някои тръгват към организаторите. Един въпрос витае в стотици глави: допустимо ли е това изпълнение? Химнът не е позиция от концертен репертоар. Той е част от държавния протокол, изпълнява се на събития от национален характер, на спортни и други начинания за обозначаване на национална принадлежност. И защо един чужд, български оркестър ще изпълнява френския химн? При толкова местни оркестри!

Импресариото отново се появява пред микрофоните. Публиката затихва, тя чака обяснението. Защо? И го чува: „Защото ще изпълнят „Марсилезата“ по-добре от френските оркестри!“. Диригентът властно и енергично задвижва ръце. Още в първите няколко такта публиката започва да осъзнава какво се случва. После става на крака. Някои запяват, други се просълзяват. Накрая всички възторжено и дълго, дълго ръкопляскаат. Но химн не се свири на бис!

ТЕНИС

В армията много държат на спорта. Особено във флота. Като се започне от сутрешната физзарядка за матроси и курсанти, като се премине през някакви задължителни военно-спортни нормативи, през пешни маршове на скок и гребно-ветроходни походи, та чак до спартакиади и първенства по различни спортове. За занятия по плуване и гребане има „забито“ в разписанието за деня време, басейни в базите и в Морското училище, лодките от типа „Ял“ доживяват чак до новото хилядолетие. В спортната рота на флота на „Почивка“ фиктивно за матроси се водят изтъкнати спортни надежди, чиято главна грижа е да тренират редовно и понякога да побеждават на турнири и на спартакиади. Един боксьор от категория „муха“ от флотското дружество инкасира и олимпийски медал.

Училището бъдещите офицери завършват с държавен изпит и по физкултура, а при поредното затягане на службата бягат на изпити по хронометър сто метра и един километър и висят по лостовете за едно-единствено коремно възлизане, каквото президентът и сега прави без усилия. Защото без „коремно“ няма възлизане в звание и длъжност. По принцип...

И в Адмиралтейството спортът е на висота. В подземието на величествената сграда се вихрят турнири по стрелба с пистолет. В един по-ранен период в рамките на час (половин в извънработно и половин в работно време) сутрин щабаджиите могат да избират дали да плуват в градския басейн, дали да топят калории по игрища и кортове, а по-пухкавите просто здравословно да се раз-

хождат в Морската градина. В Оперативния отдел си правят турнири по бридж, защото вратата на неговия секретен етаж е заключена и се отваря само ако светне зелената лампа. Голяма екстра е бившето състезание по майсторско управление на личен автомобил, фаворитите на което се включват в регионални и национални ралита, за да си трошат колите, които после флотската авторемонтна работилница оправя на преференциални цени. Веднъж годишно пешият поход започва с автобус, а гребният – с лодки на буксир, но и двата завършват с банкет.

Генерали и адмирали не са забравени – министърът, командвал армията двадесет и осем години – чак до промените, полага грижи за кондицията на генералите и адмиралите на най-високите длъжности. Лично води на походи по планини и върхове групата от свои заместници, началника на Генералния щаб и неговите заместници, командващите видовете въоръжени сили и „детската градина“, както галено наричат заслужили ветерани на специален щат, които би трябвало отдавна да са в пенсия. А тя ги грози, ако не издържат този поход.

Във флота не остават по-назад. Една началническа дружинка съчетава полезното с приятното – периодичен пеши поход с лов на прасета в секретния район. Прасета рядко падат, но дълги разходки в гората на чист въздух с пушка в ръце са поносима мъка преди другарския банкет.

Промените отвяват тези идилии за началниците, появява им се едно ново спортно хоби, но задължи-

телната физкултура и спорт за подчинените си остават, дори придобиват нови измерения – специализиран ръкопашен бой, военен петобой, изникват някакви спортни комитети и международни състезания.

Разбира се, във флота приоритет са морските спортове заедно с попадналия сред тях далечен роднина – тегленето на въже. Освен тях моряците практикуват голяма палитра други спортове, повече колективни и по-малко индивидуални. „Ножицата“ е разтворена до отказ между акробатичния рокендрол, единствена звезда в който е офицер от Щаба на флота, и измисления през дванадесети век във Франция тенис. Не става дума за „масовия“ братовчед пинг-понг. За тениса на корт иде реч...

За нашите условия кралският спорт, който добива развитие на Острова, би могъл да се нарече адмиралски. Най-малкото защото четирима от петимата „пълни“ адмирали и един вицеадмирал владеят ракетата. А други висши моряци, които не са я похващали, по силата на високите си длъжности правят по нещо за привличането към тениса и на други по-нисши чинове.

За флота, а и за по-широк социум, родното място на тениса е Матроската площадка в Морската градина във Варна. Базата, поддържана от щастливи покрай спортната си служба матроси и всеотдайни тренъори, под егидата на командващия адмирал Бранимир Орманов, първоначално приютява баскетбол, волейбол, щанги, художествена гимнастика и тенис. Кортовете са два, на които се водят битки за „Купата на адмирала“. Не на командващия, а на адмирала, защото тогава все още Орманов е единственият адмирал.

Увлечението по тениса той предава на сменилия го командващ адмирал Иван Добрев. Странджата добре играе тенис и подкрепя адмиралския турнир, покрай който през август, в навечерието на Празника на флота Варна се превръща лятна столица на мъжкия тенис. Отделно класиране има за цивилни, в което мерят сили и почиващи във Варна чужденци, които превръщат турнира и в международен. Матроската площадка търпи промени. През годините другите спортове придобиват собствени зали, а тенисът остава да се шири просторно на четири, а по-късно и на пет корта. Той, както и много други спортове, са секции във ФСФД (флотско студентско физкултурно дружество) „Черно море“, което се радва на всестранината подкрепа на флота, чийто заместник-командващ традиционно е председател на дружеството.

В ерата на адмирал Васил Янакиев нещата продължават да се развиват инерционно и благоприятно за спортовете, но командващият, самият той волейболист, се интересува предимно от футбола. Оперативката в понеделник на командващия, който осемнадесет години е начело на флота, започва с доклад на треньора на отбор ВМС, после „Черно море“, който води битки в челото на футболното първенство.

Вицеадмирал Димитър Павлов е първи командващ ВМС в новия период. Той е начело на марината малко над една година през 1990 – 1991 г., но този период му стига да постави началото на възраждането на флотския тенис. Самият той, вероятно повлиян от чуждите флотоводци, систематично работи с ракетата

на кортовете в Морската градина заедно със свои фенове в службата и тениса.

Главната му заслуга, която ще даде плодове в бъдещето, обаче е, че „запалва“ по тениса правилния човек – своя съвипускник, тогава заместник-командващ и все още капитан първи ранг Христо Контров. Той е „спортен тип“, пробвал половин дузина спортове на младини, функционално отговаря и за спорта във флота, председател е на ФСФД „Черно море“. На тази благодатна почва избуява любовта му към тениса, на която отдава около четвърт век, половината вече в запаса.

В началото го обучава треньорът Митко Йовев, после играят един срещу друг. Идва време на корта от двете страни на мрежата да се изправят Павлов и Контров – винаги по двойки с по-млади отбора и никога сингъл. Имат много съвместна служба, за да си причиняват и спортно съперничество. Възобновен е турнирът с ново име – „За купата на командващия“, в случая вицеадмирал Венцеслав Велков. В него Контров, вече контраадмирал, участва редовно, класира се в челото. В една финална среща води убедително срещу флотския артилерист. В почивката между сетовете успява да му каже: „Хайде, стегни се! Не е удобно аз да взема тази купа!“. И отново е на „запазеното“ второ място.

Вицеадмирал, към финала на службата и адмирал, Христо Контров е командващ, впоследствие – началник на Главния щаб на ВМС, точно три години. В този период подобрява формата – силата му е във форхенда, бекхенд използва повече с една ръка. Добива самочувствие да играе с именити любители тенисисти, сред които са и

двама побеждавани председатели на Народното събрание. В една адмиралска среща по двойки на корта на Военнопочивния дом Странджата и треньор побеждават двойката на Контров. Той рядко губи мач, но не му се удава да победи своя колега – командващия авиацията.

Ако на картата на световния тенис в различни периоди България има авторитет благодарение на братя Пампулови, сестри Малееви и Григор Димитров, във военноморските сили по света известният тенисист към края на предишния век е адмирал Христо Контров.

Доплавал до Варна на борда на флагманския си кораб, командващият Шести флот на САЩ след разговорите в Адмиралтейството предлага на своя домакин среща и на корта. Вероятно не е очаквал, че ще загуби. По собствено желание, но неуспешен опит да защити честта на короната прави и английският военен аташе.

Адмиралът играе не само на наш, но и на чужд терен. По време на визита на румънския командващ в каре показва класа във военноморското училище на домакините. В Неапол се среща с български морски офицер. В тенис клуб в Чикаго играе в каре с трима американци. Побеждава и на корт в Тулон. На ежегодната среща на командващите във Венеция получава покана от украинския командващ за официална визита. Изглежда още тогава е уговорена вече традиционната среща и на корта. Адмирал Контров пристига в Одеса на борда на фрегатата „Смели“. В напрегнатата програма е намерена пролука за онази среща, за която украинците са се подготвили старателно. Нашият чо-

век претърпява категорично поражение не от адмирал, не от морски офицер, а от професионален тенисист. Иначе казано, сам си изкарва боя.

Освен за собствено удоволствие, адмиралът се отнася към тениса и като към способ за разширяване на спортната база и привличане на по-младите офицери към здравословен отдых и неформална колегиалност. По негова идея са построени кортовете в Морското училище и в ракетния полк на „Родни балкани“.

Последният проект е сложен – поделението е секретно, достъпът до него е строго ограничен, дори за морските тенисисти. Авиационният генерал и началник на Генералния щаб се отнася с разбиране към идеята в ракетно формирование да има турнири, но поставя изискване – до кортовете флотът да построи отделен път. Строителният отдел в тила на флота и сърцатият командир на поделението се справят с несвойствената задача.

Зареждат се турнирите в благоприятни условия. Спортистите пристигат заедно със съпругите в района в петък след края на работното време, настаняват се във вила „Омега“ и първо отработват другарската вечеря, която всеки си плаща. В събота и неделя са битките на корта. Между другото лете екстрите са плаж и риболов. Наградите са морални, плюс удоволствието да се похвалиш: „Играх тенис с командващия“. Какво повече!

Във флота след адмирал Контров обяснимо интересът към тениса леко спада, кортовете в Морската градина вече са усвоени от нов чорбаджия. Но в новото хилядолетие в района на Военноморската база Варна председателката на Народното събрание и военният министър

прерязват лентата на спортен комплекс на открито, който включва и тенис корт. Новият комплекс се ражда с усилията на тенисист, участник в турнирите на „Родни балкани“, командира на базата и все още само капитан първи ранг Емил Ефтимов. А с този корт, който вече съществува в закрития комплекс, кортовете в базата вече стават два. Тенисисти само да има! Има...

Когато най-старшият флотски тенисист преминава в запаса с полученото малко преди това звание адмирал, организира турнир сред „големите“ общинари във Варна и по-малките пет районни кметства, в който завоюва три купи (звездите са заместник-кмет и скулптор), а след политическата кариера играе тенис с приятели три пъти в седмицата до възраст с две седмици.

Една от последните му важни победи е първо място в някакъв коледен турнир, организиран от ФСФД „Черно море“ и Общината. Участват много тенисисти от Варна и страната. На корта той е в двойка с бивш матрос, от ония, които преди много време „служат“ на Матроската площадка. Противник е диригентът на хора на Варненската опера с друг майстор на ракетата. Финалното дерби на турнира е спечелено от адмиралската двойка.

Като че ли тенисът във флота се подчинява на две аксиоми. От една страна, на някои офицери, като станат адмирали, им се доиграва тенис. От друга страна, някои офицери, които вече играят тенис, после стават адмирали. Най-яркото доказателство за второто е актуалният началник на отбраната у нас адмирал Емил Ефтимов.

СЪДЕБЕН ЗАСЕДАТЕЛ

В рамките на този разказ ще го наричам с прякор „Механика“. Причините са две. От една страна, е непоправимо скромен. Не се гордее с известна фамилия, нито с произход като другите, пръкнали се в столицата или в големите морски градове, няма генерал и дори полковник в родата, нито гръб във флота. Не го блязват звания, длъжности, академии, награди и мирновременна слава. И в трите оси на собствената си координатна система – служба, семейство и приятели – е честен, добронамерен и услужлив, желан помощник в трудностите и приятна компания на маса. Душица – отвсякъде.

Втората причина е, че в службата плава само по един неотклонен фарватер – механик и нищо друго. Никога не се опитва да направи поворота към по-лека, по-малко рискова и престижна началническа служба – само механик и толкова! А професията на механика е важна и трудна. Важна, защото, ако нямат ход, корабите са само неподвижни тонове желязо и взривни вещества. Трудна, защото машините сами се повреждат, но се ремонтират, поддържат и експлоатират от много хора, в центъра на които е той – механикът. За разлика от другите чинове, механикът си мие ръцете и преди да влезе в тоалетната. Защото в машинното отделение не винаги е аптека, там е горещо, шумно и мирише на „коня“ – на толкова коня, колкото е мощността на главния двигател.

Разбира се, Механика завършва техническия профил на Морското училище. Дълго служи в най-южното съединение на флота – в Созопол. Първо е механик на 123-К,

най-малкия торпеден катер. След година – механик на проект 206, голям торпеден катер. После – механик на проект 205, ракетен катер. Идва ред да е механик на дивизион торпедни катери, след това – и механик на дивизион ракетни катери. Последната му длъжност в Созопол е флагмански телемеханик на Бригадата ракетни и торпедни катери, в която отлитат единадесет години от офицерската му младост. В новия век отлита и бригадата.

Все още капитан-лейтенант, вече във Варна е назначен за инженер по двигатели във флота в техническия отдел към тила на марината. Друг капитан-лейтенант в отдела няма, само двама са капитани втори ранг сред всички останали с по три болта на пагоните. След година става старши офицер – капитан трети ранг, а след още шест – електроинженер на флота в същия отдел. След още две години е военен представител на флота в „Лъджата“, както наричат военния кораборемонтен завод, в който преминава повече от работното му време в контрол на срокове, обем и качество на ремонтите и изпитанията на море. Прави още две крачки нагоре – заместник-началник и началник на „неговия“ технически отдел.

На двадесет и седмата година в марината, на третата година в своя служебен апогей Механика подава рапорт за уволнение по собствено желание. В рапорта много не стават ясни мотивите, но всички колеги знаят причината – обида от служебни началници и съдебна институция. Във флота се срещат хора, които, колкото и да са наказвани и обиждани, си налягат гащите

на столовете, докато докарат до заветната пенсия, че и повече. Нашият герой не е такъв – неговото търпение вече няма никакъв „санитарен праг“.

И всичко заради това, че е избран за съдебен заседател и произтеклите от екзотичното и доброволно обществено задължение чудеса и финтове, на фона на серия недоразумения и случайности, стекли се в най-неблагоприятна комбинация в личността на Механика. В крайна сметка оказал се и престъпник.

Сагата започва през 1984 г. с едно общо събрание на офицерите в Адмиралтейството, на което се предлага няколко души от различни отдели да бъдат избрани за съдебни заседатели с мандат от пет години. Решението е взето без обсъждане и без още избраните да знаят какво означава то. След време те виждат имената си в заповед на командващия, която узаконява новата им функция. След около месец всички са събрани в Дома на флота, където военен прокурор им обяснява очакваната дейност. На финала след два часа всеки получава поименно удостоверение за легитимен съдебен заседател. Механика – в съда за старши офицери. Логично – той е капитан първи ранг. Каквито подсъдимите, такива и заседателите. Старшинството е навсякъде!

За заседателите процесът не е никак сложен. Следователите разследват, прокурорът обвинява, а съдът – военен съдия и двама съдебни заседатели, поканени с писмена призовка, осъществява съдебния процес. Изслушват се обвинителният акт, обясненията на подсъдимия, на свидетелите и пренията на адвокатите. Единият казва, че „черното е бяло“, а другият – точно обратното.

След като с общи усилия и пречки е разкрита истината, съдът се „оттегля“ на заседание. Съдията предлага предвиденото във „вилката“ на закона наказание в съответствие с личността на обвиняемия, обществената вреда и каквото още само той си знае. Заседателите се съгласяват и присъдата се озвучава в залата. Толкова! Трудът на заседателите е безплатен, но пък цял ден са освободени от служба заради час-два на стол, но зад трибуна.

Още на първото дело Механика се чуди, че обвиняемият не е старши офицер, дори изобщо не е офицер. Темида е призовала едно мургаво момче от Строителните войски. Нарушението на трудовака е тривиално – самоотлъчка, присъдата е традиционна – дисцип, както му казват на военния затвор, чийто срок после се дослужва. Нещо като двойно наказание.

За мандат от пет години флотският заседател си спомня участия общо в три дела, всичките над трудоваци, всичките за самоотлъчка. Изглежда в техните поделения самоотлъчката е нещо като гарнизонен отпуск. Едного съдят за втори път, избягал е още веднъж в условия изпитателен срок. Съдията приятелски го съветва да спре серията. Но на виновника май му е все едно – и в дисциплина, и в поделението работят, и на двете места хранят.

Изтичат още пет години след края на мандата на морския съдебен заседател, общо десет, след като е избран за такъв. Годината е 1994-та, вече е демокрация, съпътствана от разруха, и той дори не знае в новите условия дали още има военни съдилища, заседатели

и процеси. Пък вече може и да няма военни престъпници. Не го и интересува. Има си достатъчно проблеми със старите кораби, които заводът ремонтира, а работата в съда е полузабравен спомен.

Неочаквано по служебния телефон го открива делови женски глас, който го кани на дело утре в еди-колко си часа. Механика се опитва да обясни, че е извън системата, че мандатът му е изтекъл, че удостоверение не е валидно, а има и много спешна служебна работа. Секретарката на съда изобщо не се впечатлява – тя трябва да осигури заседателя на всяка цена. После се оказва, че подсъдим е полицейски капитан, а делото е отлагано вече няколко пъти. Механика малко поизпуска нервите си. Оponира на чиновничката, че за изминалите пет години, откакто не са го търсили, може да е в друго поделение, да се е уволнил, да е в чужбина, дори да е умрял. После се оказва, че последното дамата е разбрала като обида.

Очевидно обидата е тръгнала нагоре по прокурорска линия и се е върнала в Адмиралтейството до заместник-командващия по тила, прекия началник на непокорния заседател. На служебното съвещание в края на деня му е разпоредено утре да отиде на това дело. Военният представител обяснява, че в завода има важна работа по проблематичен ремонт, планирал си е служебен транспорт, хора ще го чакат. Началникът намира компромис: „Отивай в завода, свърши си работата, а аз ще се обадя в съда да преместят делото след обяд“. Изглежда, че всичко е подредено...

На другата сутрин, малко преди да тръгне за завода, служителката от явното деловодство му поднася

междувременно пристигналата призовка. Подписът е положен „на коляно“. От завода около обяд двама офицери тръгват към съда със служебната кола. Идва ред и на адмиралския ефект, настъпва авария – отказва горивната помпа. Колата спира на около десетина километра от Варна. Двамата механици, оправяли десетки кораби, се захващат да оправят и старото военномПС. Помпата е непоправима. Измислена е опасна „рационализация“. В движение от туба с бензин, надничаща през прозореца, по гравитационен способ един маркуч подава гориво към мотора. С много спирки колата се влачи към града, докато делото е провалено.

Още същия ден, към края на работното време, прокурорът и съдията идват в Адмиралтейството за среща с командващия ВМС. Той отсъства, приема ги началникът на Щаба, който го замества. Изслушва търпеливо оплакванията, които тутакси отклонява. Не е отдавал заповед за съдебните заседатели, не е запознат със случая, нарушителят не му е подчинен. И отправя гостите към прекия му началник. Това е безсмислено – той вече е участник в ситуацията. Каквото направил, направил. Какво повече! Може би точно в този момент засегнатата страна решава да спаси честта на пагона. Виновникът трябва да бъде сурово наказан, иначе казано – осъден.

Механика получава нова призовка да се яви в съда, но този път за среща със следовател. Разпитван е три пъти, подписва ограничителна заповед да не напуска града. Изобщо не може да повярва, че може да

бъде осъден. По едно от обвиненията – неизпълнение на заповед – присъдата е две години затвор. Убеден е, че няма вина и счита обидата за толкова голяма, че подава рапорт за уволнение. Подава и два жалби – до президента и до началника на Генералния щаб. Съветникът на президента идва за среща във Варна. Случаят нашумява и по върховете на Военното министерство, Генералния щаб и Военната прокуратура. Важен е законът. Но нали делата не се разглеждат по същество, ако има нарушения на процедурата. Процедурата е забравена, а съществото са две неизпълнения. Намесва се и прекият началник. Уговаря подчинения да оттегли рапорта за уволнение и да се срещне лично с прокурора, да се извини, да си признае вината, с надеждата, че до съд няма да се стигне. Поучава отказ!

И до съд се стига! Друг път подсъдим не е бил капитан първи ранг. Свидетели са „онази“ чиновничка, заместник-командващият по тила и началникът на Щаба на флота и онзи колега, който участва в шосейния ремонт на закъсалата джипка. Единият съдебен заседател е трудовашки полковник, другият – полковник със сини пагони. Отпада вариант да участва морски заседател по подозрение, че би опорочил решението на съда, пристрастен към свой колега.

За около два часа процесът завършва по отработената схема. Присъдата „наслагва“ две обвинения. В условията на пазарната икономика присъдата се измерва в пари. За неявяване на призовка глобата обикновено е четиристотин лева. Но понеже виновникът не е случаен, а съдебен заседател, възпитателно против други по-

добни своеволия съдът увеличава наказанието на пет хиляди лева. Чистото съдебно минало и безупречен служебен авторитет смекчават онези две години затвор за неизпълнение на заповед, които са заменени с други пет хиляди лева. Разноските по делото плюс хонорара на адвоката чинят други седем хиляди лева. Общо седемнадесет хиляди лева в средата на последното десетилетие на миналия век са много повече от днес. Все пак историята, довела болести до главата и морални контузии на членовете на семейството, приключва.

Министърът на отбраната дава възможност на напусналия армията да се върне на служба. Кадровиците има железен принцип – на същата длъжност. Кое-то значи при същия началник. Механикът има свой принцип – никога в Техническия отдел на флота, в който има общо шестнадесет години, от които три години като негов началник. Флотът губи ценен кадър. КРЗ „Флотски арсенал“ го спечелва – назначава го за шест години на престижна длъжност със звание капитан първи ранг.

С присъщото ѝ като на гимназиална учителка чувство на горчива самоирония съпругата рекапитулира одисеята на Механика:

– Скъпи, ти ако беше ги излежал тези две години, по-леко щяхме да се отървем!

В ДВОРЕЦА

През годините чуждите посещения във ВМС бяха на корабни ескадри, отряди или отделни единици, на делегации и много рядко на солови персони. Именно такъв във втората година на демокрацията беше достолепно възрастният мосю Бартел. Ясно – французин. Разбира се, моряк, капитан първи ранг от запаса. Той кацна в София в официалната си морска униформа с един куфар на колелца. В него се оказа и изискан граждански дрескод, в който той се движеше извън наситеното с посещения и разговори служебно време, в културната програма и неминуемите вечери.

Във флота бързо се разбра, че французинът е персонален гост на командващия. Разговорите им бяха предимно *tête à tête*, което буквално от френски е глава срещу глава, а по смисъл – на четири очи, конфиденциално.

Двамата посетиха Бригадата ракетни и торпедни катери, която все още си беше съвсем секретна, дори за български офицери, и двете военноморски бази – Варна и Бургас. Гостът разгледа Археологическия музей, Римските терми и Военноморския музей, който тъкмо се занимаваше с актуализация на експозицията в светлината на новите политически реалии. Офицер за свързка и преводач не му бяха необходими – български език знаеше перфектно.

Заповедите си командващият отдаваше телеграфно:
– Довечера в деветнадесет часа на вечеря в тунела! Цивилен...

В съзнанието ми тунел присъстваше като съставна

част на фразеологизма „светлина в тунела“. Началството правилно прецени моята пауза като недоумение и обясни нещата:

– „Тунел“ е ресторант в двореца „Евксиноград“.

Бях крачил служебно из двореца, парка, оранжерията, винарската изба, покрай слънчевия часовник и чак до фара. Не знаех, че има и тунел. Обстановката в „Тунела“ доказваше изискан лукс, който в следващите години беше надминат от дворците на богатите хора.

Вечерята за трима цивилни започна с леко напрежение. Мосю Бартел отказа да опита легендарната евксиноградска ракия. Адмиралът го насили:

– Нима няма да започнем вечерята с тост?

– Тост да, но аз алкохол не пия по принцип. Не правя изключения.

Имаше тост от домакина. Вдигнахме чаши, без да ги чукаме, погледнахме се мило в очите, двама отпихме, третият остави чашата.

По-голямо беше напрежението, когато донесоха виното. Гостът отново отказа за пие. Началството любезно му обясни, че Франция е родината на виното, че французите пият и на обяд, че виното е антиоксидант. Заради единия патриотизъм след дълги кандърми французинът целуна чашата. И толкова...

Командващият реши заслужено да похвали госта за перфектния му български език. Позаинтересува се как го е научил толкова добре.

– Защото съм превеждал на Тодор Живков и Дьо Гол – изхлузи се той.

– Не сте съвсем прав, мосю Бартел – на секундата

го приземи адмиралът. – Обратното е, понеже знаете български език, затова сте превеждали на най-високото ниво.

Щяха да минат години, за да узная от един информиран колега, че французинът е завършил българска филология, че е шеф на Асоциацията на преводачите във Франция, че още в предишния период е бил на посещение във Варна на борда на френски боен кораб в скромната позиция на преводач на командира. У нас преводачи с френски, дори офицери – колкото искаш, но на разузнавача това е било удобен камуфлаж.

На вечерята двамата разговаряха оживено. Знаеха историята на френско-българските военноморски отношения. Припомнена и от двамата беше двукратната френска военноморска мисия, която подпомага изграждането на български военен флот на Черно море, капитан втори ранг Пол Пишон като негов командващ от 1897-а до 1908 г., построените във Франция български учебен крайцер „Надежда“ (1898 г.), получените от Франция шест торпедоносеца в началото на 20-и век. Чак френските мини и артилерия не бяха толкова необходими, за да се породи естественият риторичен въпрос: „Възможно ли е това сътрудничество да продължи и днес?“.

Командващият отговори предпазливо и дипломатично. Възможно е! Дори е желателно и полезно. Имаме виждане накъде да вървим в новия период. Но за това трябва политическо решение. А трябва и пари. Ясно беше, че тази част от разговора беше резюме и епилог на всичко онова, което двамата си бяха говорили tête à tête.

В следващите години Германия и Франция се конкурираха коя да строи нови кораби за нашите ВМС. В

края на мандата си един премиер подписа някакви обнадеждаващи документи с френската страна. Следващият премиер отмени договореностите. Сигурно не само заради историческото немско-българско военноморско сътрудничество (първата подводница, торпедни катери, водосамолети) в крайна сметка „Люрсен“ надделя. Три десетилетия след онзи „Тунел“, в мандата едва на дванадесетия пореден командващ кораби наистина се строят.

Някак неусетно разговорът се завъртя пак към френското начало на българския военен флот, към онзи Пол Пишон. Разбира се, не стана дума за неговите оръжейни афери, а за това, че има внук, който днес служи във френската marina. Адмирал Лафарг бил втори човек в командването на френския флот в Средиземно море. Съвсем спонтанно възникна идеята той да дойде във Варна. Да му покажем докъде е достигнал дядовият му флот. На следващата година внукът наистина беше посрещнат в морската столица. Слезе на морската гара във Варна от френски боен кораб в качеството на старши морски началник на плаването.

Към края на вечерята началството попита гостата дали остава уговорката утре на светло да разгледа двореца. Той потвърди. Оказа се, че и аз трябва да участвам в този епизод, дори заедно със съпругата си. Имаше логика – командващият щеше да бъде с нея. За баланс все пак. Всичко било организирано с директора на двореца „Евксиноград“. Човек щял да ни чака. После се оказа, че съм имал късмет, защото няхах никакво участие в тази организация.

В уреченото време в съботния ден флотският микробус акостира пред затворения портал на двореца. Човек нямаше. Постояхме търпеливо толерантните пет минути и се запътих към остъкления аквариум на охраната. Вътре плуваха двама полууниформени, за които не бях никак интересен. Почуках на стъклото. През откrehнатия прозорец обясних кои сме, за какво сме дошли, съгласувано с директора. Повторих, че чакат чужденец, командващия ВМС и две дами. Отговориха ми, че обектът бил затворен, било почивен ден, директорът нищо не е казвал, никой не ни чака.

Продължих да убеждавам дворцовия цербер, намекайки за евентуалните последиците, ако посещението се осуети. Някой сложи ръка на рамото ми. Отдръпнах се, за да дам възможност на командващия да продължи диалога. Пуснаха ни. Микробусът се промъкна през наполовина отворения портал. Шофьорът знаеше къде да спре. На входа на двореца чакаше навъсена жена, подрънкваща с връзка ключове. Подкара ни с кратки команди: „Оттук“, „Насам“ и „Напред“. На всяко ново помещение обявяваше с две думи, че сме в приемната, салона, кабинета, спалнята. От време на време казваше кой къде е спал, кого къде са посрещали и други пикантерии от живота на монархическите семейства. Изобщо не беше достатъчно като за такива гости. Не се впускаше в подробности, на въпросите отговаряше с уклончиво мрънкане.

Командващият се опита да предизвика някаква беседа, но не му се получи. И си присвои ролята на екскурзовод. Каза, че дворецът е на първия български княз след Освобождението – Александър I Батенберг, че първона-

чално резиденцията се е наричала „Сандрово“ покрай малкото име на княза, защото го наричали Сандро. После обясни етимологията на „Евксиноград“, тръгнала от древното име на Черно море. Преди двореца тук е имало манастир. Първоначалният проект на основната сграда е на австрийски архитект, ръководил се от френския стил „Луи XIII“. Това даде възможност на мосю Бартел да освежи темата със замъците на френските крале.

Двамата си говореха, вървейки отпред, след тях безмълвно крачеше екскурзоводката, жените коментираха интериора, аз бях ариергард. Когато разглеждането свърши, адмиралът тихичко разпореди:

– Разбери какво беше това!

Групата продължи бавно из парка, а аз се върнах при екскурзоводката. Благодарих за работата ѝ, казах някакви общи приказки за двореца, за да премина по същество:

– Това ли е традиционната беседа, която правите? Ние очаквахме повече.

– Не знам какво сте очаквали, но аз съм чистачката! Екскурзоводката напусна, или я уволниха...

Поговорихме любезно още малко с жената, която в новото време би трябвало и да е хигиенистка. Настигнах групата и дискретно обясних ситуацията на началството. Стигнахме до слънчевия часовник, за да подчертаем морския елемент – той беше подарък от кралица Виктория на цар Фердинанд в знак на признателност за това, че наши моряци спасяват британски корабокрушенци в близост до Варненския залив.

Когато се върнахме на изходното положение, ненадейно и великодушно, вероятно усетила нашето недоvolство, хигиенистката разреши да се качим на кулата с часовника въпреки надписа, който забраняваше точно това. За французина това беше непосилно, другите не искаха да нарушават забраната. Аз се възползвах от екстрата. Когато се спуснах на земята, разговорите се водеха по двойки – мъжка и женска. Присъединих се към по-важната тъкмо когато командващият се извиняваше на госта за разглеждането на двореца. Мосю Бартел сложи весел финал на ситуацията:

– Случва се, нищо не е станало! *Par excellence* (кое-то в превод от френски означава „в пълния смисъл на думата“) адмиралски ефект! Но пък лично се убедих, че българските чистачки са най-интелигентни в света...

ЕМИГРАНТЪТ

„Като заваля дъжд, та цяла неделя!“ Така Елин Пелин започва тъжния си разказ „На браздата“. Този не толкова тъжен разказ може да започне по подобен начин – „Като заваляха корабни визити, та цяла година!“ А годината беше 1993-та. Само през нея близо четиридесет чужди бойни кораба посетиха български пристанища, предимно морската столица.

Времето беше интересно. Три години по-рано и у нас беше избухнала демокрацията, макар че взривът беше контролиран. Преди две години се беше разпаднал Варшавският договор. В политическия хаос един рошав младеж, издокаран с дънки и маратонки, убеждаваше първия демократичен командващ ВМС, че България трябва да влезе в НАТО. Това стана доста по-късно – след единадесет години...

Всъщност тогава НАТО влизаше в България. А това беше най-лесно с визити на бойни кораби. Поводи се намираха – официални, приятелски, за учения, пътьом. Разузнаваше ни бившият противник, демонстрираше мощ и приятелство, кроеше ни шапка. Нашите се бяха отворили до отказ – показваха, обясняваха, гостоприемстваха. По някое и друго съвместно плаване даваше самочувствието, че ако корабите ни са стари, поне моряците са читави.

Каквото и да се случваше в морето, по брега сценарият беше един и същ. Под маршовете на Представителния духов оркестър на флота с помощта на портовите буксири чуждата бойна единица залепва-

ше борд на отбивачите, провесени на кея пред морската гара. По парадния външен трап първи слизаше командирът на кораба. На фона на офицерски строй го посрещаше командирът на Военноморската база. Съпровождан от военния аташе на съответната държава, чуждият командир правеше по едно протоколно посещение при командващия ВМС, областния управител и кмета на града. Задължителни бяха два коктейла с разменено домакинство – в гарнизонния ресторант и на борда на кораба, среща с медиите, разглеждане на бойната единица от гражданството. На срещите по футбол и волейбол домакините традиционно побеждаваха екипажа, но на теглене на въже гостите бяха по-яки. Сигурно защото и флотската ни разкладка вече береше душа.

...Програмата на поредната визита беше изпълнена до последната точка. Американската фрегата щеше да отплава скоро. За три дни на смени екипажът беше успял да поразгледа града, да накупи сувенири, да се убеди, че и у нас има пристанищни момичета, че такситата ни са по-скъпи откъдето и да е по света, да се шашне от ръчно изплетените чудеса, които възрастни лелки бяха прострели за продан край вълнолома. По-важно беше, че от снощи всички си бяха на борда живи и здрави, което беше главна грижа и на командира на фрегатата, и на военния аташе. Защото не знаеха какво ги чака...

Оставаше четвърт час до отплаването. Оркестърът музицираше непрекъснато. Автобус докара група щабни офицери, които, поразтъркали се пред морската гара, образуваха съвсем приличен за високите им длъжности строй. Военната полиция беше опънала своите жълти

ленти, зад които не можеше да премине никой от хората, които можеха да минат и за изпращачи. Сред тях бяха фенове на военните кораби, рибари, които чакаха да заметнат въдиците, по някоя и друга дама с разнежено сърце и просто кибици, оказали се в близост до ритуала. С две коли поотделно и почти едновременно пристигнаха двамата най-важни изпращачи – командирът на Военноморската база и офицер от Щаба на флота.

На борда на фрегатата вече се бяха подредили матроси в парадна униформа. На бака неколцина с каски и спасителни жилетки чакаха командата за обирание на възетата. На крилото на мостика вахтеният офицер командваше някого по уоки-токите. По трапа първи слезе българският офицер за свръзка. След него се низаха няколко цивилни от посолството, сред които и една дама, която балансираше по наклона върху високите си токове. Последен военният аташе напусна кораба. Най-после и неговият командир се приземи на асфалта.

Оркестърът тактично замлъкна, за да могат участниците в раздялата да си чуят приказките на изпроводяк. Благодарности, пожелания за щастливо плаване и протоколни декларации се обменяха, съпроводени с ръкостискания, потупвания по раменете и любезни усмивки. След всичко това оркестрантите отново надуха инструментите, докато командирът на кораба, младодик капитан втори ранг, пъргаво се заизкачва по трапа.

Той вече беше достигнал до горната площадка, когато някакъв човек, изникнал ненадейно от цивил-

ното множество, прескочи бързо лентата на военната полиция, спусна се към трапа и секунди преди той да се отлепи от кея, се метна на него. Долното му стъпало се беше вдигнало на около метър, когато някой предвидливо прекрати по-нататъшното вдигане. Смелчагата пъплеше нагоре, въпреки че от високото командирът ръкомахаше убедително. Жестовете му, подобни на прогонване на оса от лицето, означаваха едно: „Спри! Върни се!“.

Нашият човек се спря едва когато на площадката само на метри над него застана възпълен чернокож моряк с автомат в ръцете. Дулото му описа недвусмислена дъга в пространството надолу.

Маестрото вдигна ръце и маршът секна, защото изобщо не хармонираше с обстановката. А тя си беше сложна отвсякъде. Беше на показ на гражданство, военни, медии и дипломати. Фрегата не можеше да отплава. Авантюристът висеше във въздуха между България и Америка. Територията на България беше долу – на асфалта на пристанището, територията на САЩ – горе на палубата на фрегата. Долу мъжът не искаше да се връща, оттам той вероятно искаше да избяга. Горе никой не го чакаше и вероятно нямаше да го допусне. А онзи стоеше на половината на трапа, дето се вика, като рак на бързей.

Ракът беше на среден ръст, на видимо средна възраст, по-скоро строен, отколкото слаб, прилично облечен – спортно яке, дънки, маратонки. Прихлупено каскетче пазеше част от лицето му от обективите на папараците. На рамото му висеше малка мъжка чанта – вероятно си беше взел документи и тоалетни принадлежности –

публиката се губеше в предположения. Сигурно по-назнайваше английски език, защото по някое време започна диалог между него и командира на кораба. Ръкомахаха и двамата. Явно спореха. По някакъв си американски пейджър командирът информира военния аташе, че един българин иска политическо убежище. Диагнозата беше сведена до изпращачите, до полицаите и скоро я узна цялата публика, която можеше да губи време за необичайното зрелище.

Времето течеше и нищо не се случваше, но все пак изход трябваше да има. Пристигна командващият ВМС, ръкува се с този-онзи и се разговори с военния аташе. Дипломатът обясни кратко. Непознат гражданин моли да отплава с кораба. Искал политическо убежище. Но нямаме практика да допускаме до корабите си други лица освен членовете на екипажите. Разбира се, и други военни лица по служба. Адмиралът бързо осъзна какво му казаха между редовете – проблемът е ваш, оправяйте се, няма да ви вземем емигранта. А и да го вземем, къде да го караме, да подава молба в посолството.

Пристигнаха два бели опела със сини буркани. Военната полиция, която не беше на подчинение на флота, беше допуснала гафа, който сега другата полиция щеше да се мъчи да оправя. Началникът на подкреплението размени няколко думи с командващия и нареди нещо на своите хора. Трима униформени и един цивилен се скупчиха при долния край на трапа и се опитаха да разговарят с онзи, който не им обърна никакво внимание. Нямаше начин да го свалят на-

сила, защото, териториално погледнато и условно, той беше в Америка, а там те нямаха права. Още повече пред толкова очи, фотоапарати и камери.

Публиката шушукаше, спореше, някои нарочно подхвърляха хапливи реплики, за да ги чуят морските и полицейските началници. Кандидат-емигрантът беше обявен за глупак и Марко Тотев. Какво ти политическо убежище! Мина му времето, който избягал – избягал. Сега е демокрация, нали това чакахме, може легално да се разкарваш по света. Е, при определени условия. Но да те возят до САЩ на боен кораб – на хиляди морски мили и за няколко месеца си е абсурд. Каюта ли ще ти предоставят, в каюткомпанията ли ще те хранят?

Около командващия ВМС се заформира нещо като съвещание. Участваха военният аташе, шефовете на двете полиции, командирът на Военноморската база, офицерът за свръзка, преводачката и двама цивилни, които никой не познаваше, но щом бяха тук, сигурно са много важни и специални като за случая. Адмиралът искаше предложения. Полицията предложи със сила. Сваляме го и толкова. Аташето възрази – ако е въоръжен, ако някой бъде наранен... Изглежда не му се искаше страната му да влезе в новините, не че не излизаше оттам. Единият от цивилните предположи, че човекът е в депресия, в стрес, а може да има и психически отклонения, така че си струва още един опит за контакт с него. Да бъде разубеден един вид. Флотоводецът даде „добро“. И попита: „А ако опитът не успее?“. Не му отговориха. Офицерът за свръзка – младокът беше опиянен, че е попаднал сред големите – направи екзотично предложение към аташето, с когото беше общу-

вал три дни. Да качат емигранта, да го свалят в турско пристанище, което беше следваща точка от плаването на фрегата, пък оттам той да си оформя политическото убежище или да си го приберем по надлежния начин. Това дори не беше обсъждано...

Единият от цивилните полицаи подходи към трапа и започна монолог във въздуха с надеждата, че онзи го чува и ще осмисли нещата по правилния начин, обещавайки, че последствия от случката няма да има. Изглежда не му повярваха.

Групата офицери от Щаба на флота и оркестърът бяха освободени. Зяпачите искаха да дочакат финала. Някакъв флотски ветеран прогнозира, че авантюристът сам ще слезе от трапа. И се аргументира. Щом горе не го пускат, няма да виси във въздуха цял ден! Все ще му се доходи до тоалетна.

Шефът на връзките с обществеността на флота знаеше, че за ситуацията вече се надпреварваха радиата, че скоро тя щеше да се появи и по телевизиите. Представяше си и заглавията на утрешните вестници. Може би: „Американска фрегата отказва политическо убежище“, „Варненец се опита да избяга с боен кораб“, „Психар надхитри военната полиция“... Предстоеше му веднага след развръзката, кой знае каква щеше да бъде тя, да сътвори съобщението до медиите, да го съгласува с командващия и да разпространи най-приемливата официална версия за инцидента. Но той все още беше наникъде.

Всички чакаха! Чакаше един българин, заложил съдбата си на слаба карта. Чакаше фрегата, чиито

планове бяха объркани. Военните полицаи си чакаха утрешната заповед за наказание. Флотът чакаше да му се размине с по-малко ядове. Журналистите чакаха финала за своите репортажи и публикации. Вече час нищо не се случваше. Десетки очи бяха вперени в един човек, който висеше в неизвестността, кръстосал своето решение с неговата невъзможност.

Ненадейно неуспешният политически емигрант се размърда, обърна се към брега и мигом включи камерите и фотоапаратите на гилдията, която щеше да запечата най-интересните си кадри. Техният герой разгледа от високо панорамата – флотските началници, полицаите, дипломатите, множеството. Особено множеството! Сякаш търсеше да открие някого в навалищата. После заслиза бавно по трапа и замръзна на българска земя. Един полицай го освободи от чантата, друг го поведе под ръка към белия опел със сините лампи, който го чакаше с отворена врата.

Преди да бъде сгънат на задната седалка, човекът се обърна отново към тълпата. Тези, заради които беше решил да избяга, или съзря този, заради когото си струваше да остане...

ПОСРЕДНИК

По телефона ме откри колега, който благодарение на деполитизацията се беше разделил с флота. Каза, че някакъв германец, дошъл на почивка във Варна, моли да го приеме командващият. Не бих ли могъл да направя нещо. Обясних, че при така формулирано желание не мога да направя нищо. Доведи го, казвам, в Щаба на флота, да каже кой е, какъв въпрос има, а началството ще реши кой и дали изобщо ще се занимава с него. На другия край на линията вероятно бяха двама. Решихме съвсем работно да се срещнем на кафе на неутрален терен, защото гостът така искаше.

В кафенето срещу Адмиралтейството дойде добре изглеждащ очилат мъж на средна възраст, приветливо се ръкува, представи се, подаде визитна картичка. Погледнах я набързо по-скоро от възпитание, но на този завързан език освен име и фамилия ми стана ясно само, че е „мениджър“. Не разбрах на какво.

Докато си изпием кафето, мениджърът отговори на повечето ми въпроси, някои отклони. Говореше на доста слаб руски език, но друг общ език няхаме. Бил офицер от армията на ГДР. Стигнал до подполковник. В новите условия, вероятно покрай съветската академия, се разделил с пагоните. В частния бизнес му провървяло. За една петилетка стигнал до изпълнителен директор на компания за басейни, фонтани, шадравани и други такива от серията „аква“, някои и пеещи.

Дойдохме до корена на рязката – с какво ще занимава командващия на българския военен флот. С

много намеци, тайнственост и недомлъвки разбрах, че става дума нашият флот да придобие немски кораби. Повече не му се говореше. Като че ли още се страхувахе от ЩАЗИ. Но пък точно сега темата беше актуална. Командващият често беше посещаван от делегации, специалисти, представители и обикновени лобисти от различен ранг и националност. В разговорите участваха много тесен кръг офицери.

Германецът не каза почти нищо, та трябваше да се изясняваме на парче. Попитах го кого представлява, какъв мандат има, носи ли документи... Нямало нужда от това, задачата му била съвсем ограничена – да разбере има ли интерес. Ако има, щял да даде подробности само на командващия, а ако има и развитие, тогава на съответното ниво щели да дойдат представители, документи, цени и т.н. Звучеше логично, но недостатъчно.

Върнах се пак на темата кой го праща този посредник. Не каза. Опитах се да го провокирам – да не би да е „Люрсен“? Не е. Разбира се, от корабостроителния лъв вече бяха във Варна. Беше ми лесно да поставя последния риторичен въпрос – корабите нови ли са, или стари. Беше ясно. Щом не е „Люрсен“, значи са втора ръка.

Не обещах среща, обещах отговор. Немецът помоли, ако има среща, да не е в Щаба на флота. Имал идея как да се постигне конфиденциалност.

Доложих ситуацията на адмирала с извинението, че се набутвам където не ми е работа. Той ми прости с поговорката за заека и трънката. И се съгласи. После осмисляхме сценария на посредника, който приличаше на хумористична кримка. Имах чувството, че началникът

се забавлява, но нямаше как да пропусне нещо, каквото и да е то, което би било полезно за флота. Евантуално...

Дойде време за конфиденциалната среща. Цивилен седнах с немеца на маса в закритата част на ресторант „Кристал“ на Фестивалния комплекс. Донесоха салатата и ракията. Заприказвахме се за неговата бивша армия и за моя настоящ флот. След малко дойде командващият със съпругата си. Седнаха далече. Той по принцип извън службата си ходеше цивилен. Не плашеше никого с пагоните си, а офицерството харесваше този стил, който бързо се разпространи из флота.

Уж щяхме да сме тайни, а той избра този ресторант. Покрай морските коктейли и празници тук всички го познаваха. Сигурно беше преценил, че много по-подозрително щеше да бъде, ако утре някой се разприказва, че го е видял в заведение, което не му подхожда, на среща с непознат чужденец. Впрочем това за чужденеца бяхме го предвидили. Със сервитьора общувах само аз.

Избрах бутилка вино от менюто и помолих да го занесе ей на онази маса. Сервитьорът остави бутилката и посочи нашата маса. Немецът се поклонилеко, адмиралът му отговори с любезен жест, който би трябвало да означава: „Заповядайте при мен“.

Останах сам. Какво ли си говореха двамата? Току-виж от трънката изскочи някой заек. Флотът да получи читави кораби втора ръка на ниска цена. Та и аз някъде в масовката да вляза в историята. Като свидетел и очевидец. Поне...

Моят сътрапезник се върна скоро. Беше съкрушен. Забърса очилата, Запаляхме по цигарка. Отпихме мълчаливо от ракията. Излишно беше да питам каквото и да било. Но той си каза сам: „Нищо няма да излезе от цялата тази работа“. Но не разбрах каква е била „работата“.

След малко дойде сервитьорът. Донесе „онази“ бутилка. Нашата. Немецът се изненада, аз – още повече. Командващият беше уважителен, изискан, имаше вкус към добрите обноси. Жестът му беше необясним. Но все пак нещо е искал да подсказе. Кой да знае...

Скоро семейството си тръгна. Минавайки покрай нашата маса адмиралът ни кимна за довиждане. Немецът скочи и застана мирно. Разбира се, и аз направих нещо подобно. Седнахме. Не бяхме предвиждали да пием вино, но при създалата се обстановка се наложи да поръчаме и по една пържола.

Някъде към средата на бутилката моят немски вече почти приятел намекна нещо за нейното връщане. Щях да му кажа и без да ме пита. Защото трябваше нещата да се подредят по правилния начин. Обясних, че в нашия флот не е прието по-младши по звание и длъжност да черпи по-старши. Надявах се, че няма да се задълбочава в нашите флотски традиции. Там имаше какво ли не...

След някой и друг ден, след някаква оперативка командващият каза да остана, след като другите излязат.

– Не те ли интересува какво беше предложението на твоя немец? Той не ти ли каза?

Това „твоят“ си беше критика. Заслужена – хванах се на тази въдица и му загубих времето. И на съпругата му, разбира се. Смотолевих, че не знам, което си беше факт.

Адмиралът продължи:

– Предложението беше добро! Но от немска гледна точка. Флотът на обединена Германия вероятно иска да се освободи от руските кораби. Да сме си купели от тях на много ниска цена три кораба втора ръка. Имали остатъчен ресурс, били боеспособни, имали добро въоръжение. Още повече и ние имаме един кораб точно от този проект – 1159 (НАТО – „Кони“). Та покрай нашия „Смели“ да си направим един добър дивизион от четири патрулни кораба. Познат ни е този проект... Но не знаеш какво аз предложих на германеца.

– Не знам. Каза само, че нищо няма да излезе от цялата тази работа.

– Така е, но понеже харесват тези кораби, пък и имат три единици, казах им на ниска цена да купят нашия „Смели“. Да си направят един добър дивизион от четири патрулни кораба. На тях повече им е познат този проект.

...Що се отнася до нашия „Смели“, той все още е в строя. Добре че не ни го взеха немците.

ХАЛ ХАБЕР

Тогава ключовата дума беше „приватизация“! Де-що имаше апетитни парчета от държания организъм, в кратки срокове и за малко пари преминаваха в ръцете на последните си директори и тяхното обкръжение, на абривиатурни групировки, на бивши номенклатурни величия и на нагли мераклии да завъртят някакъв си бизнес с политическа протекция. С хипотезата, че държавата е лош стопанин, а частната инициатива ще оправи положението, разсипията на всичко, до което се докоснеше, всъщност имаше една цел – да напълни нечий джобове.

Към средата на последното десетилетие на миналия век все още имаше за плячкосване. На пръв поглед ненадейно и Морското училище попадна във фокуса на вероятна придобивка. От една страна, кой би посегнал на бастиона на морското образование, който, иначе казано, си беше и военно поделение. От друга страна, активите бяха съблазнителни – три огромни корпуса, допълнителни сгради и съоръжения, чудесна локация – хем до морето, хем в града, до Двореца на културата и спорта, в голям затворен район. А и армията вече береше душа, не бяха ѝ останали съпротивителни сили за битки срещу нейните разрушители. Според градския фолклор училището би се превърнало в чудесен туристически комплекс, бизнес парк и в какви ли не други розови мечти.

Паралелно с тези щения изведнъж се разкри нов вътрешен фронт. Чиновници от отбранителното министерство бяха предложили Военното училище във Велико Търново да стане военен университет, а другите три

училища – в Долна митрополия, Шумен и Варна – негови факултети. Било много икономично. За Морското училище – и пагубно.

То зае кръгова отбрана, подсилвана от контраатаки срещу актуалните в момента противници, които се редуваха и дори си взаимодействаха. Разбира се, главните битки водеше командването на Морското училище, оглавявано в този период от капитан първи ранг с голям корабен и никакъв академичен опит, но с борческа хватка. Той не си поплюваше, не се кланяше никому, водеше битки с чиновниците и някои големи началници в две направления – и във Военното, и в Образователното министерство. Дълъг беше списъкът на взаимодействащите – командването на ВМС, фактори от Военното министерство, Морската камара, Асоциацията на възпитаниците, рехаво парламентарно лоби, запасни чиновове, ветерани... Когато войната завърши успешно, много се наредиха за медалите.

Но тогава съдбата на висшите учебни заведения зависеше и от новосъздаден държавен орган – Национална агенция по оценяване и акредитация. Съвсем демократично нейният шеф беше докарал във Варна ръководното тяло на Агенцията, където „намясто“, на среща с ректорите на всички ВУЗ-ове в морския град на територията на Икономическия университет се изясняваха принципи, критерии и механизъм на предстоящия сложен процес на признаване и акредитация на ВУЗ-овете. В бурната дискусия, разбира се, всеки ректор защитаваше своя университет, елегантно намекваше за недостатъците на конкуренцията и като че

ли се заформи някаква завера срещу Морското училище. Тя си имаше и предистория, в която някои смятаха, че то готви кадри за чужди корабособственици, че военният флот няма нужда от много офицери, а малкото необходими могат да се учат в чужди морски академии, да речем в съседна Гърция. А един университет вече подготвяше цивилни навигатори и механици. По тази логика като че ли нямаше нужда от Морското училище.

Началникът му изложи аксиомите за най-старото техническо училище в страната, пробяга по славната му история и се концентрира върху днешния му потенциал – база, преподаватели, специалности, програми, световно признати дипломи, стопроцентова реализация на питомците в широкия спектър на морското стопанство у нас, както и в световното корабоплаване. Аудиторията обаче се съмняваше в „академизма“ на Морското училище. Чуваха се реплики, че обучението в него има повече практически, а не научен характер, какъвто нямало и корабоводенето. Някой се „учуди“ как може да се хабилитира един преподавател, да речем, по науката „Морска практика“.

Началникът на училището разпалено и напористо защитаваше каузата на морската алма-матер. Накрая заключи:

– Безсмислено е да споря с хора, които хал хабер си нямат от навигация, още по-малко от морска практика.

Задължително беше председателят на софийската комисия да успокои топката:

– Господин капитан първи ранг, аз единствен имам малко „хал хабер“ от тази материя. Нека след дискусията да се срещнем отделно!

На срещата той се представи с няколко впечатляващи думи – член-кореспондент на БАН, професор и „голям“ доктор, капитан-лейтенант от запаса. Началникът уважително и мирно се интересува само от последното. В завързалия се вече приятелски разговор с изненада разбра, че ученият е завършил Морското училище с тъй наречения „студентски випуск“ – студенти, прекъснали по собствено желание следването си, за да го завършат във Варна с цел да станат офицери.

Във флота служил от лейтенант до капитан-лейтенант само на командирско-навигационни длъжности – командир на торпеден катер, командир на звено от два катера, командир на отряд от четири катера. Въпреки разликата в поколенията, двамата бързо намериха съвпадение на уважението си към известни флотски личности. С добро чувство към училището и морината, събеседникът се беше разделил с нея, за да изкачи научните си върхове. А го викаха от запаса да разконсервира остарелите вече катери, които още участваха в най-голямото ежегодно учение.

В крайна сметка професорът убеди офицера, че има хал хабер от навигация. Офицерът съжали за „не-академичния“ тон на своята констатация, която всъщност и двамата смятаха за вярна. И двамата бяха убедени, че Морското училище има бъдеще в интерес на много млади хора, на морското стопанство и на науката и трябва да са единни в утвърждаването му.

Капитан първи ранг Михаил Йонов беше втори път началник на училището в най-трудния му период.

През следващите години то затвърди традициите, обогати базата, разкри нови специалности, нареди се сред най-авторитетните морски академии в света, хвърли мост към медицината и космоса, изпрати свой научноизследователски кораб до Антарктика.

Десет години след като доказва, че има хал хабер от навигация член-кореспондент на БАН професор доктор о.з. капитан-лейтенант Димитър Бучков получи признанието „доктор хонорис кауза“ на морската алма-матер.

КАТИНАР

Най-важните неща по брега командващият организираше сам. Не защото нямаше доверие на заместници и други ресорни отговорници, а защото така разбираше личната си отговорност. От друга страна, по брега, за разлика от това, което флотът правеше в морето, нещата бяха многовариантни, зависеха от различни външни фактори, не се решаваха със заповеди и инструкции, даваха поле за творчество. Което пък беше благодатна основа за адмиралски ефекти, както моряците възторжено наричаха онова, което за сухоземните хора си бяха някакви си гафове.

Пристигна поредният чужд адмирал – и по звезди, и по длъжност по-голям от нашия флотоводец. Неговите подчинени бяха подготвили програмата на посещението. Началството въведе нов културен сегмент в традиционния крайбрежния рейд на госта, който със сигурност щеше да го впечатли. Идеята беше адмиралите да прелетят с вертолет от Варна до Несебър, а там, водени от кмета, да направят разходка из стария град на полуострова, включен в списъка на ЮНЕСКО, да надникнат в някоя от четиридесет и двете църкви, да влязат в Археологическия музей. После след кафе и сувенир в кметския кабинет да продължат на юг с кола към другите точки от „некултурната“ част на този ден.

По този начин с един куршум се удряха два заека. От една страна, кметът на третия по големина град по Черноморието щеше да е щастлив лично до посрещне двама адмирали, което не беше се случвало отдавна, а

на него самия – никога. От друга страна, западният гост щеше да се поласкае от гостоприемството на красивия дървен град и още по-важно – щеше да лети на военноморски вертолет. Не че не беше се качвал на вертолет, но да лети на съветска машина, беше невероятен шанс, с какъвто никой от познатите му адмирали не би могъл да се похвали. А и вертолетът беше уникален – единствен в света можеше да каца на вода и дори да се движи като кораб.

За четвърт час металната птица прелетя от базата си в „Чайка“ до заповяданата дестинация, като полетът беше вписан в графата за бойна подготовка. За да се оправдае горивото по целесъобразност. Два кръга над Несебър целяха красотите да се видят от птичи поглед. Вертолетът се насочи към градския стадион и елегантно кацна на зеления терен. Разбира се, този епизод беше трениран много по-рано. Пасажерите изчакаха окончателното спиране на перките и слезоха на тревата. С благодарности се разделиха с екипажа.

Точно в този момент се видя как колата на командващия спря отвън пред стадиона. Този синхрон беше впечатляващ – тръгнаха по различно време от различни точки, изминали стотина километра по въздух и шосе, двете машини се срещнаха с точност до минута. Нямаше как гостът да не забележи тази перфектна флотска организация. И нямаше как да разбере, че шофьорът беше изпил едно кафе в кокетно барче в центъра. Не можеше да закъснее за срещата, защото се послушваше за бръмченето на приближаващия вертолет.

Изненадата чакаше на официалния вход, в случая изход, на стадиона. Вратата беше заключена. Правилно

— да не вземе някой да гони топката, когато се очаква да кацне вертолет. „Safety first!“, както казват моряците от търговския флот. За военния флот първото беше изпълнението на задачата.

Никой не се виждаше наоколо. На стотина метра в телената ограда на стадиона имаше врата, която би била някакъв резервен и не особено престижен изход. На халките ѝ обаче висеше голям заключен катинар. Летците се опитваха с нещо да помогнат, но идеята стигна само до разбиването на катинара. Командващият забрани този взлом и каза нещо на шофьора си, който отвън наблюдаваше съчувствено през телта. Метна се на колата и изфуча на някъде. Беше оправно момче и щеше да намери решение.

Времето течеше, но за адмиралите то не беше загубено. Бяха поседнали на една пейка и обсъждаха онова, на което беше посветено посещението на госта у нас. Както се казва „на терен“, но този път в прекия футболен смисъл. След малко пристигна колата на командващия. От неговото традиционно място се изниза запотен и зачервен възрастен мъж, който отключи катинара.

Програмата продължи по план Б, всъщност по план А, олекнал откъм посещението в Археологическия музей. Кметът връчи на чужденеца официалния плакет на града в комплект с искрени извинения за заключения стадион. Случката беше отмината с джен-тълменско великодушие и флотска самоирония. Единствен потърпевш се оказа директорката на музея. Дни наред трепетно се беше надявала книгата за гости да бъде украсена с два адмиралски автографа.

ПИЩОВ

Всички, които са полагали някакви изпити, знаят какво значи пищов. Старателно подготвяното миниатюрно хартиено тайно помагало съдържа есенцията на преподавания материал. За всеки въпрос от изпитния конспект има отделен пищов. С негова помощ, ако междувременно не бъде заловен от екзаминатора, изпитваният подготвя своя отговор и получава заветната оценка. Целта на пищова се разполага във ветрило с двете крайности – или да върже тройката, или да се прицели в шестицата. Комуто каквото е необходимо. Сигурните в знанията си „конформисти“ не се нуждаят от некоректните помагала.

В Морското училище „пищовджиите“ са на позорния стълб на здравето обществено мнение и жертви на строгостта на преподавателите и началниците. Най-малкото наказание на заловените е автоматична моментална двойка на изпита. Тя води до намаляване на предстоящата домашна отпускат с пет дни за подготовка към поправителния изпит. Най-голямото наказание при драстични форми на преписване е изключване от училището.

Преподавателят по „Минно и трално оръжие и бойното му използване“ има дълга корабна служба, а в новото си качество дава знания на курсанти навигатори и механици, на офицери от флота и резерва и на школници от ШЗО. Целта му е добре да ги подготви теоретично и в някаква степен практически за това, което им е нужно по корабите. За постигането ѝ използва различни педагогически прийоми паралелно с борбата срещу преписването.

Тече контролна работа с класното отделение на школниците. На честите контролни обучаемите текущо защитават знанията си по част от преподадения материал. Получилите оценка петица и нагоре се освобождават от изпита върху целия материал в края на семестъра. И получават „служебна“ петица. Който иска шестлица, се явява на изпита фактически, за да си я заслужи. Всъщност подтекстът на бонуса е да се учи системно. Към това води и оценката двойка, защото провалилият се е лишаван от гарнизонен отпуск, докато не я поправи.

Борбата на преподавателя срещу преписването е комплексна. Преди да напише трите въпроса на дъската, от една торбичка той вади различни видове заловени пищови и ги подрежда на малка импровизирана изложба. Там има „хармоники“, „патрондаши“, тестета, обхванати с ластик, малки тефтерчета, закопчани с телбод, масури, монтирани в химикалки, дори купчина листи с развити всички въпроси по конспекта. Изложбата има едно послание: „Вижте какъв арсенал съм заловил! Ще заловя всеки, който се опита да препише!“. Има и предложение – който не се чувства подготвен, да не използва пищови, да извади учебника и да се подготвя самостоятелно. Пак ще получи двойка, но поне ще оползотвори времето.

За интериора също е помислено. Масите в класната стая са специално подбрани. Предната плоскост отсъства, така че се вижда всичко, каквото става по коленете на пишещите. Истинско ноу-хау е телевизорът, поставен високо на шкаф в ъгъла на стаята. Той е за-

въртян под четиридесет и пет градуса към аудиторията, така че преподавателят, който си „чете“ вестника почти с гръб към школниците, всъщност на монитора като в огледало наблюдава „театъра на военните действия“.

Времето тече, младежите мислят или пишат, но нищо тревожно не се случва. Просто невероятно! Затова идва време за пантомимата „Аз отивам до тоалетната“. Изобразил притеснена физиономия с репликата „Толкова дълго не се издържа!“, преподавателят напуска стаята. Всъщност, оставил вратата притворена, изобщо не отива никъде, а през процепа вижда всичко, което се случва вътре. Там е като в кошер. Изчислили, че офицерът ще се върне поне след три-четири минути, всички си помагат по някакъв начин – разгръщат записки и учебници, консултират се помежду си, обменят си формули. Един бърка в деколтето на холандката си и вади от пазвата си свитък изписани листи – първокласни пищови. Избира си един лист и се зачита в него. Заловен е на местопрестъплението. Неговата контролна работа е приключила.

Преподавателят решава да разнищи генезиса на преписването. Докато другите пишат, той разглежда лист по лист заловените пищови. Бързо установява, че на всеки лист обстойно е развита по една тема от преминатия материал, която не съвпада с написаните три на дъската. Просто съзателят на пищовите се е концентрирал върху по-сложните въпроси, които биха го затруднили на контролното. Избира си една произволна тема и се зачита в нея. Поразява го това, че написаното е много повече от това, което той самият е изложил по време съответната лекция. И така е по всичките теми...

Докато другите пишат, започва трудният разговор с преписвача.

– Знаете, че не трябва да се преписва! И знаете към какво води това! Двойка!

– Тъй вярно, знам!

– И защо го направихте!

– Защото... защото... за да съм сигурен.

– Добре, да оставим това! Как успяхте да направите такива образцови пищови? Има доста неща, които не съм ви давал на лекциите. И дори с формули.

– Освен вашите лекции използвах учебниците на курсантите и друга литература от библиотеката.

Изглежда правдоподобно. Курсантите учат пет години, школниците – година и половина. Едните отиват във флота, другите – в запаса. Учебните им програми са различни. Но за какво му е на школьник да прави пищови като за изпит на курсант? Що за стремеж към повече знания?

Преподавателят решава експериментално да се убеди в своите предположения.

– Вижте сега какво ще направим. Изтеглете един от вашите пищови. Без да го използвате, говорете по темата, която ви се е паднала. Оставете контролното, искаме да разбера какво знаете.

Школьникът посяга към ветрилото, изтегля лист и обявява темата. Веднага започва да говори – подредено, с разбиране, изчерпателно. Офицерът го слуша дълго с нещо средно между учудване и възхищение.

– Стига! Това беше отговор като за изпит! За шес-

тица! И за какво при тези знания ви трябваше да преписвате?

— За да съм сигурен!

— Това ми го казвате за втори път! За какво ви е нужна тази рискована сигурност?

— Искам да имам отличен успех! Ще кандидатствам в Морското училище.

Екзаминаторът за миг си обяснява цялата ситуация. По време на обучението в ШЗО школниците могат да кандидатстват в Морското училище. Отличниците се приемат без конкурс! След общо шест години стават офицери. Постепенно беше назряло решението му как да приключи този случай.

— Пиша ви шестица на контролното! Ако така ми отговорите, сте за шестица и на изпита! С отличен успех ще ви приемат в училището. Искам да ви видя като подготвен офицер. Видяхте, че пищов не ви трябва! Ще ви дадат пистолет!

Школникът става курсант. А във фолклора на Морското училище влиза заловен с пищов вместо двойка да получи шестица.

КОМАНДАТА

Съвременното българо-немско военноморско приятелство разцъфва през мразовития февруари от втората година след промените. Отряд немски бойни кораби плава към Варна за официална визита. Гостите още ги няма на хоризонта, когато командването на ВМС, Военноморският музей, някаква организация за приятелство с Германия и други тангиращи с нея институции и люде се зачитат в общата ни морска история. Медиите заливат социума с факти около бившето ни съюзничество във войните, немските торпедни катери, първата българска (бивша немска) подводница и немските хидроплани, били на въоръжение у нас.

И понеже поводът е предстоящо корабно посещение, в публикациите и предаванията си всички вестници, радиа и телевизии кръжат около едно подобно посещение петдесет и шест години по-рано, когато немският лек крайцер „Емден“ е за пет дни във Варна. Годината е 1936-а и все още има живи свидетели на възторга, който тогава е предизвикало събитието.

Първоначално корабът се насочва към „Евксиноград“, произвеждайки двадесет и един оръдейни изстрела в чест на намиращия се там цар Борис III и още толкова в чест на нацията. Царят приема командира в резиденцията, а на следващия ден в адмиралска униформа посещава кораба в пристанище Варна. Ученици от тогавашната Немска гимназия и много граждани разглеждат кораба. Серия обеди и приеми,

офицерски бал, спортни срещи и марш из града препълват програмата на визитата.

В новия период трите кораба – модерният и нов есминец „Кьолн“, фрегата „Мьолдер“ и логистичният кораб „Шпесарт“, също след размяна на двадесет и един салюта, застават във варненското пристанище. Не само това, а и почти цялата програма на посещението, е дежавю на онази визита преди повече от половин век, независимо че България вече е друга.

Несъществена разлика е, че първият демократичен „цар“ не обръща внимание на немските гости. То е погълнато от политическите битки, които бушуват в този период.

Медиите напомнят, че произведените млади офицери от шестдесет и трети випуск на Морското училище през пролетта на 1944 г. са на шестмесечен стаж в немския флот, обучават се на различни класове кораби в хода на военните действия. Но когато в началото на септември България обявява война на Райха, пред тях има два варианта – или да останат на немска служба, или да бъдат военнопленници. Те избират второто. След лагерите в Германия у нас са в категорията „царски офицери“.

Сега е време да се сетят и за позабравения наш първи контраадмирал на действителна служба Иван Вариклечков – през Първата световна война служил на немски подводници в Северно море, специализирал в германския флот, два пъти командвал нашия, между тях флигел-адютант на царя, женен за германка.

По време на тройната визита през 1992 г. се случва нещо немислимо преди и неповторено след него – мла-

дежки бал, нещо като вечер на немско-българската дружба в Двореца на културата и спорта, именуван още „спортна зала“. В залата са поканени стотици немски моряци, практически всички без дежурната смяна, български моряци за цвят, ученици (ученичките още по-любезно) от всички гимназии, изучаващи и немски език, различни културни институции и организации, имащи прилагателното „немски“ в кръга на своята дейност и интереси.

В препълнената зала няма речи и приветствия, началото поставя Представителният духов оркестър на ВМС. След кратка артистична програма нещата попадат в ръцете и техниката на дисководещите. И залата се превръща в огромна и пулсираща с децибелите си дискотека в мъглата на пиротехническите ефекти на фона на приглушеното осветление. В доскорошния социализъм у нас такова нещо не се е случвало. Столовете на най-ниското ниво на залата са прибрани и на образувалия се огромен дансинг младите хора се отдават на танците.

Организаторите от немска страна са решили да използват бирената част от опита на Октоберфест – най-големия народен празник в света. Той се провежда ежегодно на Theresiewiese („Ливадата на Тереза“) – площад в Мюнхен. Площадът е наречен на принцеса Тереза от Саксония – съпруга на баварския принц и бъдещ крал Лудвиг I. Двамата се женят на 12 октомври 1810 г. В края на празненствата, на 17 октомври, се провежда конно състезание. То е повторено на следващата година и така се превръща в традицион-

ния Октоберфест. През 1896 г. се появяват първите палатки, в които се продава бира. На празника днес хиляди хора пият бира в еднолитрови халби, замезвайки с традиционните за питието колбаси.

В нашия случай бирата, платена от неизвестни спонсори, пристига в спортната зала отнякъде в огромни алуминиеви бидони. Те се разполагат на няколко места, където сервират безплатно пенливата течност на всеки желаещ в големи пластмасови чаши. Дамите, които смятат, че бирата е горчива, получават шоколад. „Прусациите на Балканите“, истинските прусаци, ученичките, бирата на корем, шоколадът, музиката и танците се омесват в една щастлива и буйна амалгама. Силите за контрол са рехави – няколко наши полицаи, няколко немски старшини, които са си довели хората от корабите, и комендантът на Варненския гарнизон, който по някакво стечение на обстоятелствата твърде отдавна носи немския прякор Калтенбрунер. Все пак няколко субекта, които не приличат на ученици, а по-скоро на прохождащите по това време мутри, са елегантно отстранени от полицаите от международния бал.

Когато танците изпотяват телата и изсмукват силите, младежите наблягат на бирата и разговорите. След време нещата отиват към благополучен финал. Българи/ки и немци се разделят. Едните си тръгват към вкъщи, другите се строят и се броят навън, преди под строй да тръгнат към корабите си. Сметките не излизат. Започва търсене. Тук-там на столовете по амфитеатъра немски матросчета си гукат с наши момичета, други просто подремват. По това време в Германия военната служба е

наборна и задължителна и момчетата, наскоро прехвърлили осемнадесет години, изглежда нямат опит с бирата „на корем“. Началниците им си ги прибират един по един. За закъснели, заблудени или с омекнали колене комендантът организира „шатъл“ – две флотски уазки правят тегели до морската гара.

Залата е вече празна с изключение на едно човешко „островче“. Около един вероятно заспал немски матрос се суетят двама негови колеги и български организатори. Те нещо му говорят, опитват се да го изправят на крака, но той ни приема, ни предава. Комендантът решава да извика линейката на Военноморската болница, защото случаят изглежда сериозен.

В този момент се появява позованата по спешност немска „линейка“ – един възпълен могъщ старшина с някакви нашивки и емблеми по униформата – явно голям началник от средното екипажно ниво. Той разбутва другите спасители и не особено галъвно попляска беличкото и русичко моряче по бузките. То не реагира. Старшината се убеждава, че бедстващият все пак дава признаци на живот, изправя се, поема дълбоко въздух с пълни гърди и изкрещява:

– Aufstehen!¹

Матросът отваря очи. При вида на началника погледът му се избистря и издава уважително страхопочитание. Все пак бавно се поизправя, но фигурата му е като позатоПЛЕН пластилин, който всеки момент пак ще се огъне. Доволен от първия си успех, с де-

¹ Стани!

сетина децибела по-ниско старшината изкрещява втора команда:

– Still gestanden!²

И става нещо неочаквано! В бирата няма много алкохолни градуси, но в зависимост от количеството ѝ промилите се повишават. Колкото и да са те, втората команда направо ги изпарява. Матросът застава мирно, твърд и горд като монумента „Бавария“ в началото на Theresiewiese – бирения площад в Мюнхен. После със стабилна крачка тръгва след началника си, който му е обърнал гръб – повече работа няма. Всъщност, убедени са всички очевидци на веселата случка, правилно произнесените команди вършат чудеса. Поне в немския флот...

² Мирно!

ВЕСТОВИ

Когато някъде около пладне чиновничката ми каза: „Справката ви ще е готова след два часа“, най-умно беше да убия паралелно и времето, и хипогликемията в някое от заведенията в центъра на града, близо до общинския небостъргач. Избрах си една кокетна пицария заради сянката, която дърветата хвърляха върху масите. Понеже ми се беше паднал седмичният вегетариански ден, а и по една необяснима професионална емоция си поръчах малка „Маринара“. За компания на пицата се доверих на тази наливна бира, чиито реклами бяха изпъстрили интериора.

По стар кръчмарски терк момичето я донесе бързо, за да се стопли, докато ми донесе и пицата. След главното занимание, понеже до справката имаше още много време, поисках едно кафе заедно със сметката. Сервитьорката донесе само кафето. Прочела въпроса в погледа ми, тя ме изненада:

– Сметка няма. Бяхте гост на заведението!

Не че не ми се е случвало и друг път да не плащам, но то винаги е било предварително организирано служебно събитие, реципрочно внимание или договорена приятелска поредност. А сега? Затова и попитах:

– На кого дължа неочаквано внимание?

– На шефа! Имате поздравии от него. Каза, че ви черпи вестовият...

До началото на деветдесетте години на миналия век на стражевия кораб сред всичките около сто и

петдесет матроси един получаваше тежката за него и завидна за екипажа длъжност – вестови. В армията у нас до Първата световна война, както и в дореволюционна Русия е имало длъжност вестовой – войник, придаден за лични услуги на офицер. По-интелигентно казано – ординарец, всъщност – слуга. В свой разказ Георги Стаматов разкрива ужасната съдба на своя вестовой Димо, погубен не от поручика, а от жена му...

Ако всичко в държавата се регулира от конституцията и законите, всичко във флота – от корабния устав. Цял раздел е посветен и на каюткомпанията – едно от най-важните помещения на кораба. В нея влизат само офицерите – за занятия, съвещания, отдих и хранене. Особено за хранене. Според патриотичния фолклор в марината офицерите не служат, за да се изхранват, а се хранят, за да служат. Колкото повече – толкова повече! В този смисъл важна функция на офицерската каюткомпания е да бъде и стол за началниците, подчинен на строги правила.

Та в корабния устав само в едно изречение, и то в скоби, се споменава вестовият: „Храната в стола се поднася от матроси (вестови), назначени от старши помощник-командира на кораба“. Не само думата е различна, но и задълженията. В царската армия „вестовой“ е момче за всичко, докато в родния флот „вестови“ е само сервитьор в офицерската каюткомпания. Не че не го юркат за щяло и нещяло, но все в широкия кулинарен фарватер – покрай големите началници и някои по-малки.

Това ми се въртеше в главата, докато се появи той – шефът и вестовият. Елегантният мъж на средна възраст

приблужи с походка, излъчваща самочувствие, усмихна се дружелюбно, удари една козирка на гола глава и ме застреля с изречение, което не бях чувал с десетилетия:

– Другарю капитан трети ранг, разрешете да останана!

Отдавна не бях другар, а господин, не бях и трети, а капитан първи ранг, та дори и в запаса. Явно въртеше се много стара лента.

– Заповядайте, седнете!

Седна и сякаш се заоправдава:

– В бранша по принцип не се сяда с клиенти, но пък тук нямам началници... Позволявам си го днес. Познах ви още като влязохте. А вие?

– Познат сте ми по физиономия, разбира се, поне година сме се виждали всеки ден, докато бяхте вестови на стражевия кораб. Но името... простете...

– Че аз тогава нямах име! И за началниците, и за наборите бях „вестовият“... Вестови, това! Вестови, онова! Когато наех заведението, дори си мислих да го кръстя „При вестовия“. Но се отказах, нали аз сега съм командирът, имам си подчинени вестови.

Разприказвахме се – и двамата бивши, аз офицер, той матрос. Теглеше го към флота – три от най-хубавите години. Питаше за кораби, които вече ги няма, за „неговия“ дивизион, за известни флотски персони, сред които и някои адмирали. Аз също подпитвах услужливо, за да поддържам разговора, а той ту се хвалеше, ту се оплакваше. Техникум по обществено хранене, новобранство, боен кораб, първата година

артилерист на главния калибър, после произведен във вестови. На другото бях свидетел.

В каюткомпанията имаше две маси. На малката сядаха само четирима – командването на дивизиона и командирът на кораба. На осемте места на голямата маса на смени се хранеше щаба на дивизиона и офицерите от кораба. Част от офицерите пропускаха полагащата се закуска. Идваха направо за вдигането на флага в осем часа. Вечеряше само дежурната стража. Понеже войната можеше да започне едва ли не изведнъж, всеки корабен офицер всяка трета вечер спеше на кораба, а старши помощник-командирът – две от трите вечери. Обядът беше истинското изпитание за вестовия. Той трябваше да донесе баките от камбуза в своята „вестовийка“ – едно тясно помещение на левия борд, току до каюткомпанията, финестринът на което винаги беше прикрит от затъмнителя. Да не би някой да надникне, да не говорим да хвърли нещо. Вестовият разпределяше порциите и ги поднасяше на чиновете. На матроса и на адмирала се полагаше еднаква храна.

– Само веднъж заместник-министърът ме притесни – спомни си вестовият. – Каза, че отдавна си е изял боба, и върна чинията. Да му донеса нещо там – каквото измисля. С кока му измислихме един запечен сандвич с кашкавал и колбас... По-сложно беше с по-малките началници. Един иска рядка супа, друг – гъста, един – пържолата с кокал, друг – без кокал, някои редовно питаха за допълнително. На мода бяха препечените филийки, а при вълнение това беше основната храна с някое парче сирене.

Аз пък си мислих, че от негова гледна точка най-трудни са били банкетите. С искрящата си бяла холандка без пагони, която само той имаше право да носи незапасана в панталоните, с бързата си работа, с тънкия си усет за капризите беше емблема на корабния шик. Пред гостите командирът на дивизиона се гордееше със своя вестови. Преди събитието той трябваше да подреди приборите и салатите на масата, после да налива горивото и да следи някой да не остане на сухо, да бяга до камбуза за менюто или до баталера, ако някое мезе се беше свършило ненадейно. Хем трябваше да реагира на секундата, хем не можеше да стои в каюткомпанията – тостовете и разговорите на началниците не бяха за неговите уши. Но затова над масите на дълги кабели направо от тавана висяха бутони. Фолклорът беше ги възпял: „Дрън звънчето – лап кюфтето!“.

Реших да проверя паметта на вестовия:

– Сигурно си спомняте онзи случай с разлетия алкохол?

– Разбира се, беше първият ми банкет. Сам съм си виновен. За да се улесня, изхитрих се предварително да разлея ракията по чашите. Малко преди гостите дойде командирът на дивизиона. Накара ме да върна питието в бутилките, а после да питам всеки какво ще пие – ракия или водка. Не знаех, че водката ще излезе от неговия запас...

Вестовият, единствен матрос, който можеше да влиза в каюткомпанията, беше свидетел на нейните железни изисквания. Тук всичко ставаше с разреше-

ния и забрани. Забранено беше да се влиза с шапка и с работни дрехи. Последното най-много мъчеше механиците. Вместо да се преобличат по три пъти на ден, се прокрадваха в последните минути на разписанието за храна само ако бяха сигурни, че командирът на дивизиона е на мостика. Това беше рисковано действие, защото на вестовия беше забранено да сервира след разписанието. А той се правеше, че не вижда корабния часовник, окачен на видно място.

Освен вестовия, всички искаха разрешение „да останат“ от най-старшия. А той по няколко пъти връщаше младоците, докато усвоят, че задължително се казва и „Наздраве!“. Не се сервираше, докато не дойде командирът и не даде „добро“. На колективните събития станеше ли той, всички трябваше да си тръгнат веднага след него, независимо дали са си изляли пържолата. Не че някои не се връщаха отново на софрата да доразвият успеха.

Вестовият беше предупреден, че онова, което чува и вижда сред офицерството, не бива да стига до екипажа. Началниците му имаха доверие като на „свой човек“, а и той не искаше да си загуби позицията. Не участваше в „приборките“, не чукаше ръжда, пропускаше някои занятия и физзарядката. Дори на плаване артилеристите не го търсеха, когато главният калибър стреляше със стомилметрови снаряди по брега. Трябваше обаче да помага на кока, особено когато се зададат адмирали, гости или проверяващи. Беше между чука и наковалнята. От каюткомпанията искаха, от камбуза не даваха, а той беше виновен и пред двете важни институции.

След военния флот вестовият беше плавал дълго като камериер на търговските кораби, после като домакин. Аз служих и в новото хилядолетие в марината, та не ми беше трудно да сравня имането по неговото време с появилите се проблеми. Бяха ликвидирани помощните стопанства. Храненето залиня. В един период по корабите закусваха чай с лютеница и маслини – това беше останало по складовете. После нещата се пооправиха. А като дойде контрактната армия, „олинклузивът“ спря съвсем с изключение на дните на море.

Уж незабелязано си погледнах часовника, но вестовият подхвана нова тема:

– Никога вече не съм правил от онзи таратор. Спомняте ли си?

– Чудесен беше тараторът, но командирът на дивизиона го забрани!

През лятото, когато на нагорещената палуба може да се изпържи яйце, тараторът беше любимата супа на морячеството. Пък и проста работа – кисело мляко, краставица и вода. Е, и копър, когато има. За чесъна каюткомпанията беше раздвоена. Някои смятаха, че чесънът е задължителен атрибут на таратора, други – че офицерът не може да вони просташки. Намерено беше компромисно решение – в офицерската бака чесънът беше в символично количество. В нея по желание на „гастронавтите“ киселото мляко започна да се разрежда с газирана вода. Олиото беше заменено със зехтин. Лятната супа открадна спътниците на уискито. Вместо с орехи, когато рядко се спазваше рецепта-

та, тараторът се поднасяше с натрошени бадеми, а всеки си вземаше бучки лед от купичките, за да разхлади още повече лятната супа. Разбира се, във взаимодействие с кока и баталера вестовият имаше функцията да докарва кондицията на офицерската бака. Началството търпеше кулинарните глезотии, докато май и на него му писна – в офицерската и в старшинската каюткомпания отново сервираха обикновения таратор – тип МНО. И на вестовия му олекна...

Време беше да ходя за моята справка. Нямахме как да не попитам това, което ме гложеше дълго:

– На какво дължа това ваше любезно „гост на заведението“?

– На един въпрос!

– Нещо сте ме попитали?

– Съвсем не, вие ме попитахте! Бях вестови на два петъка, когато вие ме попитахте къде се храня? Отговорих – в кубрика с артилеристите. Излъгах! Май не ми повярвахте. Докато сервирам на офицерите в каюткомпанията, в кубрика масата вече беше сгъната. Хранех се на крак във вестовейката, когато нямаше много желаещи за допълнително. Но на другия ден кокът ми каза да се храня заедно с него в камбуза!

Не помня тази случка, може и така да е било. Щом казва вестовият...

КАФЕТО

Командирът на дивизиона гранични катери, нисичък и напорист капитан първи ранг, когото равни и по-старши уважително и за по-кратко зовяха Мъро, се беше зачел в някакви служебни хартии, когато звънна по-важният от няколкото телефонни апарата, строени на бюрото му. По тази жица, защото тогава комуникацията все още ставаше по жици, а не „по въздуха“, течаха предимно сложни или преобладаващо неприятни неща. Отгоре отдаваха заповеди и искаха спешни доклади, съгласуваха се взаимодействия, решаваха се проблеми с гранични, военни, морски и какви ли не институции, имащи пръст в сигурността на морската граница, отговорността за която се фокусираше в него. И нямаше как Мъро да предположи, че по това средство ще се завърже такъв странен разговор.

– Здравей, свато! Как си, не сме се чували от последното осигуряване?

Обаждаше се началникът на щаба на морската противолодъчна вертолетна ескадрила – подполковник по звание, шурман по специалност, а отгоре на всичко – отскорошен сват. Синът на граничаря и дъщерята на авиатора имаха някакво детско приятелство от един характерен за тогава летен лагер. После той – курсант в Морското училище, а тя – студентка в Икономическия университет, срещнали се отново, създадоха истинска сериозна връзка, прераснала в брак, благословен от офицерските им бащи.

Всъщност бащите се познаваха отдавна и служебно. При ракетната стрелба на катерите от созополската бригада граничарите осигуряваха отцеплението на района по море, а вертолетите снимаха „от птичи поглед“ как ракетата традиционно и точно пронизва мишената. Още по-нагоре на други скорости летяха изстребителите на авиацията, готови да свалят учебната ракета, ако тръгне нанякъде вместо към закотвената мишена.

След като двамата началници размениха по едно изречение за службата и по две за младото семейство, ненадейно авиаторът заби странен въпрос:

– Ти хубаво кафе имаш ли?

– Имам тука една кафеварка, но ако ми остане време, пия кафе понякога в лавката. Каквото – такова... Защо питаш?

– Не питам случайно. Ако имаш хубаво кафе, да наминем с командира при тебе? Ако решиш да почерпиш. Няма да ти губим време, колкото за едно кафе в твоята канцелария.

– Шегуваш ли се? От Варна до Бургас за едно кафе! Хей така, да наминете... Какво не ми казваш?

– Казах ти всичко, ще дойдем на кафе! Ти всъщност към средата на другата седмица налице ли си, или си в разход?

– Не ме занасяй, свато! Налице съм, но как ще дойдете?

– Е, това е наша грижа. И е много просто – качваме се на един вертолет и идваме. Знаеш, че това го можем. Да не забравя: кажи на командира на базата да организира почистване на онази поляна вдясно от портала, че да не се оплетем в треволяците, като кацнем.

– И как си представяш, че ще поставя задача на командира на базата?

– Много просто! Ще му кажеш, че вертолет ще кацне за съгласуване на действия с граничния отряд. Разбира се, по заповед на командващия. Да го попита, ако иска. За кафето се разбрахме. Ще ти се обади предишния ден, като опека работата...

– Добре, ще ви почерпя с най-доброто кафе! Специално като за луди. Хайде, че имам работа...

Командирът на граничния дивизион остави слушалката, но не можа веднага да се концентрира към служебните хартии. Премисляше това, което чу. Знаеше сентенцията, че където свършва дисциплината, започва авиацията, но не си представяше, че неговият иначе сериозен сват е способен на авиационни своеволия.

Командирът и началникът на щаба на морската вертолетна ескадрила имаха традицията всеки ден в ранния следобед да се срещат в командирска канцелария. Някоя от двете „секретарки“ – шефките на секретната секция и на явното деловодство, която беше на ред, поднасяше ароматното кафе, а докато го изпият, двамата прехвърляха изтичащия ден, обсъждаха задачите за следващия, привикваха този или онзи, за да се убедят накъде вървят подготовки, ремонти, проверки и други служебни грижи.

Към края на оперативката началникът на щаба, ни в клин, ни в ръкав, невинно подхвърли:

– Командир, какво ще кажеш да отидем да пием

по едно хубаво кафе при командира на граничния дивизион в Бургас? Знаеш, че сме сватове...

– Как така да отидем? Кога, как, с какво? Колко време е това – цял ден! Да зарежем ескадрилата? За едно кафе? Как го измисли това?

Пред другите чинове двамата бяха служебно-официални, субординационни, на „ви“, на „тъй вярно“ и „съвсем не“, но на четири очи бяха колеги и приятели, с еднакви звания, близки по възраст и випуск от училището, отдадени на службата. Всеки можеше да каже всичко. Но това за кафето беше в повече...

– Виж сега как стоят нещата – започна съзаклятнически шурманът. – Сватът ни кани, няма да обидим граничаря! Кафето било екстра – може пък да е заловил някоя контрабанда в морето. Пък и какво му мислиш – качваме се на един вертолет и отиваме. Ти пилотираш. Прием кафето и се връщаме. За час и нещо сме обратно в „Чайка“...

– Я стига, ще ни уволнят на другия ден!

– Гарантирам – няма да ни уволнят! Нека поне да опека нещата. Пък ти решавай!

– Решавам в този момент! По-точно – забранявам! Стига, утре имаме полети.

До края на месеца оставаха няколко дни. Получил указанията на командира, съгласувал всичко по хоризонтала и вертикала, извлякъл актуалното от годишния план, началникът на щаба беше подготвил месечната му производна, която беше поднесъл за подпис. След като автографът беше положен набързо и доверчиво, попита:

– Видя ли точка втора?

– Видях, разбира се! Всичко съм видял. Нищо особено – полет от-до и обратно. В седмичния план ще конкретизираш задачата. При предварителната подготовка ще уточним всичко... Всъщност откъде изскочи този полет? От авиацията, от флота, от годишния план или някой иска осигуряване?

– Как откъде? Нали ти казах миналата седмица, че ще прием кафе при свата в Бургас?

Както винаги, командирът на ескадрилата съобразяваше мигновено:

– Да, замисълът е добър! Но нали знаеш пред кого трябва да го защитиш?

Защитата беше на другия ден пред началника на Щаба на флота. Контраадмиралът с френски прякор, педантичен и в детайлите, взискателен и страховит за неудачниците в службата, поразгледа на едро седмичния план и се зае да препитва авиатора точка по точка. Полетът за кафето не беше подминат:

– И за какво ще летите до Атия? – някак на шега попита началството.

Авиаторът беше невъзмутим в отговора на очаквания въпрос:

– За облитане на вертолетната площадка на пункта за базиране.

– Свършиха ли летищата, че сега и площадки ще облитате. Толкова ли е важна тази поляна?

Подполковникът изложи сбито предварително премислените аргументи, които трябваше да хванат адмирала за сърцето. Площадката е нещо като резер-

вно летище. В зависимост от ситуацията значението ѝ може много да нарасне. Да речем, че се наложи вие или командващият бързо да отидете до южната база. Или пък министърът. А по-бързо от вертолет няма. И за медицинска евакуация няма по-бързо средство...

– Добре, добре – като че ли нервничеше адмиралът, решил да опонира докрай. – Но тази площадка не се е мръднала с години! Какво пак ще ѝ облитате? Това сте го правили и друг път!

Началникът на щаба на ескадрилата не беше изненадан и от този въпрос:

– Тъй вярно, господин контраадмирал, правили сме го и друг път, но със старите вертолети. С новите не сме. Ще лети и един млад пилот. Площадката си е пак там, но около нея може да има промени – далекопроводи, стълбове, пораснали дървета, храсти, пък и теренът...

– Стига! Добро! Да вървим напред по плана? В сряда какво точно ще правите половин ден със специалния отряд?

Получил „доброто“ от Адмиралтейството и разрешение от ВВС, преминал задължителната предварителна подготовка, в планирания ден и час полетът на вертолета беше скучно-рутинен, като се изключи височайшето присъствие на борда. На първата седалка беше лично командирът на ескадрилата, шурман – началникът на нейния щаб, втори пилот беше млад напорист летец, подготвян за командир, плюс печения борден техник. Екипажът нарушаваше традицията командването на ескадрилата да не лети на един вертолет, но изключение-

то беше в съответствие със задачата от изключителна важност – кафето при командира на дивизиона гранични катери.

Машината глътна разстоянието някак набързо и прекрачила над затихващите мощи на Стара планина, се насочи към Атия – пункта за базиране на половината флот. От птичи поглед вляво блестеше морето, украсявано с бреговата курортна гирлянда, вдясно се беше разпрострял Бургас. Облитането си беше два кръга над почистената площадка, в центъра на която вертолетът кацна като бръмбар на трънка. Двама останаха да пазят в бръмбара, а другите двама, едва дочакали да спрат винтовете, се отпавиха към кафето.

То беше изпито на „среща на върха“, каквато не беше се случвала – командирът и началникът на щаба на дивизиона гранични катери домакинстваха на командира и началника на щаба на противолодъчната вертолетна ескадрила. Офицерите се разговориха, както можеше да се очаква, за службата – съвместни осигурявания на ракетните стрелби, търсене на бедстващи рибари, контрол на морското пространство. Всъщност всичко беше ясно – като теория, отговорности и задачи, отработвани и планово, и по тревога.

Мъро, който беше служил дълго на ракетните катери, ненадейно освежи разговора:

– Свато, нали знаеш, че наблизко има още една вертолетна площадка – на острова в Созопол, горе на високото?

– Щурманът знае всичко – това е плацът зад Рибарското училище...

– Видях, че там веднъж кацна някакъв вертолет, но беше отдавна.

– Аз кацнах там – обади се скромно командирът на ескадрилата. – И трябва да има много сериозна причина, за да го направя втори път!

Катерникът недоумяваше:

– Че какво толкова – равно, асфалт...

– Виж сега, свато, нека ти го обясня като шурман. Плацът наистина е добър. Да стои там вертолет за красота. Но машината излита срещу вятъра. При северозападен вятър на този бурун няма разстояние за излитане, сградата на училището е съвсем близо!

– Така е, прав си – намеси се командирът. – Като си тръгнем, ще видим как стоят нещата на място.

Вероятно беше взел решението „ад хок“. От една страна, нещата вървяха към нарушаване на плана за полета. Но от друга, като излетиш срещу вятъра, и вече си над Созопол. Пък и кой ли ще разбере?

Вертолетът направи кръг над романтичния град, надникна към катерите на бригадата и предпазливо се спусна към плаца зад училището. Зависна за кратко над него, докато летците обсъдиха възможностите му, после се устреми нагоре и пое курс на север. Планът за полета беше спасен до минутата. Вертолетът се снижаваше за кацане на „Чайка“. Дочула приближаващия познат шум, шефката на секретната секция, която беше на ред, се разбърза да пригответи традиционното следобедно кафе за командира на ескадрилата и началника на щаба. Откъде да знае, че всъщност се явяваше на конкурс за по-добро кафе. Резултата щяха да знаят само двама...

НАКАЗАНИЕ

Първият ми работен ден след отпуската започна зле. В отдела цареше някаква тягостна атмосфера. Не поемаха разговор, гледаха встрани, отговаряха ми с две-три думи. Че и от други отдели ме гледаха някак състрадателно. Попитах заместника си какъв е този странен климат.

– Изложихме се пред чужденците! И командващият те наказва...

– Мен? Наказа ме по време на отпуск? Не може да бъде!

– Може. По-добре прочети заповедта в явното деловодство. Обявиха я на седмичното събиране. Наказателната част – пред равни и по-старши...

Поне две години след началото на промените този ресор си сменяше името, функциите и статута. Най-после един министър го закова на Отдел (после западна до отделение) „Информация и връзки с обществеността“ (ОИВО). И понеже флотът вече се беше отворил и към света, и към страната, под „общественост“ се разбираше какво ли не. Медиите и църквата, политическите сили (разбира се, равнопоставено), Домът на флота и Гарнизонният матроски клуб, психопрофилактиката на младия набор, всякакви общества, обединения и масови прояви (от скаутите до кинофестивала „Любовта е лудост“) – всичко това, пък и каквото друго не си намираше изпълнители, по някакъв начин поглъщаше силите на ОИВО.

А сили имаше – петима офицери (сред тях психолог и социолог), цивилен служител и незаконно придаван матрос (компютърен дизайнер, обикновено висшист).

Най-голямата лудост обаче беше международната дейност. Понеже по принцип визити не могат да се правят със самолети и танкове (освен в някои по-особени случаи), флотът отсрамваше армията по фарватера на евроатлантическата интеграция. ОИВО беше на течение. Един от петимата беше „международник“ и като много важен – заместник-началник на отдела. И той беше наказан в „моята“ заповед. И преди да я прочета, ми разказа случката.

Кой знае какви очаквания е имало за бъдещото ни сътрудничество с ВМС на Индонезия, разположена между Индийския и Тихия океан, но техният заместник-командващ се запътил към Варна за среща с българския първи военен моряк. Преди това гостът посетил Румъния. Понеже най-близкото индонезийско посолство се намира в Букурещ, планът предвиждал чуждият контраадмирал да дойде с кола на неговото посолство и след визитата да замине за София, а оттам „пар авион“ – у дома.

Дипломатическият мерцедес с камерна морска групичка на борда му бил посрещнат чак на границата, в Дуранкулак. На юг се понесла протоколно формираната колона – колата на военната полиция със син буркан, мерцедесът, колата на нашия международник, другата кола на полицията, и тя с буркан.

Понеже часът на пристигането във Варна бил такъв, а и за икономия на време, срещата на двамата адмирали

започнала на официален обяд в гарнизонния ресторант „Маяк“, в административния център на Варна. Началниците се срещнали любезно и заедно с още двама гости и преводач се разположили на празнично подредената маса в залата за старши офицери. В залата за младши офицери, както си му е редът, трябвало да се хранят всички съпровождащи.

Поради високата си организираност или поради някаква си интуиция командващият разпоредил шофьорите да се хранят на две смени. Покрай позапълнения по пладне малък паркинг колите били паркирани според уменията на шофьорите. Лъскавият мерцедес – в най-близката пряка на стотина метра от входа на ресторанта.

Обядът течал на две нива. На високото – с официални разговори, на ниското – с приятелски приказки. Началството по принцип не приемаше по време на разговори в залата да циркулират сервитьорки. Те гадаеха и до минута уцелваха кога какво да поднесат, в краен случай надникнали през откренатата врата.

Вратата се отворила рязко, влетяла управителката на ресторанта и закрачила директно към командващия. На ухото му дискретно прошепнала само три думи, които с течение на времето загубили своята дискретност поради тяхната международна значимост:

– Мерцедесът го няма...

Командващият се извинил на госта си и излязъл „за малко“. Малко му трябвало да разбере, че докато полицаи, организатори и шофьори обядвали целокупно, лимузината изчезнала. Информирали полицията.

Екипът пристигнал бързо, но нямало нищо за разследване. Шофьорът бил като маносан. Нямало свидетели, никой нищо не е видял, на мястото на мерцедеса вече имало друга паркирана кола. А и видеонаблюдение щяло да се появи след десетина години.

Главният криминалист се обърнал към управителката:

– Къде е най-близкият телефон?

Тя го повела към скромната си канцеларийка и му обяснила с каква цифра военния ѝ телефон може да избере цивилен номер. Човекът благодарил и любезно попитал посърналите виновници:

– Бихте ли ме оставили сам?

Те излезли, той затворил вратата. С кого какво си е говорил минута-две било негова тайна, но обявил:

– Ако открием колата, това ще стане до шестнадесет часа.

Времето течало бавно, на всички им пресядала втората част на обяда, разговорите били измъчени. Все пак с някаква надежда всички често поглеждали часовниците.

Новината закъсняла малко – дошла в шестнадесет и петнадесет. Мерцедесът бил открит на паркинг в крайните квартали. Таблото било разбито вероятно за да се стартира двигателят без ключ. Каквото и да е имало в купето, вече го нямало. След обработването колата ще бъде докарана на територията на Щаба на флота. А индонезийският командващ тръгнал за София с друга кола. Добре че поне документите му били у него.

Изложили сме се пред чужденците, но поне сме показали колко чевръсти и подготвени са нашите автокрадци, какви професионалисти са нашите полицаи...

Трябваше да се запозная с „онази“ заповед. И да се подпиша, че ми е „сведена до знание“. От гледна точка на наказателния канон тя беше в духа на най-добрите флотски традиции – фактите, причините, виновните, наказанията и „за да не се повтаря“ – едновременно си. Всъщност най-важно (за мен) бе само едно изречение: „За това, че ... не е създал необходимата организация за работа в отдела, го наказвам с ...“.

От една страна, в онзи съдбовен ден много хора бяха създавали „организация“, само аз – не. От друга страна, прав си беше командващият, защото гафът той вероятно е разглеждал не по абсолютна стойност, сам за себе си, а като част от цялото. Както и да е – не може да се гледа в канчето на началника. От трета страна, опровергах максимата, че „само който не работи, той не греши“. Защото се оказах грешен и когато не бях на работа. В деня на един от най-емблематичните адмиралски ефекти.

НАЧАЛНИЦИ

Един командващ ВМС имаше патриотичния навик по повод на годишнини на събития и личности от родната военна история да слага цветете на паметника, който ги увековечава. Не, не става дума за честването на национални празници и герои, за велики победи в известните войни. Освен тях адмиралът почиташе сражения и хора, популярни предимно в населеното място, до което не достигаха грандиозните гарнизонни церемонии със знамето на флота, почетен караул и оркестър.

Флотоводецът беше възприел по-скромен ритуал, в който освен него участваше един тръбач от оркестъра, един свещеник от Митрополията, рядко – двама матроси без оръжие, които да козируват, замръзнали встрани от паметника. В групата задължително беше и комендантът на Варненския гарнизон, той и нещатен фотограф и видеооператор на флота, отговорен за организацията на подобни събития – както в морската столица, така и в цялата североизточна част на страната. За придвижването по разбитите ѝ пътища командващият разчиташе на личния си екзотичен поради десния волан джип.

В сивото ежедневие на провинциалното населено място събитието имаше тежест – тук рядко стъпваше адмиралски крак, свещеникът обслужваше още няколко села, истински тръбач, че и матроси в униформа придаваха колорит. Честванията караха местните хора да вярват, че не са съвсем забравени, че и те са имали частица от националната история и достойни люде. Сред обичайните присъстващи бяха кметският наместник, све-

щеникът, живеещите наоколо, някой и друг партиен активист, ако все пак голямата политика беше дошла и дотук. Преди избори тя, така или иначе, задължително идваше.

В този по-особен ритуал се случи да участва лично и митрополитът. Отношенията между ВМС и Църквата вече бяха системни, съгласувани и уважителни. Флотът участваше в църковните празници, Църквата – във флотските. На национално ниво се бяха възстановили и серия военно-религиозни празници. В тези условия между командващия и митрополита съществуваше междуведомствено, прераснало в лично, приятелство.

След ритуала двамата униформени – адмиралът и владиката – се разговориха за това-онова, докато комедантът на дискретна близост чакаше „добро“ да си прибере тръбача и матросите в зелената узка. На раздяла командващият ненадейно предложи:

– Дядо владика, бихте ли се качили при мен на връщане!

Митрополитът си имаше лъскава черна лимузина с личен шофьор и май не му се разделяше с част от регалиите на духовния му сан.

– Добре съм си в моята кола. Защо да идвам при вас?

– При мен ще се чувствате още по-добре! Пък и джип все пак...

Негово Високопреосвещенство явно се колебаеше между оказаната му чест и някакви негови си доводи, та отказа още веднъж:

– Не, не, нека всеки да си язди своето магаре!

– По-добре заедно! Ще си довършим и интересния разговор – не кандисваше флотоводецът.

– Не е редно! Какво ще кажат хората?

– Защо да не е редно! Какво ще кажат ли? Ще кажат, че в една кола се возят двама командващи – на моряците и на миряните – опита с шегата адмиралът.

Митрополитът разбираше от шегите, сам беше остроумен и от всякакви иронии и атеистични забележки се измъкваше с интелигентно достойнство. В случая репликата беше приятелско-кохезионна, което позволи на духовника да разгърне красноречието си:

– Вижте сега, адмирале, ще откажа вашата прелюбезна покана. Наистина щеше да ми е приятно да пътуваме заедно и да си бъбрим по обратния път. Но пак си мисля какво биха казали хората. Те не знаят, че колата ви е с десен волан. Не знам за вас, но мен в този край всички ме познават. Ясно е какво ще си помислят – кой ли ще е този голям началник, щом митрополитът му е шофьор. А аз, знайно е, имам много малко началници! Един-двама...

ЧЕЙНДЖ

За американците службата във военния флот е по-предпочитана от плаването на търговските кораби. Марината дава високи заплати, голямо самочувствие и възможност безплатно да се обикаля светът. Ако е малка вероятността да загинеш в преки морски баталии, ако на кораба си на пълен пансион, ако се обучавааш с преференции, ако имаш условия за живот и отдых на борда и за развлечения по чуждите брегове, какво му е трудното?

Като стана дума за чужди брегове, и морската ни столица е своего рода туристическа дестинация за задокоеанското морячество. То може да види онова най-старо злато (ако не е в командировка), Римските терми и Аладжа манастир. Малко по-далече са Плиска, Мадарският конник и Томбул джамия. Попътено ще слуша български народни песни, ще се учи да играе хоро, а почерпено с маркови ракии и вина, на връщане в автобуса ще пее „Градил Илия килия“. Един смел моряк „на собствен ход“ ще отиде дори до Рилския манастир. За хора, които нямат почти никаква представа за България, срещата с нея оставя незабравими преживявания. За всичко това обаче са нужни пари. Туристическите фирми охотно работят с долари, но за такси, сувенири, бира и някои други глезотии е необходима левовата им равностойност.

Постфактум на борда ще се окаже, че равностойността не е еднаква, че някои са доволни, а други – прекарани. Частните банки в началото на пре-

хода са малко, но пък на всяка улица има обменно бюро, самозвани дилъри се пазарят още на морската гара.

И гости, и домакини са заинтересовани обмяната на валутата да става официално и законно. Едните – да не ги лъжат, другите – да не се излагат пред чужденците. Опитани са различни варианти. На кораба един старшина събира зелените пари по списък – кой колкото реши, возят го с кола до банката, там топтан обменя парите, които после раздава на дребно по същия списък, след като ги пресмята с калкулатора. Има организация, но и някои неудобства. Най-важното е, че банките и бюрата не работят в почивните дни. Тогава се вихрят уличните дилъри.

Една реномирана финансова институция – нещо като банка, но не съвсем, предлага удобно ноу-хау – чейндж бюро на борда. Обсъдено, съгласувано, разрешено от началници и дипломати, осигурено от Военната полиция. Със своята охрана човек от компанията с куфарче български левове, пропуснат от полицаите в забранената зона, чака на морската гара още докато чуждият кораб се швартова. Качва се сред първите на борда и разгръща своето обменно бюро в каюткомпанията. На опашка един по един американците дават долари, получават левове по курса на БНБ за деня, че и документ за трампа-та. Никакви комисиони. Чисто отвсякъде, а обменителят изчаква и последния дежурен моряк. И всеки новопристигнал кораб си минава по реда. Нашите хора работят и в почивните дни. Всичко минава под знака на прочутото българско гостоприемство.

...Поредната американска фрегата обаче се зада-

ва този път към Бургас. На всичко отгоре – в събота. Местните власти, туристическите агенти, обменните бюра, изучили варненския опит, се хвърлят в организацията, която авансово полага военноморският аташе. От кораба приемат всичко, но с молба обмяната на валутата да направи онази коректна варненска фирма, както много пъти досега. От фирмата се колебаят, но в крайна сметка отклоняват консумацията на доверието – било далече, било почивен ден. И обещава да намерят техни колеги, които да изпълнят задачата при същите условия. Намират ги бързо и дори ги въвеждат в нюансите на процеса...

Рано в събота, в уречения час, както казват военните моряци – в „точка randevu“ – паркинг близо да железопътната гара в Бургас, една зелена „брезентова“ УАЗ-ка с червен номер се мъдри сред по-цивилизованите МПС-та. Шофьорчето дреме на волана, а старшият на автомобила – капитан втори ранг от Щаба на флота, прави тегели насам-натам. Скоро пристига варненската кола. Двамата костюмирани бързо идентифицират посрещачите по червения номер. Запознанството е кратко – всеки знае по фамилия кой какъв е и какво ще прави. Финансистите са поканени в зелената кола, наместват се с куфарчето на задната седалка, а старшият командва шофьорчето: „Карай в пристанището!“.

Отдалече се вижда мачтата на американската фрегата, която вече е на кея. В пристанището се влиза през пост на Военната полиция. Единият от поли-

цаите се представя уважително на офицера на предната седалка и се интересува делово за целта на маршрута. Обясняват му – господата от Варна ще обменят валута на американския кораб, всичко е съгласувано, чакат ни. Униформените пропускат колата.

Тя се клатушка в безлюдното пристанище към фрегатата, оградена с ленти, около които са паркирани няколко важни лимузини и се суетят длъжностни лица на фона на маршовете, които свири докараният от Варна флотски духов оркестър.

Ненадейно пред зелената антика се изправят други двама военни полицаи, спират я и започва друга процедура. Проверяват документите на шофьора, на цивилните, искат обяснение от офицера какво прави тази кола тук. Той казва, че въпросите вече са обсъдени с техните колеги, пропуснали са ги, а сега вече закъсняват, че ги чака друга задача. Обясняват му, че обсъждането е било извън пристанището, вътре в него вече е друга зона, а задачата няма да изпълнят. Той напомня, че в подобни случаи във Варна не са възниквали проблеми. Казват му: „Но вие сте в Бургас! Колегите ще се занимават със случая по-нататък“.

След минута колегите пристигат с две коли на другата полиция – държавната. В триото са офицер, старшина и цивилен. Представителят на морината за трети път обяснява ситуацията около провалената обмяна на валута. Новодошлите казват, че нещата ще продължат писмено в най-близкото районно управление на МВР. Двамата дилъри не са арестувани, не са задържани, а са настойчиво посъветвани да бъдат закарани до районно-

то. Куфарът с парите е усвоен като вещественото доказателство. Екипажът на УАЗ-ката е призован като свидетели с някои леки намеци за съучастници.

Морският вече нервничи:

– Някой ще ни каже ли все пак за какво нарушение става дума?

– Престъпно намерение за незаконна обмяна на валута. Господата от Варна сигурно знаят, че обмяната става само в офисите на банката или на обменното бюро. А вие, както сами казвате, сте тръгнали на чужд боен кораб, иначе казано – дори зад граница!

...От районното първи излиза шофьорът на зелената брезентова машина, след него – капитанът втори ранг, който тутакси се отправя към Военноморската база, за да търси подкрепа от големите началници. Оказва се, че началниците на ВМС и МВР вече са се разбрали кой да опере пешкира. Перачите прекарват още няколко часа в районното, след което си тръгват за Варна. Без вещественото доказателство!

На офицера за свръзка е заповядано да се извини на командира на американската фрегата, че обещаната услуга не е извършена. Той очевидно не е в течение на перипетиите, защото казва, че валутата на екипажа вече е обменена в близката банка. В събота!

Вечното дерби между Варна и Бургас този път е спечелено от домакините с два на нула. Първия гол вкарват полицаите, втория – bankerите. Но най-важното в тази колегиална история е, че не сме се изложили пред чужденците.

БОМБА

За последен път младият набор професионални матроси във флота щеше да положи военна клетва на площада пред катедралата. От следващата година всичко щеше да бъде по-лесно – в района на Морското училище или на Военноморската база. На свой терен все пак. Но днес, в центъра на града в един отрязък от около два часа трябваше да се навържат усилията на половин дузина институции – на ВМС и на Църквата, на Общинската, на Пътната и на Военната полиция, на оркестъра, на техниците по озвучаването на площада, та чак до клисаря на храма.

Всичко трябваше да е като по часовник. Новобранците и близките им щяха да помнят клетвата цял живот, гражданството щеше да се порадва моментно, някои щяха да мърморят, че движението е спряно.

В цялата машина на ритуала с най-бързи обороти се въртеше едно важно зъбно колелце, на което накрая рядко благодаряха, но в случай на гаф със сигурност щеше да опере пешкира – комендантът на гарнизона. В последните дни той беше разяснил сценария комуто трябва, беше разхвърлял задачите на главните герои, беше съгласувал нещата с всички извънфлотски фактори, чиято главна особеност беше, че не са му подчинени. Но ги командваше интелигентно, без дори да го усетят.

Майорът нямаше подчинени. Сам си беше началник и подчинен. Е, като за клетва му придаваха по някой мичман и няколко матроси, които да търчат по задачи по площада. Някой все пак трябваше да постеле огромния килим, на който щяха да се подредят местните първенци и флотските началства.

В неделното утро рехавата комендантска служба се беше разгърнала твърде рано на отцепения и все още безлюден площад. Освен нея, както си му е редът, насам-натам щъкаха само военни полицаи. Комендантът крачеше около предполагаемата трибуна, без да настъпва килима, прехвърляше в главата си предстоящото и издържало снощи генералната репетиция събитие и оглеждаше внимателно разположената материална база – двата „букета“ от знамена, стойките с микрофони, високоговорителите, масата за църковните атрибути, опънатите ограждащи ленти.

Нещо подразни периферния сектор на зоркото му наблюдение. Лекият ветрец полюшваше прозрачна найлонова торбичка, заплела се в декоративния храс-талак на скромната градинка. Майорът наближи на няколко метра, за да установи, че в торбичката имаше разнообразен по характер и шарен битов боклук. Гневно разсъждавайки върху възпитанието на неизвестния простак, той се завтече собственоръчно да отстрани единствения грозен щрих по почистения снощи площад.

– Не, не, не пипайте нищо, господин майор! И не се доближавайте до предмета!

Преди да се обърне, той вече знаеше кой би могъл да го командва по такъв категоричен начин. Очевидно капитанът от Военната полиция беше също толкова прецизно наблюдателен и бърз. Познаваше го от десетките събития, които осигуряваха заедно. Завърза се спор. Майорът предлагаше предметът да се изхвърли. Капитанът държеше на процедурата в такива случаи. Масово мероприятие, важни хора, съмнителен пред-

мет. Какво следва? Пост, отцепление, доклади „нагоре“, намеса на компетентните специалисти. Те си знаят работата. Дотогава – никакво движение в района!

– Уважавам вашите правила – потърси изход комендантът. – Но ситуацията е особена, на площада скоро ще дойдат матроските блокове, знамето, оркестърът, командващият трябва да приеме строя, нататък знаете... Докато дойдат специалистите, всичко това пропада. Клетвата пропада!

– Така е, разбирам ви. Вие виждате боклук, а под боклука може да има взрив. Погледнете и в тази посока! Кой ще поеме такава отговорност – да се нарушат правилата? А ако...

– Няма ако! Аз поемам такава отговорност! – сопна се майорът. – Вземам тази торбичка и я изхвърлям в контейнера! Каквото и да става...

Полицаят беше впечатлен от тази служебна саможертва. Съобразяваше бързо. Ако съмнителният пакет беше просто боклук, на ситуацията никой нямаше да обърне внимание. Ако беше взрив, на евентуално погиналия комендант щяха да му издигнат паметник, а той щеше да гние в затвора.

– Не, колега, не, ще се придържахме към процедурата!

Капитанът постави пост в близост до торбичката и разпрати няколко подчинени старшини да спрат всякакъв достъп до площада и да ровят по храстите за други подобни предмети. После набра някого по телефона, изглежда началството.

Началството пристигна след малко, осмисли ситуацията, хареса взетите мерки и потърси някого по телефона. Каза: „Специалистите ще дойдат скоро“. И си замина.

„Скоро“-то се проточи. Времето летеше, а нищо не се случваше. Нямаше сапъори, взривници, дълги механични ръце и работи. Нищо! Комендантът се осмели да доложи казуса комуто трябва. От Адмиралтейството не се развълнуваха много. Но репликата оттам прозвуча леко заплашително: „Като не сме си отваряли очите навреме, сега ще чакаме“. Това „сме“, му прозвуча като „сте“. Вече се виждаше в заповед за наказание.

След още десетина мъчителни минути на северния борд на площада възникна нова ситуация. Някакъв голям камион беше спрял от полицаите, които нещо заспориha с шофьора. После свалиха лентите и машината запъпли тържествено по площада. Подмина бъдещата трибуна и спря на траверс на бомбата. Всички, замесени в нейното ликвидиране, с учудване осъзнаха, че ги е навестил боклукчийският камион от общинската сметопочистваща фирма.

От кабината пъргаво се изсули мургава личност на достолепна възраст и делово попита първия, който му се изпречи: „Къде е?“. Посочиха му с ръка. Човекът приближи смело, невъзмутимо закачи торбичката на показалеца си и клатейки я демонстративно, отиде до кърмата на камиона. Открехна позамърсения брезент и метна съмнителния предмет в дъхавата боклукчийската паст.

...Клетвата наистина премина като по часовник! По-точно като по часовников механизъм на взривно устройство!

ПОСТИ

Този път поредната годишнина на ВМС имаше и две екстри – една личност и едно събитие – първата, изгряла в ранното утро на празничния неделен ден, а второто, разгоряло спортни страсти в края на тържеството.

И друг път от столицата са идвали неофициални и мобилизиращи анонси, че еди-кой си големец ще участва в празника на ВМС, но това твърде рядко се беше случвало с изключение на военния министър и началника на отбраната. Затова днес беше интересно за строените випускници на училището, за многобройната публика, заляла морската гара, и още по-важно – за адмиралите, да видят на живо и отблизо председателката на парламента – първата жена на този пост в кратката ни демократична история.

Важната дама беше избрала възможно най-подходящия дрескод – цялата в искрящо бяло – сако, шалче, пола и обувки, който хармонираше с бялата парадна униформа на морячеството. Съпровождана от командващия, тя прие рапорта на началника на почетния караул, поклони се на флага и със стегната, почти строева крачка обходи офицерското блокче и випускниците. След като ги поздрави, зае полагащото ѝ е място в строя – вляво от знамето и вдясно от командващия. Когато под звуците на химна на долепената до пирса фрегата вдигаха флаговете, тя, изпълната като струна, допряла пети, с ръце „по шевовете“, вдигнала брадичка, беше вперила поглед в големия военноморски флаг, който пълзеше нагоре по щока на бака.

На огромния килим пред фрегатата заеха място официалните лица, значително превъзхождащи предимно числено онези, които след минути щяха да станат лейтенанти. Ритуалът протече по неотменимата традиция – речи, връчване на пагони и дипломи, награждаване на отличниците, пак реч, този път ответна – от първенеца на випуска, тържествен марш, завършил по американски образец – с фуражки, метнати във въздуха.

Новото офицерско попълнение на морината попадна в прегръдките на родата и приятелките, официалните лица започнаха обход на фрегатата. Гражданството търпеливо чакаше и то да бъде допуснато на борда на бойните единици. Действащи и запасни военноморски чиновници се омесиха в тъй наречената „среща на поколенията“, преди да се отправят подивизионно към близките ресторанти.

Неофициално се разбра, че празникът има продължение – откриване на нов спортен комплекс в района на Военноморската база, точно срещу морската гара. Натат по суша се отправиха на служебните си коли онези ВИП-ове, които вероятно имаха тръпка към спорта или просто им беше интересно да видят отблизо бойни кораби. Специално поканено офицерство плюс медиите, закъде без тях, трябваше да преодолеят гавана на борда на „линейката“, както нежно наричаха големия санитарен катер.

Без команди и напътствия, някак интуитивно шареното множество от цивилни и военни, старши и по-младши напираше около „епицентъра“ на предсто-

ящото – шефката на парламента и военния министър. Ненадейно до тях изникна кметът на града в странно облекло – бяла фланелка, къси сини гащи, три четвърти бели чорапи и черни бутонки. При цялата му досегашна традиционно-служебна елегантност видът му породил недоумение, което скоро беше изяснено.

Пред официалните лица двама парадни матроси опънаха триколовна лента, а една матроска поднесе ножичка на тепсия. Менчето и здравецът довършиха картината. Наблизо до нея беше зеленият изкуствен килим на оградения с висока мрежа терен на игрището за футбол на малки вратички, което според случая ставаше за тенис и волейбол. Дамата в бяло в асистенция с по един министър и един кмет от двете страни едновременно прерязаха лентата и спортният комплекс беше открит.

Но това не беше всичко, интересното предстояше. На терена в спортни екипи се изниза народ, който очевидно смяташе да играе футбол. Когато отборите се построиха, всички видяха, че капитан на единия беше офицер от Щаба на флота. В неговата гарнитура чиновите различаваха офицери и старшини, известни със съвсем други постове и специалности. В другия отбор стърчеше кметът на града сред млади брадати мъже. А беше облечен в екип твърде рано, решил да подкрепи младите попчета от Митрополията, които, изкушени от великата игра, дори тренирали редовно между редките мачове на любителски първенства.

Срещата потече, съпроводена с аплодисменти, спорадични подвиквания, тактически съвети и шегички през мрежата. Паднаха и голове. Някой разкри, че в морския

отбор е и синът на парламентарната шефка. Футболистите съвсем не изглеждаха аматьори. Когато двубоят съвсем се изостри, съдията предвидливо прекрати срещата при равен резултат.

На път за съблекалнята командирът на базата покани целия църковен отбор на предстоящия коктейл. Тези, които имаха персонални покани за него, бавно се отправиха към „бреговата каюткомпания“. Свещениците нещо се суетяха. Митрополитът проводи одного да ги подкани. Те май се колебаеха.

Домакини и гости се бяха оказали в неочакван казус. Празникът на флота винаги се чества на втория неделен ден на август. По църковния канон обаче всяка година от първи до четиринадесети август са многодневните православни Богородични пости, а на следващия – петнадесети август – Деня на Успение на Пресвета Богородица – е празникът на Варна. Празникът на флота е плаващ, но винаги попада в постните дни.

Коктейлите на марината винаги си били изискани и богати. Блок масата в бреговата каюткомпания беше отрупана с шедьоври на кулинарното изкуство, сътворени от корабните кокове, разбира се, от месо и млечни продукти – противоположни за пост. Та затова едно младо попче, било поради праволинейност или за да се натегне пред владиката, всяло смут сред църковните футболисти – как така ще се нарушава постът, още повече пред началството. Но евентуален отказ би обидил любезните домакини. Ни тъй, ни иначе! Владиката на този ден е бил на доста флотски кок-

тейли, представлявайки Църквата самостоятелно. Никой от свещениците не е надничал в чинията му, за да знае дали е обиждал адмиралите. Как да постъпят?

Деликатната ситуация набързо стигна до когото трябва. Негово Високопреосвещенство, обграден от малка група офицери и свещеници, трябваше да се произнесе – или на коктейл, или довиждане!

– Радвам се, че уважавате постите, но и празникът си е празник! А постът е два вида – пост телесен и пост духовен. Първият забранява блажното. Вторият е по-важен – духовно пречистване, смирение и покой на душата, въздържане от страсти и пороци, изкореняване на лошите дела. Пост телесен, без пост духовен, не допринася за спасението на душата, дори напротив, може да бъде и духовно вреден.

Едва ли някой би очаквал, че по обратната логика беше възможен пост духовен без пост телесен, който тук-такси би оправдал блажния коктейл. Това никой духовник не би произнесъл. Очевидно митрополитът подготвяше почвата, на която да посее компромисното решение. С него той зарадва и офицерството, и духовниците:

– Няма да обидим нашите приятели моряците! За своя празник те са се постарали с чисти сърца. Светите писания трябва да се знаят и да се тълкуват. Казано е – православните християни посят. Но от пост са освободени болните, бременните и пътниците. А всички ние сме пътници в този свят...

МОРСКИЯ

Първият компютър в Щаба на флота акостира на бюрото на командващия. Вторият – в моите служебни води. В тях се появи и първият принтер. На тези две устройства се разчиташе много. От бърз и качествен началнически машинопис, през съобщения за медиите със срок „от днес за вчера“, през подготовката на книги, флотски вестник, рекламно-информационни продукти, адреси, награди, явна кореспонденция с различни граждански институции на фирмената цветна бланка, на която за първи път се появи и логото на ВМС. После – и други красоти.

Някой трябваше да работи на тази техника. Създадена беше длъжност за технически сътрудник. Трите основни изисквания бяха машинопис и компютър – задължително, английски език – предимство. Заплатата – ниска. Навън компютърните специалисти получаваха поне двойно повече. Назначената офицерска дъщеря не се справи още в началото на изпитателния срок. На втория месец офицерската съпруга изтече към Морското училище. Не успя и нечий добър журналист да работи на две половин бройки – във Военноморския музей и в Щаба, където рядко се появяваше. И беше освободен.

Ясно беше, че тази работа няма да тръгне с връзки. Командващият хареса най-добрия вариант, при това незаконен и безплатен. Във флота постъпваха наборни матроси, завършили езикови гимназии, дипломирани висшисти, пишеха с десетте си пръста, вла-

дееха най-новите компютърни програми, някои имаха и собствен бизнес (на офицерите това беше забранено). Един такъв щеше да се води „мъртва душа“ в някое поделение, а всъщност щеше да ми бъде ценен сътрудник. И за да няма повече влияния, грешки и оправдания, началството разпорежи матроса на тази позиция да „назначавам“ лично. На кадровиците да давам само името. Те си знаеха работата.

От Новобранския център на „Пясъка“ след единичното обучение и клетвата стотици матроси поемаха към дивизиони и поделения. Ден преди това „щабният“ матрос трябваше пътьом да бъде надлежно „откраднат“. А седмица преди това трябваше да бъде подбран. След първото сито в Центъра, при мен по желание се явяваха потенциалните сътрудници. Някои отпадаха още на предварителния разговор, ако не знаеха какво е поне фотопотоп. След тях – тези, които кълвяха с два показалеца по клавиатурата.

До практическата задача стигаха единици. Получаваха цветна снимка, на която един до друг бяха двама адмирали. Трябваше по часовник да изработят и принтират картинка, на която адмиралите пак да са един до друг, но с разменени места. Някои се отказваха, печелеше най-бързият. Срещаха се и професионалисти, за които това беше играчка.

За десетина години, докато все още имаше наборни матроси, се смениха много сътрудници. Те имаха обобщения прякор „Морския“, защото друг матрос в голямата сграда нямаше, пък и при честите им смени за месеци някои не успяваха да им научат имената. Морския беше

облагодетелстван – вълнение не клатеше Адмиралтейството, тук беше сухо, топло и чисто, нямаше бойни тревоги, учения, стрелби и приборки. Но май наборите не им завиждаха. Защото работното време, както вече се казваше, беше 24/7, имаше ги и онези корабни „бели нощи“ както преди първата курсова задача. От големи и малки все началници се редуваха толкова заповеди, приятелски молби и лични глезотии, че не оставаше време за обяд. Научих ги на спасителния им отговор: „Ако разреши началникът!“. Разбира се, един матрос в институция с десетки „болтове“ и някои звезди лесно попадеше в адмиралски ефекти.

За около десет години, докато не се появиха кадровите матроси, с участието на ротационния Морски, паралелно с традиционните си функции, отделът (после отделение) се превърна и в малко издателство. Подготвена за печат по идея на един адмирал беше книгата „На боен курс“ – история на Бригадата ракетни и торпедни катери. Един професор и областен управител беше редактор на сборника „Учени – морски офицери“. Стихосбирката „Палуба“ беше подарък за поета капитан първи ранг Чони Чонев. С луксозното издание „Български военноморски сили – 120 години“ флотът посрещна своя празник.

„Мачът“ офицери – матроси в службата за информация и връзки с обществеността на ВМС завърши наравно 9:9. За две петилетки през нея преминаха десетима офицери и точно толкова матроси. За тях ние останахме с благодарност и добри спомени. Те от нас – смея да се надявам...

Владко

Флотът винаги е имал фенове, приятели и дори спонсори. Един такъв беше бивш матрос от Свързочния полк, по-късно – управител на издателска къща. Узнал, че по идея на командващия предстои създаване на Фондация „Български ВМС“, пожела да стане съучредител. Преведе солидна сума по сметката, присъства на учредяването в ДНФ и беше избран в управителния съвет. Сред униформените адмирали и офицери имаше и цивилен матрос, и бизнесмен.

Той прояви интерес към моята длъжност, екип, функции и техника. Особено към последното. Конкретният му въпрос беше имаме ли принтери. Попадна на слабото ни място. В Адмиралтейството нашият цветен мастилено-струен принтер май беше единствен. Само Морския – Владко, беше негов „оператор“. Машината беше капризна – печаташе само на едната страница на специална хартия, мастилото се разливаше, консумативите свършваха бързо поради бясната експлоатация. Сътрудникът купуваше някакви шишенца с цветни мастила, майстореше нещо и принтерът тръгваше. Докато се настрои, цапаше половин топ хартия, а като тръгнеше нормално, мастилото пак свършваше.

Събеседникът каза, че иска да подари на флота, точно на моята служба, качествен почти нов лазерен принтер. Имал един излишен. Другите му принтери, подходящи за по-голям формат хартия, му вършели добра работа, а този, излишният, ще ни реши всички проблеми. Не искаше никакви благодарности, публичност и документи.

Настоях все пак със Сашо да подпишем един приемо-предавателен протокол. За всеки случай...

Придобивката пристигна на входа на другата сутрин. Щастливият Владко внесе голяма кутия, изкара устройството и веднага се зачете в дебелата инструкция. Той беше изпълнително, остроумно момче, бързо се сприятели с всички от екипа и дори им провеждаше начално компютърно ограмотяване. Сега той беше най-доволен от новата техника. Тя слагаше край на неговите, а и на ВМС мъки и срам. Казах му да ме информира, когато приключи с опознаването, и да ми покаже някаква демонстративна продукция.

Владко не се обади няколко часа. Реших да проверя докъде са стигнали нещата. В „компютърната“ канцелария на отдела не ме усетиха, че съм влязъл. Бяха с гръб, оживено разглеждаха и обсъждаха нещо. По бюрата бяха разпръснати много добри мостри на някои от нещата, които старият принтер цапаше безобразно. Влязох в „съвещанието“, за да видя, че всички държаха някакви зелени хартийки. Възцари се тишина. Издърпах нещото от ръката на най-близкия. Бяха долари. Зелени, двустранни, точно изрязани на гилотината на фотографката. Не бих ги различил от истинските, не че наскоро бях пипал „гушер“. Положението ми изискваше поне да се скарам:

– Владко, ти ли измисли фалшификацията?

Морския мълчеше. Повторих въпроса. Момчето беше свело поглед, което може би означаваше, че се срамува. Или не искаше да разкрие кой му беше дал този акъл. Но не беше нужно. Един от офицерите каза:

– Ние само така, на шега! С учебна цел...

Повече не питах. Това „ние“ обясняваше всичко. Разпоредих доларите да бъдат изхвърлени, разбира се, ритуално нахъсани. Всеки се захвана да къса това, което държеше. Владко вършеше ритуала артистично – късаше банкнотите на съвсем, съвсем малки парченца, а физиономията му изразяваше дълбока печал. Престорено съжаление имаше и в шегата му:

– Щяхме да ги продаваме на половин цена. Кой колкото си поръча.

Като смехът утихна, се сети, че съм му поставил задача:

– Изпробвах принтера! Работи перфектно.

То беше ясно, въпреки че мострите бяха в кошчето. Ако все пак тръгнеха из Щаба „на половин цена“, бързо щяхме да се прочуем. Иди после обяснявай на завистниците, че е шега.

Данчо

Данчо беше тихичък, скромен, вършеше си добре работата, само дето не се научи да прави кафето „по науката“. Каквото и да вършеше на компютъра, от ушите му висяха кабели, които отиваха незнайно къде. Нямах нещо против по цял ден да слуша музика, но за да му кажа нещо, първо трябваше да го потупам по рамото. След третото потупване ми се щеше да ги намотая и изхвърля тези кабели, но ме въздържаше това, че и двамата харесвахме твърдата музика на динозаврите от 80-те години. Ако нямаше конкретна задача, момчето не се

разделяше от компютъра, на чийто екран неизменно винаги имаше едно и също – бутилки вино. Щяха да минат години, за да си обясня тази алкохолна страст.

Тази сутрин Морския не беше се появил навреме. Имаше спешна задача, но не се наложи да го търся. Скоро ми се обади дежурният по щаб: „Вашият матрос е в ареста! Наказва го командващият“. Нямаше теоретическа възможност матросът и адмиралът да се срещнат. Имаха различни маршрути. По-лошото беше, че освен Данчо нямаше кой друг да изработи красотата, която след обяд щеше да тръгне за Министерството.

С помощта на дежурния и на някои други по-дребни началници изясних нещата. Матроси от осигуряващия батальон на „Почивка“ пазеха Щаба. Няколко души отсъствали и старшината решил да попълни дупката в караула с нашия човек. Сметнал, че работата в отдела не го е преуморила толкова, че да не стои на пост номер две по нощите пред вратата на секретната секция. Към пет часа сутринта дежурният по щаб не открил часовия в коридора пред важната врата. Намерил го бързо.

В големия служебен салон, полегнал на четири съседни стола, праметнал автомата на друг, Данчо спял непробудно. На възглавница! Дежурният усвоил автомата, събудил Данчо, изпратил го в караулното, заменяйки го с по-бодър часови. На сутрешния рапорт доложил на командващия за произшествието. За такова дръзко нарушение експресните три дни арест от адмирала можеше да се приемат и за награда.

Но наградата ми пречеше да си свърша работата. Началството ме разбра с половин дума. Да излезе от ареста, да свърши спешната работа, а после, когато по моя преценка обстановката позволява, да си излежи наказанието. Данчо се появи скоро, но нямаше време за обяснения. След обяд, когато службата се поуспокои, влязох в общата канцелария, в която пред колегите Морския даваше нещо като весел брифинг за своето геройство. Всички се умълчаха. Полагаше се „набиване на канчето“.

Първият ми въпрос беше кратък: „Защо?“. Очаквах оправдания за умора, разкаяние, вина, но Данчо само изложи фактологията. Не толкова него, колкото другите офицери, че и себе си, попитах: „Как е възможно такова нещо?“. Отговорът предизвика бурен смях: „Господин капитан първи ранг, откъде мога да знам аз, че сутринта около пет часа на път за тоалетната дежурният по щаб ще мине точно край пост номер две“.

„Виновникът“ беше намерен. Но аз съзирах и друг истински виновник – началника на караула. Как може да води на пост матрос, който носи автомат на рамо и възглавница под мишница. Данчо се прояви като дженгълмен: „Не е виновен началникът на караула! На пост застъпих само с автомат. После, като ми се доспа, отидох в караулното за възглавницата“.

С това приключи тази весела история. Обстановката не позволи арестът да бъде излежан. След месец-два нашият компютърен сътрудник се гмурна в цивилизацията.

Шеф на престижна варненска печатница беше възпитаник на Морското училище, плавал чак до главен ме-

ханик, който, слязъл на брега, в началото на пазарната икономика се беше посветил на този специфичен бизнес. Съвсем колегиално беше представил най-добрата оферта за отпечатването на сложно издание на ВМС. След поредния кръг на контактите на изпроводиак директорът някак загадъчно каза: „Има тук един човек, който задължително трябва да видите. Изненадата е във втората врата на долния етаж“.

Зад тази врата, сред компютри, принтери, папки, класъри и други офис дрънкулки беше работното място на Данчо. На главата му имаше слушалки, на екрана бяха онези същите етикети на вина. Ръкувахме се като истински стари приятели. Разменихме визитки. Моята си беше същата, на неговата той беше дизайнер. Той се интересуваше за флота, за отдела. Никой не си спомни за спящия часови.

Предпазливо попитах за неговия стар, видимо и актуален интерес към вината. Сякаш беше чакал този въпрос. Заговори с гордост. Това била работата му. Специализирал се в алкохолните етикети. Бил най-добър, имал поръчки от цяла България, едва насмогвал. На екрана ми показва стотици образци на своята чудесна продукция. И се похвали: „Прякорът ми е Данчо Лейбъла. Иначе казано, Данчо Етикета“.

Минаха години. Пишейки този текст, позвъних на шефа на печатницата. Попитах за общия ни, разместен във времето, подчинен. Бившият механик се изказа ласкаво. Старателен работник, добър специалист. И точно заради това го загубил. Прозвуча ми тъжно: „От три години Лейбъла работи в София“.

Краси

Ако днес той е най-важният човек в електронна варненска медия, тогава Краси беше най-важният в реализацията на престижен флотски проект.

Освен всичко останало, Флотът умееше да прави и празници. В началото на май се смениха командващите, през август беше сто и двадесет годишнината на ВМС. Нямаше време. Предстоеше и международното учение „Кооператив партнър“, финансирано от САЩ, което планирано щеше да се прелее в празничната програма.

Наред с цялото медийно осигуряване отделът пое три особени неща – юбилейно издание „Българските ВМС – 120 години“, двуезичен вестник „Кооператив партнър“ и кратък видеофилм. Чужденците щяха да си отидат с първите две на хартия, с третото – на касета. Голям шанс беше, че в бюджета на учението открихме перо за рекламно-информационни цели и без дори да ги обсъждат, американците поеха харчовете в производствената им част, без всякакви хонорари. По такива творчески задачи флотът винаги работеше за слава.

Около месец преди началото на фактическата работа бяха изучени подобни образци на десетина западни флота. Морския каза, че нашият проект не трябва да прилича на нищо от това и може да бъде по-добър. Можеше задачата да се възложи или на рекламна агенция, или на Краси. Той каза, че ще се справи по-добре!

Във всички етапи Краси участваше със съвети, защото беше правил подобни неща. Цялата предпечатна подготовка извърши сам, като се започне от набирането

на текстовете, през концепцията на дизайна и странирането, чак до предаването на файловете в печатницата и контрола на пилотния екземпляр. Преди всичко обаче Морския инсталира на служебния старичък компютър собствени дизайнерски програми, а покрай другото правеше и снимки „на терен“ със своя по-качествен от флотския фотоапарат.

Изданието включи тридесет и пет статии от тринадесет автори, сред които един академик, един професор, двама доктори, деветима офицери от строя и един от резерва. Редакционното каре започваше с мен като съставител и редактор, консултант беше директорът на Военноморския музей, следваха двама художници, деветима фотографии и двама матроси инженери. Единият беше преводач на англоезичната част на тиража, а другият – най-важният от всички ни, Краси, беше дефиниран само с една дума – „предпечат“.

Зад нея се криеха четиридесет и четири цветни страници на гланцов картон с формат по-голям от А4, всяка със собствен дизайн, на които бяха подредени сто и дванадесет номерирани и надписани в приложение снимки и още сто и осемнадесет безименни снимки, картини, карти, графики. Черно-белите снимки от музея придобиха „исторически“ цвят. Текстовете разказваха популярно за генезиса на флота, за неговите поделения и културни учреждения, за участието му във войните, за развитието му през годините и съвременния му облик.

Морския работеше в дефицит от време почти денонощно – страница след страница. През деня заме-

сените в предприятието спорехме, коригирахме, изяснявахме, а всичките ни разумни идеи и предложения, понякога и капризи, се стоварваха на Краси, който до късно през нощта ги реализираше, за да представи на другата сутрин на монитора готовия сегмент. Вплитани бяха безброй дизайнерски ефекти, за които не предполагахме, че съществуват. За ден-два, излят в същия калъп, беше готов и англоезичният вариант.

Трудът на Морския се превърна във впечатляващ подарък, който в продължение на няколко години получаваха лично от командващия всички чужди и наши високи гости на ВМС. Докато се смени флотоводецът.

Юбилейното издание се прероди няколко пъти. На първата страница то започваше с портретни снимки, приветствия и подписи на двама души с еднакви собствени имена – Петър – президент и командващ. Когато те се разделиха с длъжностите си, актуалността загуби смисъл. Вече в запаса узнах за свежата идея изданието леко да се преработи в духа на новите реалии. С това се беше захванало изцяло цивилното ресорно управление в Министерството на отбраната. Не му беше трудно – на дискове му беше предоставена цялата информация в дизайнерски формат. Докато се наканят, новият командващ беше сменен за по-малко от година. Дошъл беше моментът.

Бях позован в София. В Централния военен клуб дълго чаках уговорената среща. После за около половин час освежихме леко текста. Цивилният дизайнер беше добър. На голям монитор беше произведението на Краси. На флашка носех номерираната „козметика“, която

си намери мястото по принципа „това махнете, това добавете“.

След месец видях резултата. Заглавието беше променено. Онова „120 години“ го нямаше. Логично. Годините бяха с няколко повече. Онези двамата с еднакви имена също ги нямаше. Имаше само един на снимка до кръста на фона на флагове. На следващата страница го нямаше редакционното каре и съдържанието с авторите. Нямаше ги имената на точно двадесет и шест души! На страницата – само един кораб. Но най-горе се мъдреше Изпълнителна агенция „Военни клубове и информация“. Какво беше това – възложител, автор, изпълнител, собственик? Беше само едно – дръзко нарушение на авторските права. Особено на Краси!

Нямаше американски пари. Сигурно е имало обществена поръчка, конкурс на фирми, договор, изпълнители на несъществена работа, които едва ли биха се хванали за слава. И този командващ се смени за една година. Излезе ново издание с нова снимка до кръста. Никой не се сети, че командващият е временен, а флотът – вечен, че една снимка, без която можеше, превръщаше идеята в консуматив. Вече нямаше и какво да се съгласува.

Затихнало на хартия, изданието почти едно към едно със съкращения, с прилична, но непълна актуализация – се появи и в Уикипедия под заглавие „Военноморски сили на България“. Явно „онези“ файлове бяха стигнали до фенове на ВМС, които мислеха за неговата популярност. А официалният сайт на

ВМС – строг и сдържан, настроен корабно, структурно и кадрово, твърде пестелив на история, се появи десет години по-късно.

Светльо

По „градския“ телефон любезен мъжки глас представи своя собственик за професор в Техническия университет, чийто син служел във флота. Изглежда е знаел какви матроси са нужни на моята служба, защото предложи „да видя“ младежа. Записах си името.

Не беше класическо ходатайство – нямаше молба, хвалба, агитация. Изглежда си знаеше стоката. Но се обаждаше късно – от няколко месеца пред компютъра седеше най-добрият от последната реколта. Името Светльо стоеше в бележника ми, отиваше все по-назад, та реших да приключа тази загадка.

Кадровикът на Новобранския център си призна, че имали такъв матрос. Командирът казал да не го пускат на кастинга. Скрили го за свои нужди! Когато им свършил някаква работа, го отстъпили на бреговия ракетен дивизион. Изглежда и дивизионът бил тесен за възможностите му. Последно се озовал във Военноморската база. Компютърният инженер бил нещо като системен администратор на щаба и преводач, а на група офицери водил курс по английски език. Междувременно вече получил една нашивка.

Последното международно учение от типа „Кооператив партнър“ напълни варненското пристанище с чужди кораби. Международният пресцентър, разполо-

жен в Дома на флота, в центъра на града, надхвърли тридесет души. Заместник ми беше муден американски капитан първи ранг от запаса, облякъл мундира за времето на учението, чаровен член – емигрирала зад океана българка, морски офицер, а атрактивен – приказлив италиански подполковник от морската авиация. Двама американци – видеооператор и фотограф, облекли камуфлажи и обули кубинки в средата на август, отговаряха за визуализацията на хвалбите ни по света и у нас.

С телефонограма командващият придаде и десетина матроси, завършили английски гимназии, някои и висшисти. Те бяха помощници на офицерите за свръзка, преводачи и „момчета за всичко“. Нямаше как този път Светльо да бъде скрит. Произведох го в неформален „началник“ на матроската група. Не само като единствен старши матрос – организиран и отговорен. А компютърът на пресцентъра беше неговият боен пост, работеше бързо и качествено. Целият поток от съобщения за медиите, планове, указания, писма тръгваше от една клавиатура.

Покрай рутинните задачи Светльо направи два много по-важни превода на английски език – на юбилейното издание на ВМС и на втората част на двуезичен флотски вестник. С тази работа не се захванаха и преподавателките по английски език в Морското училище. Нормативът на професионалните преводачи беше пет стандартни страници по хиляда и осемстотин знака на ден. В случая над сто страници бяха преведени за няколко дни. Минали и през печатни-

ца, полиграфическите продукти бяха готови в критичен срок – до заключителната пресконференция и разбора на учението.

То приключи, но предстоеше нещо, за което флотът се готвеше отдавна – тържествено събрание-концерт. Поради кръглата годишнина то имаше своите парадни екстремуми. Щеше да бъде в Двореца на културата и спорта, щяха да присъстват стотици моряци от корабите на други държави, очакваше се президентът на страната и върховен главнокомандващ на Въоръжените сили.

Концертът си беше концерт, но по подразбиране официалните речи трябваше да се превеждат синхронно. Щатната преводачка, тиха и скромна женица, се притесни още от хипотезата тя да се качи на сцената. Във флота имаше офицери, завършили английски гимназии, колежи и академии зад океана и англоезикови курсове у нас. Те владееха добре езика на Шекспир, но да превеждат на президента ентузиастично нямаше. И бяха прави – на това ниво лингвистична или емоционална причина можеше да предизвикат запомнящ се адмиралски ефект.

Вариантът „Светльо“ се активираше няколко пъти, но веднага затихваше заради разтворената ножица – от едната страна президент и адмирал, от другата – старши матрос. Все пак командващият попита как се отнасям към тази идея. А от моя гледна точка – връзките с обществеността, за които ми плащаха, по-добро нещо не можеше да се измисли. „Добре – реши началството, – да готви форма номер едно!“. Което значеше целият в бяло.

Командващият говори първи. Словото беше пълно с история, войни, дати имена, морска терминология. Це-

лият в бяло, Светльо превеждаше без забавяне, преди да е завършило цялото изречение, поемаше бързо дъх и продължаваше нататък. Говореше със самочувствие, все едно от свое име. Речта на президента терминологично беше по-лека, но по-емоционална. По-рядко правеше паузи, че се наложи преводачът да демонстрира и блестяща памет. Накрая му кимна с усмивка. Което прочетох еднозначно – благодаря!

За добрите думи публиката благодари с аплодисменти на двамата оратори, чужденците – вероятно и на преводача. Нали негови бяха последните думи...

В „цивилизацията“ Морския завърши още едно висше образование в Гърция, после – и аспирантура. В Швейцария беше включен в екипа на Големия адронен колайдер, стана доцент и университетски преподавател. Навсякъде колеги и началници се отнасяли с респект не само към личните му качества, но и към обстоятелството, че е служил девет месеца в армията, особено – във флота.

Вальо

Най-после се падна и един съименник. Инженер, семеен, с дете. Единствен пушач сред Морските. Нямах моралното право да го браня от тази вредна привычка, на която и аз умерено бях подвластен. Но така и не ни се случи двамата адаши да запалим по цигара. Имахме различни задачи. А когато имяхме обща задача, тя обикновено не ни оставяше никакво време за губене.

Без да се изповядва, Морския намекна, че от време на време си спи вкъщи. Без да го насърчавам в това нарушение, намекнах, че това поне не трябва да се разчува. Обеща. По-нататък си говорехме без намеци.

По едно време Вальо заяви, че задачите, които получава, са лесни. Не можело ли да му се възлагат по-сложни задачи. Май го „сърбяха ръцете“. Защото преди казармата бил нещо като дизайнер на свободна практика. Ако си бил вкъщи, щял да работи много повече. Понякога скучаел. В армията има принцип: „Не се върти край началниците, да не ти намерят работа“. А този млад мъж сам се буташе „между шамарите“. Разбрахме се в рамките на рутинните задачи да търси по-добри варианти, да надгражда, да предлага други по-умни решения. Пълна свобода! Това му хареса.

По принцип Морския имаше възможност в луфтовете между задачите да използва служебния компютър за лични нужди – да сърфира, да чете, да слуша музика, да се развлича или там нещо да си прави до тази секунда, в която офицер застане до него с поредната задача. Това не можеше да се забрани, нито да се контролира. Вальо го знаеше, но все пак попита може ли да остане сред края на работното време и да свърши нещо важно на служебния компютър. Той и без това си отиваше последен. Разреших с шегата ако няма да прави позиви. И вече сериозно – ако не превръща принтера в печатница. Все пак консумативите ги плащаше флотът. Сякаш не знаех, че флотът може да бъде завлечен по много други по-сериозни начини.

Този ден се появих в отдела първи. Не ми се мярна

онзи, който би трябвало да е преди всички и да работи по кафето. Спеше на дивана. Не отговори на моето закачливо „Добро утро, шефе!“. Събудих го ръчно. Погледът му се фокусира бавно върху мен, докато ме разпозна. Поизправи се някак. Тогава наркотиците си пробиваха път, но мигновено отхвърлих хипотезата точно Вальо да е изпробвал тяхното пагубно удоволствие. Каза, че не е болен. Тогава поставих най-важния въпрос, зад който в съзнанието ми се въртяха всякакви догадки и притеснения:

– Не е ли по-добре вместо тук, на дивана, да спиш вкъщи при съпругата си?

– Нямаше време да си ходя. Стана късно. По-точно – рано. Нали ми разрешихте – работих. Онлайн... не съм използвал принтера.

– Покажи ми я тази важна работа на компютъра!

Вальо тръгна към своя стол, спря, обърна се към мен и постави неочакван въпрос:

– Господин капитан, каква е вашата заплата?

Не си спомнях някой да ме е питал това. А и въпросът беше като за близък приятел, колега. От матрос към офицер не ми звучеше добре. И какво общо имаше с дивана? Ширеха се приказки, че военните получаваха „една шапка пари“, подтекстът беше – незаслужено. Да, моята заплата беше много по-голяма от средната пенсия, от заплатата на редица административни длъжности, на масовия работник. А беше по-малка от това, което във валута получаваха приятелите ми от гражданския флот, от доходите на държавници, политици, олигарси, магистрати и всякакви хрантутници

на синекурни измислени длъжности, да оставим комисионите и корупцията. Не си казвах заплата, защото не исках нито да ми завиждат, нито да ми се присмиват. Измъквах се с „достатъчно“, „стигат ми“ или „колкото-толкова“. На Вальо отговорих с точност до лев.

Той бързо им направи сметката:

– Тази нощ изкарах повече от вас! Полегнах малко преди да дойдете.

Седнахме пред компютъра. Наближаваше Коледа и затова на екрана са въртяха всякакви детски чудеса – добрият старец, Снежанка, елени, шейни, играчки, всевъзможни животинки. Те оживяваха в реклами, опаковки, кутии, елхи, шоколади, торти...

Голямата компания си беше намерила един способен дизайнер. Плащаше му добре. Защото детската радост няма цена!

Стефчо

На границата на хилядолетията Стефчо попадна в армията с последния набор младежи, които трябваше да „отбият“ девет месеца служба. Щяха да го уредят в родното Търговище, но желанието му беше едно – във ВМС! А попадането в Щаба на флота си имаше закономерна предистория – „компютърен“ техникум в Правец, Икономически университет във Варна, „жителство“ в морската столица, английски език. Още в трети курс на университета заедно с колега и приятел основава фирма за продажба и ремонт на компютри, разположена в офис под наем в центъра на града. Гарсоньерата имаше и би-

това част, която по-късно щеше да се окаже смекчаващо вината обстоятелство. После фирмата се настани в по-голям самостоятелен офис, увеличи персонала и изнесе дейността из страната.

На „Пяска“ не му се случи нищо особено, освен че отбеляза първия си „юбилей“ – цели 25 години. Приятелско-алкохолният празник вдигна малко шум, който остана без последствия, защото клетва все още не беше положена. Сред стотиците новобранци нямаше конкурент за щабната позиция.

Стефчо се втурна добросъвестно да изпълнява задълженията си в целия им спектър – от сутрешното кафе, през цялата набирана, украсявана и принтирана информационно-протоколна продукция, до (не)традиционни задачи и хрумвания от различни, някои и опасно високи нива. В това число – и на преводач.

В този период екипажите на подводниците вече бяха от кадрови матроси, процесът се беше прехвърлил на надводните кораби, накрая предстояха бреговите поделения. Морския произвеждаше флаери, дипляни, календари и други красоти. Те не бяха типичните рекламни лозунги, а по атрактивен и убедителен начин разкриваха условия, специалности и предимства.

Гарнизонният патрул спря Стефчо за проверка. Вместо стандартната, утвърдена в заповеди служебна бележка, удостоверяваща кой, докъде, от колко до колко часа, на коя дата има право да се движи, видя уникален фалшификат, според който еди-кой си матрос има право да се движи из града без цел, време и дата. Работата вървеше към арестуване, докато Морския

изкара най-важния аргумент: „Виж по-добре на кого е подписът! Питай го, ако не вярваш!“. На изработения на служебния компютър и принтер документ лежеше скрепеният с печата на Щаба на ВМС оригинален подпис на командващия, той и началник на гарнизона.

Стефчо обещал на свой приятел, зелен редник на другия край на България, да му се обади по телефона. Един вид – демонстрация на възможности. Навлязъл в тайните на военните свръзки, по късна доба от служебния ни телефон позвънил в „онова“ поделение: „Слуша дежурният...“. „Има ли при вас един редник...“ „Има.“ „Бихте ли го повикали на телефона?“ „Почакайте!“ Чакал дълго. Следващата вечер с друг дежурен било същото. На третата вечер нашето момче сменило гарда: „Обажда се капитан първи ранг... от Щаба на флота. Извикайте веднага на телефона редник... !“. След минути се обадил силно запъхтеният редник.

По принцип тогава Морския се хранеше в старшинската столова в Щаба на флота, а спеше във Военното комендантство, залепено за Митрополията. Наложил се късно по спешна задача да го потърся по телефона. Чух шокиращ отговор: „Такъв матрос няма!“. Сутринта позовах Стефчо на изповед. Веднъж след работа по тъмно се прибрал в отредения му военен хотел. В неговите чаршафи вече спял някой друг. В просъница мургавият трудовак обяснил, че изпуснал влака и комендантските вместо да го вкарат в ареста, се смиили да го пуснат в празното легло. Морския нямал друг избор и преспал въщи. После свикнал. Нямаше смисъл да развалям идилията – уволнението щеше да оправи нещата.

Третият етаж на Военноморската база Варна беше трудно достъпен, а за матроси – и забранен. Все пак там беше секретната секция, в един кабинет висяха секретни карти и схеми. А и не беше по флотски редно кой да е да се мотае сред началниците. Допуснат по някакъв начин, възможно най-параден и спретнат, Стефчо пристъпваше от крак на крак в този началнически етаж в очакване на заповяданата задача. Зададе се един адмиралски ефект. Нисичкият офицер с онова полукашишко тогава звание бригаден адмирал, той и командир на базата, нямаше как да подмине матроското видение. Заля го с нещо като скоропоговорка: „Вие защо сте тук? Не знаете ли, че е забранено? Кой ви пусна? Напуснете веднага!“. И без да дочака отговор, се запъти към кабинета си. Морския почти в гръб успя все пак да се включи: „Господин бригаден адмирал, няма да има кой да ви превежда“. Пък и чуждата делегация се появила скоро.

Стефчо периодично ме молеше да го пусна „да стъпи“ на военен кораб. По награда вече беше старши матрос, а това не беше му се случвало. Един вид за честта на пагона. Дойде изключителен повод – международното военноморско учение „Бриз 2000“ с българско домакинство. За десетина дни кораби от шест държави и щабни офицери от други две в морето и на брега защитаваха морския ни суверенитет и населението от стихийни бедствия.

Стефчо беше ситуиран когато и където трябва – в деня за официален показ, на кораба за началници, гости и журналисти. Под крилото на заместника ми пре-

одоля ситото на Военната полиция, с която си имахме уважението. Изкачил се по трапа, веднага беше скрит в една каюта, докато посрещнат военния министър, съпроводен от столични и местни военачалници. А когато и шарената тумба на медиите обогати организацията с малко творческа анархия, беше пуснат на свобода с указания къде да стои, от какво (и от кого) да се пази и какво да гледа. Какво се случва дикторът обявяваше по корабната трансляция.

Морския наблюдаваше с интерес това, което правеха в морето корабите и във въздуха – изстребител и вертолет. Не срещна други матроси по палубата. После, добил смелост, се изкачи най-горе, на летния мостик. Там нямаше много публика, защото слънцето прежуряше, но пък се виждаше най-добре. Когато баталиите приключиха, покрай ВВП кораба в морски парад минаха всички участващи чужди и наши единици.

Морския измисли как с помощта на флотската фотографа да документира морското си приключение. Заместникът на началника (иначе казано командващ) на Главния щаб на ВМС по подготовката на силите, токущо произведен бригаден адмирал, се съгласи на обща снимка до един леер на фона на синята безбрежност. Бяха се виждали в Щаба.

Стефчо разнообрази и традиционния ритуал по изпращането на матросите. По случай неговото „уво“ незабавно как в Щаба на ВМС беше вкарана огромна тава, в която расов пълнен шаран с гарнитура осъществи пряка връзка с обществеността.

МОРСКИ РЕЧНИК

Акустик – специалист, обслужващ звукоулавяща апаратура.

Баркас – малка корабна или рейдова лодка, катер.

Баталер – член на екипажа, който съхранява и раздава хранителни припаси, облекла и др.

Башня – оръдеен купол, кула.

Буй – плаващ на повърхността знак, шамандура, обозначаващ опасни за плаване места.

Бурун – вдадена навътре в морето малка част от сушата, нос.

Бухта – неголям залив, отделен чрез морски носове или острови.

Вахта/ен – денонощно корабно дежурство с неотлъчно пребиваване на поста/дежурен.

Вестови – матрос сервитьор в офицерската каюткомпания.

Възел – единица за скорост, равна на една морска миля (1852,3 м) в час.

Гаван – изкуствено или естествено защитена част от водното пространство, използвана за заставане на кораби.

Галюн – корабна тоалетна.

Дебаркиране – сваляне на хора от кораб на бряг.

Дисцип – специализирано заведение за изтърпяване на дисциплинарни наказания по време на военна служба; военен затвор.

Дозор – разузнавателно плаване на подводница или надводен кораб.

Дроб – корабна команда, означаваща край, стоп, прекратяване.

Дудка – примитивен малък музикален инструмент, корабна свирка, използвана предимно от боцмана.

Есминец – ескадрен миноносец.

Зам – заместник-командир по политическата част да 1990 г.

Камбуз – корабна кухня.

Кнехт – ниско съоръжение на палуба или на пристан за закрепване на въжета, привързващи или притеглящи кораби.

Комдив – командир на дивизион.

Кок – корабен готвач.

Кубрик – спално помещение на кораб за екипажа или на част от него.

Леер – съоръжение по бордовете на корабите, предпазващо от падане в морето.

Лъджата – историческо название на военно кораборемонтно и корабостроително предприятие в едноименна местност на брега на Варненското езеро.

Нахимовско училище – морско военно учебно заведение от 5-и до 11-и клас във Варна в периода 1951 – 1955 г.

Отбивач – гумен балон, поставян между кораба и кея за предпазване на корпуса от деформация; кранец.

Отсек – част, отделение вътре в кораба между две съседни водонепроницаеми прегради.

Парагад – съоръжение за морски комерсиален риболов.

Парланго – система за вътрешнокорабна гласова връзка чрез високоговорители.

Пирс – пристанищна част, кей; подвижно съоръжение за

заставане на плавателни съдове.

ПЛО офицер – корабен или щабен офицер в областта на борбата с подводници.

Приборка/чик – корабно почистване/чистач.

Рубка – кабина със специално предназначение (за управление, радарна, дежурна или радиослужба и др.).

Салага – новобранец, млад или неопитен матрос.

Стапел – наклонен брегови фундамент за строителство, ремонт и спускане на корабите във вода.

Старпом – старши-помощник на командира на кораба, втори по ранг след него и пряк началник на екипажа.

Стражевик – стражеви надводен кораб.

Сходня – нестационарната корабна стълба или пътека за връзка между кораба и брега.

Траверс – посока, перпендикулярна по отношение на курса на кораба.

Трап – стационарна (или външна подвижна) корабна стълба за връзка между помещения, отсеци, и палуби.

Фелдегер – военен куриер.

Финестрин – илюминатор, корабен прозорец.

Швартоване – маневра за странично приближаване на кораба към кея и закрепване към него чрез швартовите краища.

Шпил – корабен механизъм с вертикална ос на въртене, който служи за спускане и изтегляне на котвената верига от водата.

Щок – метална стойка за носовия флаг на кораб.

Ют – палуба на кърмата на кораба.

КНИГОПИС

- „Военноморска азбука“, автор, Варна, 1999 г.
- „Морски хора“, автор, Варна, 2007 г.
- „Живот с песен“, автор, Варна 2008 г.
- „Морски изповеди“, автор, Варна, 2011 г.
- „Слънчева кралица“, автор, Варна, 2011 г.
- „Морски Космос“, автор, Варна, 2013 г.
- „Извинете за нахалството“, автор, 2014 г.
- „Сатирична терца“, автор, 2015 г.
- „Кирливи ризи“, автор, София, 2016 г.
- „Адмиралски час“, автор, Варна, 2016 г.
- „Настолна книга“, автор, София, 2017 г.
- „Трудни орбити“, автор, Варна, 2018 г.
- „Най-доброто от най-добрите“, антология, съставител и преводач, София, 2019 г.
- „Афористичен тандем“, съавтор, съставител и преводач, София 2019 г.
- „Сатирични мистерии“, съставител и преводач, София, 2020 г.
- „Другата стана на медала“, автор, Велес, Северна Македония, 2021 г.
- „Гърнето на Пандора“, автор, София, 2021 г.
- „Четвъртият адмирал“, автор, София, 2022 г.
- „Де факто“, автор, Белград, Сърбия, 2023 г.
- „Сатирични краткословия“, автор, София, 2023 г.
- „Сатира на края на търпението“, автор, София, 2024 г.

БЛАГОДАРНОСТ

Тази книга съдържа 46 разказа. В първо лице са 14 от тях – подразбира се, че авторът е „вътре“ в адмиралския ефект. Има разкази, в които авторът също е замесен, но не за да избяга от отговорност, а за да погледне на нещата „отстрани“, за да постигне обобщения, са написани в трето лице. Има и разкази, които са се появили след дълги разговори с деветима души – един адмирал, седмина старши офицери и един старши матрос – всички те приятели „в оставка“, оказали морална и информационна подкрепа. Преди бих ги подредил по старшинство, но днес, съвсем демократично, списъкът е по азбучен ред на собствените имена. Сигурен съм, че никой от тях няма да ми се обиди:

Банко Банков
Емил Минчев
Иван Савов
Пеньо Добрев
Пламен Димитров
Сашо Попов
Стефан Полихронов
Христо Димитров
Христо Контров

БЛАГОДАРИЯ!

© Валентин Димитров

АДМИРАЛСКИ ЕФЕКТИ

Разкази

Българска, първо издание

Коректор и предпечат

Дора Томова

© Корица

Рекламна агенция „МООРЕА“

www.moorea-bg.com

© Печат

„Дайрект Сървисиз“ ООД, София

ISBN 978-619-91555-6-1

*Три думи — три бездни
Сърцето, морето, небето —
три думи, три гатанки тайни.
Небето, морето, сърцето —
три бездни, три свята безкрайни!*

Иван Вазов

